

Familjerätt

Sammanfattning

Utskottet föreslår två tillkännagivanden till regeringen med anledning av motionsyrkanden som rör barnäktenskap respektive polygama äktenskap.

- Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag aldrig ska erkännas i Sverige, om någon av parterna var under 18 år när någon av dem kom till Sverige.
- Regeringen bör snarast möjligt ge en utredning i uppdrag att se över lagstiftningen i syfte att säkerställa att utländska polygama äktenskap inte erkänns i Sverige.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden som gäller bl.a. utredningar om faderskap för ogifta, vårdnad, överförmyndare, gode män och förvaltare, gode män för ensamkommande barn, registrering av testamenten och ändringar i lagen om personnamn. Utskottet hänvisar främst till pågående utredningar och arbeten samt tidigare ställningstaganden.

I betänkandet finns 30 reservationer (S, M, SD, MP, C, V, L, KD). I två reservationer (S, MP, V) föreslås att riksdagen inte ska göra något tillkännagivande till regeringen.

Behandlade förslag

Ett yrkande i en motion från allmänna motionstiden 2016/17.

Cirka 140 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2017/18.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	10
Utskottets överväganden	11
Barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap	11
Polygama äktenskap	17
Villkoren för borgerliga vigselförrättare	21
Rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater	23
Automatisk vigselrätt för riksdagsledamöter	24
Formerna för ingående av äktenskap	25
Betänketid vid äktenskapsskillnad	26
Giftorättens omfattning vid bodelning	27
Bodelningsförrättningen	29
Underhåll mellan makar efter äktenskapsskillnad	31
Makars pensionsrättigheter vid bodelning	33
Utredningar om faderskap för ogifta	34
Talerätt i mål om fastställande av faderskap	38
Föräldraskap vid assisterad befruktning	39
Vårdnad, boende och umgänge	43
Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar	49
Könsneutrala författningar	51
Överförmyndare, gode män och förvaltare	53
Framtidsfullmakter	64
Gode män för ensamkommande barn	68
Dödförklaring	71
En översyn av arvsrätten	73
Laglott	74
Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt	76
Registrering av testamenten	77
Underårigas rätt att upprätta testamente	79
Ändringar i lagen om personnamn	80
Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang	81
Reservationer	86
1. Barnäktenskap, punkt 1 (S, MP, V)	86
2. Tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap, punkt 2 (SD)	87
3. Tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap, punkt 2 (L)	88
4. Polygama äktenskap, punkt 3 (S, MP, V)	89
5. Betänketid vid äktenskapsskillnad, punkt 8 (M)	90
6. Giftorättens omfattning vid bodelning, punkt 9 (L)	90
7. Bodelningsförrättningen, punkt 10 (M)	91
8. Utredningar om faderskap för ogifta, punkt 13 (SD)	92
9. Utredningar om faderskap för ogifta, punkt 13 (V)	93
10. Utredningar om faderskap för ogifta, punkt 13 (KD)	93
11. Talerätt i mål om fastställande av faderskap, punkt 14 (SD)	94
12. Föräldraskap vid assisterad befruktning, punkt 15 (V)	95
13. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 16 (M)	96
14. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 16 (SD)	98
15. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 16 (L)	99

16. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 16 (KD)	100
17. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, punkt 17 (SD) ..	102
18. Könsneutrala författningar, punkt 18 (V)	103
19. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 19 (SD)	103
20. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 19 (C).....	105
21. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 19 (V)	106
22. Framtidsfullmakter, punkt 20 (L)	108
23. Gode män för ensamkommande barn, punkt 21 (C).....	109
24. Gode män för ensamkommande barn, punkt 21 (V).....	110
25. Gode män för ensamkommande barn, punkt 21 (KD).....	111
26. Dödförklaring, punkt 22 (M)	112
27. Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt, punkt 25 (M)	112
28. Registrering av testamenten, punkt 26 (M, SD, L, KD)	113
29. Ändringar i lagen om personnamn, punkt 28 (M, C, L, KD).....	114
30. Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang, punkt 29 (L).....	115
Särskilda yttranden	116
1. Tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap, punkt 2 (L).....	116
2. Föräldraskap vid assisterad befruktning, punkt 15 (L)	116
3. Framtidsfullmakter, punkt 20 (M, C, L, KD)	116
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	118
Motion från allmänna motionstiden 2016/17	118
Motioner från allmänna motionstiden 2017/18	118

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Barnäktenskap

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag aldrig ska erkännas i Sverige, om någon av parterna var under 18 år när någon av dem kom till Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna
2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 51,
2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 13,
2017/18:2259 av Jan Ericson (M) i denna del,
2017/18:3441 av Fredrik Schulte (M),
2017/18:3586 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 16 och
2017/18:3685 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 40.

Reservation 1 (S, MP, V)

2. Tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap

Riksdagen avslår motionerna
2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 48 och 50,
2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 10 och 12 samt
2017/18:3586 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 17.

Reservation 2 (SD)

Reservation 3 (L)

3. Polygama äktenskap

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen snarast möjligt bör ge en utredning i uppdrag att se över lagstiftningen i syfte att säkerställa att utländska polygama äktenskap inte erkänns i Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 2,
bifaller delvis motion
2017/18:2259 av Jan Ericson (M) i denna del och
avslår motion
2017/18:2171 av Maria Stockhaus (M) yrkandena 1–3.

Reservation 4 (S, MP, V)

4. Villkoren för borgerliga vigselförrättare

Riksdagen avslår motionerna
2017/18:677 av Berit Högman (S),

2017/18:949 av Kerstin Lundgren (C),
2017/18:2393 av Rasmus Ling (MP) yrkandena 1 och 2 samt
2017/18:2658 av Johan Andersson (S).

5. Rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater

Riksdagen avslår motion
2017/18:1045 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Mikael Cederbratt (båda M) yrkandena 1 och 2.

6. Automatisk vigselrätt för riksdagsledamöter

Riksdagen avslår motion
2017/18:3838 av Maria Stockhaus (M).

7. Formerna för ingående av äktenskap

Riksdagen avslår motion
2017/18:224 av Bengt Eliasson m.fl. (L).

8. Betänketid vid äktenskapsskillnad

Riksdagen avslår motion
2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 9.

Reservation 5 (M)

9. Giftorättens omfattning vid bodelning

Riksdagen avslår motion
2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 3.

Reservation 6 (L)

10. Bodelningsförrättningen

Riksdagen avslår motionerna
2017/18:1225 av Helena Bouveng (M),
2017/18:2580 av Elin Lundgren (S) och
2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 17.

Reservation 7 (M)

11. Underhåll mellan makar efter äktenskapsskillnad

Riksdagen avslår motion
2017/18:622 av Catharina Bråkenhielm (S).

12. Makars pensionsrättigheter vid bodelning

Riksdagen avslår motion
2017/18:135 av Said Abdu (L).

13. Utredningar om faderskap för ogifta

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3,
2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD)
yrkandena 1 och 2,
2017/18:1878 av Mathias Tegnér (S),
2017/18:2128 av Patrick Reslow (-),
2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 2,
2017/18:3652 av Caroline Szyber m.fl. (KD) yrkande 59,
2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 109,
2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 47 och
2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del.

Reservation 8 (SD)

Reservation 9 (V)

Reservation 10 (KD)

14. Talerätt i mål om fastställande av faderskap

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 35,
2017/18:2657 av Elin Lundgren (S) och
2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del.

Reservation 11 (SD)

15. Föräldraskap vid assisterad befruktning

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:621 av Anna Wallentheim (S),
2017/18:2868 av Rickard Nordin (C) yrkande 2,
2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 10 och
2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkandena 3–6 och
8.

Reservation 12 (V)

16. Vårdnad, boende och umgänge

Riksdagen avslår motionerna

2016/17:3221 av Cecilia Widegren m.fl. (M) yrkande 18,
2017/18:216 av Emma Carlsson Löfdahl (L),
2017/18:420 av Christina Örnebjär (L) yrkandena 1 och 2,
2017/18:424 av Christina Örnebjär m.fl. (L),
2017/18:662 av Gunilla Nordgren och Saila Quicklund (båda M)
yrkandena 1 och 2,
2017/18:678 av Azadeh Rojhan Gustafsson m.fl. (S),
2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 38 och 39,
2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD)
yrkandena 4 och 5,
2017/18:1056 av Lennart Axelsson m.fl. (S),
2017/18:1195 av Gunilla Nordgren (M),
2017/18:1539 av Margareta Larsson (-),

2017/18:2308 av Anti Avsan (M),
2017/18:2387 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2,
2017/18:2677 av Hans Ekström m.fl. (S),
2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkandena 10, 11 och 13–15,
2017/18:3261 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),
2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 1,
2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkandena 102 och 108 samt
2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkandena 45 och 46.

Reservation 13 (M)

Reservation 14 (SD)

Reservation 15 (L)

Reservation 16 (KD)

17. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 36,
2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 3,
2017/18:1433 av Margareta Larsson (-),
2017/18:2868 av Rickard Nordin (C) yrkande 1 och
2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del.

Reservation 17 (SD)

18. Könsneutrala författningar

Riksdagen avslår motion

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 1.

Reservation 18 (V)

19. Överförmyndare, gode män och förvaltare

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:416 av Barbro Westerholm (L) yrkandena 1 och 2,
2017/18:953 av Kerstin Lundgren (C),
2017/18:984 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 7 och 8,
2017/18:1883 av Solveig Zander och Ola Johansson (båda C) yrkandena 1–5,
2017/18:2145 av Veronica Lindholm och Helén Pettersson i Umeå (båda S) yrkandena 1–4,
2017/18:2279 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1–5,
2017/18:2668 av Teresa Carvalho m.fl. (S),
2017/18:2670 av Gustaf Lantz (S),
2017/18:3025 av Stefan Nilsson (MP),
2017/18:3298 av Maria Strömkvist m.fl. (S),

2017/18:3606 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkandena 1–7 och
2017/18:3776 av Solveig Zander m.fl. (C) yrkande 27.

Reservation 19 (SD)

Reservation 20 (C)

Reservation 21 (V)

20. Framtidsfullmakter

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:3344 av Caroline Szyber m.fl. (KD, M, C, L) yrkande 1 och
2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkandena 5–8.

Reservation 22 (L)

21. Gode män för ensamkommande barn

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:1937 av Christina Høj Larsen m.fl. (V) yrkandena 17–20,
2017/18:3394 av Aron Modig m.fl. (KD) yrkande 13 och
2017/18:3787 av Johanna Jönsson m.fl. (C) yrkande 18.

Reservation 23 (C)

Reservation 24 (V)

Reservation 25 (KD)

22. Dödförklaring

Riksdagen avslår motion

2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 20.

Reservation 26 (M)

23. En översyn av arvsrätten

Riksdagen avslår motion

2017/18:1989 av Hans Rothenberg (M).

24. Laglott

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:2169 av Betty Malmberg (M),
2017/18:2350 av Boriana Åberg (M) och
2017/18:3248 av Erik Bengtzboe (M).

25. Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt

Riksdagen avslår motion

2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 16.

Reservation 27 (M)

26. Registrering av testamenten

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 52,

2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 14,
2017/18:1194 av Gunilla Nordgren (M),
2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 18,
2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 4 och
2017/18:3652 av Caroline Szyber m.fl. (KD) yrkande 58.

Reservation 28 (M, SD, L, KD)

27. Underårigas rätt att upprätta testamente

Riksdagen avslår motion

2017/18:3246 av Erik Bengtzboe (M).

28. Ändringar i lagen om personnamn

Riksdagen avslår motion

2017/18:3344 av Caroline Szyber m.fl. (KD, M, C, L) yrkande 2.

Reservation 29 (M, C, L, KD)

29. Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang

Riksdagen avslår motion

2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 9.

Reservation 30 (L)

Stockholm den 15 mars 2018

På civilutskottets vägnar

Caroline Szyber

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Caroline Szyber (KD), Mats Green (M), Hillevi Larsson (S), Carl-Oskar Bohlin (M), Roger Hedlund (SD), Cecilie Tenfjord-Toftby (M), Eva Sonidsson (S), Ola Johansson (C), Emma Hult (MP), Leif Nysmed (S), Mikael Eskilandersson (SD), Robert Hannah (L), Nooshi Dadgostar (V), Johanna Haraldsson (S), ClasGöran Carlsson (S), Thomas Finnberg (M) och Maria Strömkvist (S).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet ett motionsyrkande från allmänna motionstiden 2016/17 och ca 140 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2017/18 i olika familjerättsliga frågor. Motionsyrkandena gäller bl.a. barnäktenskap, polygama äktenskap, utredningar om faderskap för ogifta, vårdnad, överförmyndare, gode män och förvaltare, gode män för ensamkommande barn, registrering av testamenten och ändringar i lagen om personnamn.

Utskottet behandlar de olika frågor som aktualiseras i motionerna under skilda rubriker.

Motionsförslagen finns i bilagan.

Utskottets överväganden

Barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag aldrig ska erkännas i Sverige, om någon av parterna var under 18 år när någon av dem kom till Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående arbete och riksdagens tillkännagivande på området.

Jämför reservation 1 (S, MP, V), 2 (SD) och 3 (L) samt särskilt yttrande 1 (L).

Motionerna

I partimotion 2017/18:3586 av Jan Björklund m.fl. (L) föreslås tillkännagivanden om att regeringen dels skyndsamt bör återkomma med ett lagförslag som innebär att en person under 18 år aldrig ska kunna betraktas som gift enligt svensk rätt (yrkande 16), dels bör återkomma med ett lagförslag som innebär att utländska tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap aldrig ska kunna erkännas i Sverige (yrkande 17).

Även i partimotion 2017/18:3685 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 40 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta nödvändiga initiativ för att ingen person under 18 år ska kunna betraktas som gift enligt svensk rätt.

I kommittémotion 2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) föreslås flera tillkännagivanden om att regeringen bör se över lagstiftningen om barn-, tvångs- och fullmaktsäktenskap. Motionärerna föreslår att tvångsäktenskap alltid ska vara ogiltiga i Sverige och därmed inte i något fall ska behöva upplösas genom äktenskapsskillnad (yrkande 48), att utländska äktenskap som ingåtts genom ombud aldrig ska erkännas här (yrkande 50) och att alla möjligheter till dispens för äktenskap där barn är under 18 år ska tas bort (yrkande 51).

I kommittémotion 2017/18:983 av Mikael Eskilander och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 10, 12 och 13 läggs samma förslag fram.

I motion 2017/18:2259 av Jan Ericson (M) i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett lagförslag som innebär att utländska barnäktenskap inte ska kunna erkännas i Sverige.

I motion 2017/18:3441 av Fredrik Schulte (M) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att inga barnäktenskap ska erkännas av svensk lag.

Bakgrund

Innan ett äktenskap ingås ska det prövas om det finns något hinder mot äktenskapet. Hindersprövningen görs av Skatteverket, som också utfärdar ett intyg i saken (3 kap. 1 och 4 §§ äktenskapsbalken).

För att ingå äktenskap i Sverige ska parterna inte vara under 18 år, och det finns sedan juli 2014 ingen möjlighet till dispens från ålderskravet (2 kap. 1 § äktenskapsbalken). Vid vigseln ska de som ingår äktenskap vara närvarande samtidigt. De ska var för sig när vigselförrättaren frågar ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Vigselförrättaren ska därefter förklara att de är makar. Om det inte har gått till så som nu angetts eller om vigselförrättaren inte var behörig att förrätta vigseln, är förrättningen ogiltig som vigsel (4 kap. 2 § äktenskapsbalken).

Ett fullmaktsäktenskap innebär att äktenskapet ingås utan båda parternas närvaro. Ett sådant äktenskap kan ingås antingen genom en vigselceremoni eller genom att ett äktenskapskontrakt eller liknande undertecknas. Fullmaktsäktenskap är relativt vanligt förekommande i vissa delar av världen, däribland Syd- och Centralamerika samt Mellanöstern.

Det är inte möjligt att ingå ett fullmaktsäktenskap enligt svensk lag, eftersom det ställs krav på att parterna ska vara närvarande samtidigt vid vigseln. Ett äktenskap som har ingåtts i strid med denna bestämmelse är alltså ogiltigt. Om ett äktenskap däremot skulle ha ingåtts genom tvång (trots samtycke inför vigselförrättaren) eller med någon som var under 18 år (trotsindersprövningen), blir äktenskapet inte ogiltigt. I stället finns då en rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid (5 kap. 5 § äktenskapsbalken). En sådan talan om äktenskapsskillnad får föras även av allmän åklagare.

Erkännande av äktenskap som har ingåtts enligt utländsk rätt regleras i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, förkortad IÄL. Huvudregeln är att ett sådant äktenskap anses giltigt till formen och alltså erkänns i Sverige, om det är giltigt i den stat där det ingicks (1 kap. 7 § IÄL). Vissa undantag finns dock.

En generellt gällande begränsning vid tillämpning av utländsk lag kommer till uttryck i 7 kap. 4 § IÄL. Där framgår att en bestämmelse i främmande lag eller ett beslut som har meddelats av en myndighet i en främmande stat inte får tillämpas, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för svensk rättsordning (svensk ordre public).

Den 1 juli 2014 trädde civilrättsliga och straffrättsliga lagändringar i kraft i syfte att stärka skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (prop. 2013/14:208, bet. 2013/14:JuU30, rskr. 2013/14:263). Lagändringarna innebär att möjligheterna att i undantagsfall erkänna utländska barnäktenskap där minst en av parterna har anknytning till Sverige och att erkänna utländska

tvångsäktenskap begränsades ytterligare. Det infördes också en begränsning av möjligheterna att erkänna utländska fullmaktsäktenskap där minst en av parterna har svensk anknytning.

Den gällande regleringen innebär att ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag inte erkänns i Sverige om det är sannolikt att det har ingåtts under tvång (dvs. oavsett anknytning till Sverige). Inte heller erkänns äktenskapet om det vid tidpunkten för dess ingående skulle ha funnits hinder mot det enligt svensk lag eller om parterna inte var närvarande samtidigt vid ingåendet, under förutsättning att minst en av parterna då var svensk medborgare eller hade sin hemvist i Sverige. Undantag från erkännandeförbudet i de nämnda fallen kan göras endast om det finns synnerliga skäl (1 kap. 8 a § IÄL).

Utländska tvångsäktenskap kan alltså erkännas endast om det finns synnerliga skäl. Samma sak gäller för utländska barnäktenskap och fullmaktsäktenskap där det finns angiven anknytning till Sverige. I propositionen till de ovannämnda lagändringarna anförts att uttrycket synnerliga skäl används för att tydliggöra den betydande restriktivitet som ska gälla. Det ska göras en samlad bedömning i varje enskilt fall utifrån de uppgifter som finns tillgängliga. För att synnerliga skäl ska anses föreligga krävs att ett nekat erkännande i det enskilda fallet medför allvarliga konsekvenser för paret eller att det annars framstår som orimligt att inte erkänna äktenskapet (prop. 2013/14:208 s. 135).

Riksdagens tillkännagivande

Riksdagen beslutade våren 2017, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen snarast möjligt bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att möjligheten att i undantagsfall erkänna barnäktenskap och tvångsäktenskap begränsas ytterligare (bet. 2016/17:CU10, rskr. 2016/17:189).

Utskottet anförde bl.a. följande skäl för tillkännagivandet:

Enligt utskottet är det en viktig uppgift för samhället att skydda barn i Sverige mot äktenskap. Utskottet välkomnar därför att regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att undersöka om det finns behov av åtgärder i syfte att säkerställa ett starkt skydd mot barnäktenskap och tvångsäktenskap. Den del av uppdraget som avser erkännande av utländska barnäktenskap ska redovisas i ett delbetänkande senast den 6 december 2017. Enligt utskottet är det angeläget att en lagstiftning som ytterligare begränsar möjligheten att erkänna barnäktenskap och tvångsäktenskap kan träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen bör därför prioritera detta arbete och utan onödig tidsutdräkt återkomma till riksdagen med förslag på lagändringar.

Pågående arbete

Regeringen gav i mars 2017 en särskild utredare i uppdrag att undersöka om det finns behov av åtgärder för att säkerställa ett starkt skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv (dir. 2017:25).

I uppdraget ingår bl.a. att med beaktande av internationella åtaganden på området

- analysera och ta ställning till hur möjligheten att erkänna utländska barnäktenskap ytterligare bör begränsas
- lämna förslag till nödvändiga författningsändringar
- oavsett ställningstagande i sak lämna förslag till författningsändringar som innebär att utländska barnäktenskap inte ska erkännas, om någon av parterna var under 18 år när någon av dem kom till Sverige.

Den del av uppdraget som avser erkännande av utländska barnäktenskap skulle redovisas i ett delbetänkande senast den 6 december 2017. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 september 2018.

Utredningen, som har antagit namnet Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott mot hedersmotiv, överlämnade den 5 december 2017 sitt delbetänkande Utvidgat hinder mot erkännande av utländska barnäktenskap (SOU 2017:96). I betänkandet föreslås skärpta regler i fråga om erkännande av utländska äktenskap som har ingåtts av barn utan anknytning till Sverige. Skärpningen ska ske genom en utvidgning av reglerna om hinder mot erkännande. Enligt förslaget ska ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag inte erkännas i Sverige, om någon av parterna var under 18 år när någon av dem kom till Sverige, oavsett parternas anknytning hit. Det föreslås vidare att undantagsbestämmelsen om synnerliga skäl (ventilen) ska vara kvar och att den ska omfatta den föreslagna utvidgningen. Utredningen anser att skälen för att låta ventilen vara tillämplig på barnäktenskap är mycket svaga, men motiverar sitt förslag i denna del med att det inte helt kan uteslutas att situationer kan uppkomma där ett utländskt barnäktenskap bör erkännas för att Sverige ska leva upp till sina internationella åtaganden. Det som enligt utredningen då möjligen skulle kunna aktualiseras är EU-medborgarens rätt till fri rörlighet. Utredningen bedömer dock att utrymmet för erkännande av utländska barnäktenskap med stöd av ventilen torde vara synnerligen begränsat.

Delbetänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 8 mars 2018.

Svar på skriftlig fråga

Migrationsminister och biträdande justitieminister Heléne Fritzon framhöll i ett frågesvar den 14 februari 2018 om ett heltäckande skydd mot barnäktenskap (fr. 2017/18:702) att det är en mycket angelägen fråga för regeringen att stärka skyddet mot barnäktenskap och att motverka de negativa konsekvenser som äktenskap medför för barn samt att barn ska få vara barn och få leva i frihet från vuxenlivets ansvar.

Statsrådet förklarade att regeringen kommer att ta ställning till förslaget när berörda myndigheter och organisationer har haft möjlighet att lämna synpunkter på detta genom remissförfarandet. Regeringens målsättning är enligt statsrådet att en lagrådsremiss ska kunna beslutas till sommaren.

Utskottets ställningstagande

Barnäktenskap

För att ingå äktenskap i Sverige ska parterna inte vara under 18 år, och det finns sedan juli 2014 ingen möjlighet till dispens från ålderskravet.

När det sedan gäller utländska barnäktenskap är det, som utskottet tidigare framhållit, en viktig uppgift för samhället att skydda barn i Sverige mot äktenskap. Riksdagen beslutade också våren 2017, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen snarast möjligt bör återkomma till riksdagen med lagförslag som ytterligare begränsar möjligheten att erkänna barnäktenskap.

Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv överlämnade i slutet av 2017 sitt delbetänkande Utvidgat hinder mot erkännande av utländska barnäktenskap. Utredningen föreslår en utvidgning av reglerna om hinder mot erkännande genom att ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag inte ska erkännas i Sverige, om någon av parterna var under 18 år när någon av dem kom till Sverige, oavsett parternas anknytning hit. Detta förslag ligger helt i linje med riksdagens tillkännagivande.

Utredningen föreslår dock även att undantagsbestämmelsen om erkännande vid synnerliga skäl ska vara tillämplig på den föreslagna utvidgningen. Skälen för detta anges vara mycket svaga, men ställningstagandet motiveras med att det inte helt kan uteslutas att situationer kan uppkomma där ett utländskt barnäktenskap bör erkännas för att Sverige ska leva upp till sina internationella åtaganden. Det som enligt utredningen då möjligen skulle kunna aktualiseras är EU-medborgarens rätt till fri rörlighet.

Utredningen anser att skälen för att ha en undantagsbestämmelse i fråga om barnäktenskap där någon av parterna var under 18 år när någon av dem kom till Sverige är mycket svaga. Utskottet har ingen annan uppfattning. Skälen för att ha en sådan bestämmelse ska ställas mot det mycket starka intresset av att motverka barnäktenskap. Vid denna avvägning står det enligt utskottets mening klart att det inte bör finnas någon möjlighet att erkänna barnäktenskap i nu aktuella situationer.

Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag aldrig ska erkännas i Sverige, om någon av parterna var under 18 år när någon av dem kom till Sverige. Det som utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen. Detta innebär delvis bifall till partimotionerna 2017/18:3586 (L) yrkande 16 och 2017/18:3685 (C) yrkande 40, kommittémotionerna 2017/18:982 (SD) yrkande 51 och 2017/18:983 (SD) yrkande 13 samt motionerna 2017/18:2259 (M) i denna del och 2017/18:3441 (M).

Tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap

Vid en vigsel i Sverige ska de som ingår äktenskap vara närvarande samtidigt. De ska var för sig när vigselförrättaren frågar ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Vigselförrättaren ska därefter förklara att de är makar. Om det inte har gått till så som nu angetts är förrättningen ogiltig som vigsel. Om äktenskapet trots den samtidiga närvaron och samtycket inför vigselförrättaren skulle ha ingåtts genom tvång, blir äktenskapet däremot inte ogiltigt. I stället finns då en rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid. En sådan talan om äktenskapsskillnad får föras även av allmän åklagare.

De civilrättsliga och straffrättsliga lagändringar som trädde i kraft 2014 innebar att möjligheterna att i undantagsfall erkänna utländska tvångsäktenskap begränsades i förhållande till tidigare ordning. Det infördes också en begränsning av möjligheterna att erkänna utländska fullmaktsäktenskap där minst en av parterna har svensk anknytning. Den gällande regleringen innebär att ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag inte erkänns i Sverige, om det är sannolikt att det har ingåtts under tvång (dvs. oavsett anknytning till Sverige). Inte heller erkänns äktenskapet, om det vid tidpunkten för dess ingående skulle ha funnits hinder mot det enligt svensk lag eller om parterna inte var närvarande samtidigt vid ingäendet, under förutsättning att minst en av parterna då var svensk medborgare eller hade sin hemvist i Sverige. Undantag från erkännandeförbudet i de nämnda fallen kan göras endast om det finns synnerliga skäl.

Utländska tvångsäktenskap kan alltså erkännas endast om det finns synnerliga skäl. Samma sak gäller för utländska fullmaktsäktenskap där det finns angiven anknytning till Sverige.

Regeringen gav i mars 2017 en särskild utredare i uppdrag att undersöka om det finns behov av ytterligare åtgärder för att säkerställa ett starkt skydd mot bl.a. tvångsäktenskap. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 september 2018.

Riksdagen beslutade våren 2017, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen snarast möjligt bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att möjligheten att i undantagsfall erkänna tvångsäktenskap begränsas ytterligare. Utskottet uttalade att det är angeläget att en lagstiftning som ytterligare begränsar möjligheten att erkänna tvångsäktenskap kan träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen bör därför enligt utskottet prioritera detta arbete och utan onödig tidsutdräkt återkomma till riksdagen med förslag på lagändringar.

Utskottet anser mot bakgrund av den pågående utredningens arbete och riksdagens tillkännagivande om tvångsäktenskap att det nu inte finns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida i fråga om sådana äktenskap. Inte heller anser utskottet, med hänsyn till 2014 års skärpningar av reglerna om erkännande av utländska fullmaktsäktenskap, att det finns skäl att föreslå något initiativ från riksdagen i fråga om sådana äktenskap. Motionerna 2017/18:982 (SD) yrkandena 48 och 50, 2017/18:983 (SD) yrkandena 10 och 12 samt 2017/18:3586 (L) yrkande 17 bör därför avslås.

Polygama äktenskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att regeringen snarast möjligt bör ge en utredning i uppdrag att se över lagstiftningen i syfte att säkerställa att utländska polygama äktenskap inte erkänns i Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Jämför reservation 4 (S, MP, V).

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta nödvändiga initiativ för att polygama äktenskap som ingåtts utomlands inte ska kunna erkännas i Sverige.

I motion 2017/18:2171 av Maria Stockhaus (M) föreslås flera tillkännagivanden till regeringen om en utredning om månggifte. Motionären föreslår att det ska tillsättas en utredning med uppdrag att undersöka konsekvenserna för kvinnor och barn på kort och lång sikt av att Sverige erkänner utländska polygama äktenskap (yrkande 1). Den föreslagna utredningen bör ta hänsyn till frågor om hur barnens framtid påverkas och hur levnadsvillkoren ser ut för de kvinnor som berörs (yrkande 2). Utredningen bör också beskriva vilka konsekvenser månggifte får dels vid en eventuell äktenskapsskillnad, dels vid tillämpning av svenska regler om arvsrätt (yrkande 3).

I motion 2017/18:2259 av Jan Ericson (M) i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett lagförslag som innebär att utländska polygama äktenskap inte ska kunna erkännas i Sverige.

Gällande rätt

Svensk familjerättslig lagstiftning bygger på det monogama äktenskapet. Enligt 1 kap. 1 § äktenskapsbalken blir de två som ingår äktenskap med varandra makar. Ett förbud mot tvegifte har tagits in i 2 kap. 4 § äktenskapsbalken, där det föreskrivs att den som är gift eller partner i ett registrerat äktenskap inte får ingå nytt äktenskap. Ett bestående äktenskap är ett äktenskapshinder som det inte kan ges dispens ifrån. Om någon trots förbudet har ingått flera äktenskap, har var och en av parterna enligt 5 kap. 5 § äktenskapsbalken rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid. Även allmän åklagare kan i sådana fall föra talan om äktenskapsskillnad. Tvegifte är kriminaliserat enligt 7 kap. 1 § brottsbalken.

Lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, förkortad IÄL, reglerar under vilka förutsättningar ett äktenskap som ingåtts utomlands ska erkännas som giltigt i Sverige.

Enligt 1 kap. 7 § IÅL anses ett äktenskap som ingåtts utom riket enligt främmande lag giltigt till formen och erkänns därmed, om det är giltigt i den stat där det ingicks. Ett äktenskap som ingåtts utom riket anses också giltigt till formen, om det är giltigt i den eller de stater där makarna var medborgare eller hade hemvist.

I 1 kap. 8 a § IÅL finns en vägransregel med vissa undantag från vad som anges ovan. Enligt denna gäller bl.a. att ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag inte erkänns i Sverige, om det vid tidpunkten för äktenskapets ingående skulle ha funnits hinder mot det enligt svensk lag och minst en av parterna då var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige. Vägransregeln gäller inte om det finns synnerliga skäl att erkänna äktenskapet. När det gäller vägransregelns krav på anknytning till Sverige har det ansetts att det skulle vara alltför långtgående med en regel som träffar ett äktenskap som ingåtts i enlighet med andra normer än svenska och vid en tidpunkt när det inte fanns skäl för parterna att ta de svenska normerna i beräkning (se prop. 2013/14:208 s. 28 med där gjord hänvisning).

Vidare anges i 7 kap. 4 § IÅL att bestämmelser i främmande lag eller beslut som meddelats av en myndighet i en främmande stat inte får tillämpas, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket (s.k. ordre public). I proposition 2003/04:48 Åtgärder mot barnäktenskap och tvångsäktenskap konstaterade regeringen (s. 25) att vad som tillhör grunderna för rättsordningen inte är närmare uttalat i lagregeln, men att det följer av sakens natur att det ska röra sig om värderingar i principiella frågor av större vikt. I kravet på uppenbarhet ligger också att den konstaterade avvikelserna ska vara av väsentlig art. Dessa förutsättningar medför enligt regeringen att tillämpningen av ordre public-förbehållet är restriktiv. Ordre public-förbehållet har, tillade regeringen, som funktion att i det enskilda fallet erbjuda en möjlighet att avböja en rättstillämpning som skulle komma i konflikt med grundläggande värderingar inom den egna rättsordningen. Bedömningen är avsedd att ta sikte på resultatet av en viss konkret tillämpning.

Riksdagens tillkännagivande

Riksdagen beslutade våren 2017, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen bör analysera vad som ligger bakom att så många som ca 300 personer är registrerade i folkbokföringen som gifta med fler än en person och överväga om det finns behov av förtydliganden i lagstiftningen i syfte att säkerställa att polygama äktenskap inte erkänns i Sverige (bet. 2016/17:CU10, rskr. 2016/17:189).

Utskottet anförde bl.a. följande skäl för tillkännagivandet:

Polygami är inte tillåtet i Sverige, och det är även kriminaliserat. I andra länder kan polygami vara tillåtet, och i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap finns bestämmelser om under vilka förutsättningar ett äktenskap som ingåtts utomlands ska erkännas som giltigt i Sverige. I den lagen finns också den generellt gällande begränsningen vid tillämpning av utländsk lag, svensk ordre

public. Det innebär att en bestämmelse i främmande lag eller ett beslut som meddelats av en myndighet i ett främmande land inte får tillämpas om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen.

Enligt uppgift från Skatteverket är ca 300 personer registrerade i folkbokföringen som gifta med fler än en person. I vissa fall torde det handla om s.k. falska bigamister. Det kan t.ex. röra sig om fall där en person som har varit gift tidigare inte kan visa att äktenskapet är upplöst eller att den före detta maken är avliden. I sammanhanget vill utskottet framhålla att en registrering av Skatteverket i folkbokföringen föregås av en ganska summarisk prövning och att uppgifterna i folkbokföringen inte är bindande för hur en erkännandefråga senare kan komma att bedömas av domstolar eller andra myndigheter.

Enligt utskottets mening är det oroande att så många som 300 personer är registrerade i folkbokföringen som gifta med fler än en person. Regeringen bör därför ta initiativ i syfte att analysera vad som ligger bakom det höga antalet. Regeringen bör även överväga om det finns behov av förtydliganden i lagstiftningen i syfte att säkerställa att polygama äktenskap inte erkänns i Sverige.

Regeringens uppdrag till Skatteverket m.m.

Regeringen beslutade den 28 september 2017 att ge Skatteverket i uppdrag att, med bistånd av Migrationsverket och Statistiska centralbyrån, sammanställa och analysera statistik och viss övrig information i folkbokföringsärenden om personer som är gifta med fler än en person. I uppdraget ingick också att analysera och redovisa om det i ärenden om registrering av äktenskap där någon av parterna är gift med fler än en person finns några särskilda tolkningsproblem eller andra tillämpningssvårigheter.

Skatteverket redovisade den 25 januari 2018 sitt uppdrag i promemorian Månggifte i folkbokföringsregistret (dnr 204 402 092 – 17/113). I promemorian anförts att Skatteverket hanterar frågor om registrering av äktenskap i samband med att någon flyttar till Sverige. I enlighet med den tolkning som Skatteverket gör av rättsläget på området registreras utländska polygama äktenskap, om de är giltiga i det land där de ingicks och makarna helt saknade anknytning till Sverige vid äktenskapets ingående. Det bedöms mot den bakgrunden inte finnas några särskilda tolknings- eller tillämpningsproblem.

Skatteverket har efter en granskning av uppgifterna i folkbokföringsdatabasen kunnat konstatera att det finns 169 registrerade personer, varav 152 är folkbokförda i Sverige, som rent faktiskt har mer än en make. Av dessa är det 38 personer som både är folkbokförda i Sverige och har minst två folkbokförda makar här.

Skatteverket föreslår med anledning av sin genomgång bl.a. att en utredning ges i uppdrag att se över en skärpning av regleringen om erkännande av utländska polygama äktenskap för att åstadkomma en harmonisering med vad som gäller för rent inhemska situationer.

Migrationsminister och biträdande justitieminister Heléne Fritzon hänvisade i sitt frågesvar den 19 december 2017 om åtgärder för att hantera frågan om månggifte (fr. 2017/18:452) till det ovan redovisade uppdraget till

Skatteverket. Hon förklarade att regeringen, efter det att resultatet av uppdraget har redovisats, kommer att överväga ytterligare åtgärder eller förändringar i lagstiftningen, med jämställdheten som en självklar utgångspunkt.

Statsrådet uttalade i ett efterföljande frågesvar den 14 februari 2018 att det som Skatteverket kommit fram till är problematiskt, inte minst ur ett jämställdhetsperspektiv. Hon förklarade att regeringen kommer att låta en utredning se över hur man kan hindra att utländska månggiften erkänns i Sverige. Regeringen avser att återkomma med besked om de närmare formerna för utredningen och när den kan påbörja uppdraget (fr. 2017/18:701, 729 och 730).

Utskottets ställningstagande

Riksdagen beslutade våren 2017, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen bör analysera vad som ligger bakom att så många som ca 300 personer är registrerade i folkbokföringen som gifta med fler än en person och överväga om det finns behov av förtydliganden i lagstiftningen i syfte att säkerställa att polygama äktenskap inte erkänns i Sverige.

Regeringen beslutade den 28 september 2017 att vidta åtgärder med anledning av riksdagens tillkännagivande. Regeringen gav då Skatteverket i uppdrag att, med bistånd av Migrationsverket och Statistiska centralbyrån, sammanställa och analysera statistik och viss övrig information i folkbokföringsärenden om personer som är gifta med fler än en person. I uppdraget ingick också att analysera och redovisa om det i ärenden om registrering av äktenskap där någon av parterna är gift med fler än en person finns några särskilda tolkningsproblem eller andra tillämpningssvårigheter.

Skatteverket redovisade den 25 januari 2018 sitt uppdrag i promemorian Månggifte i folkbokföringsregistret. I promemorian anförs att Skatteverket hanterar frågor om registrering av äktenskap i samband med att någon flyttar till Sverige. I enlighet med den tolkning som Skatteverket gör av rättsläget på området registreras utländska polygama äktenskap, om de är giltiga i det land där de ingicks och makarna helt saknade anknytning till Sverige vid äktenskapets ingående. Det bedöms mot den bakgrunden inte finnas några särskilda tolknings- eller tillämpningsproblem. Enligt Skatteverkets granskning finns det 169 registrerade personer, varav 152 är folkbokförda i Sverige, som rent faktiskt har mer än en make.

Utskottet konstaterar att rådande praxis innebär att utländska polygama äktenskap registreras i folkbokföringen och därmed åtminstone i det sammanhanget erkänns som giltiga här, om äktenskapet är giltigt i det land där det ingicks och makarna helt saknade anknytning till Sverige vid äktenskapets ingående. Det finns till följd av detta 169 registrerade personer, varav 152 är folkbokförda i Sverige, som rent faktiskt har mer än en make.

Migrationsminister och biträdande justitieminister Heléne Fritzon förklarade i sitt frågesvar den 14 februari 2018 att regeringen kommer att låta

en utredning se över hur man kan hindra att utländska månggiften erkänns i Sverige och att regeringen kommer att återkomma i fråga om de närmare formerna för utredningen och när den kan påbörja sitt uppdrag.

Utskottet kan konstatera att det nu har gått nästan ett år sedan riksdagen gjorde sitt tillkännagivande till regeringen utan att någon utredning har fått i uppdrag att överväga behov av förtydliganden i lagstiftningen för att säkerställa att polygama äktenskap inte erkänns i Sverige. Ansvarigt statsråd har visserligen aviserat att en utredning kommer att tillsättas, men inte lämnat några uppgifter om vare sig tidpunkten eller de närmare formerna för detta.

Polygami är inte tillåtet i Sverige, och det är även kriminaliserat. Enligt utskottet är det angeläget att utländska polygama äktenskap inte ska kunna erkännas i Sverige. Regeringen bör därför snarast möjligt ge en utredning i uppdrag att se över lagstiftningen i syfte att säkerställa att sådana äktenskap inte erkänns här. Uppdraget bör, om möjligt, lämpligen ges i form av ett tilläggsdirektiv till Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångs-äktenskap och brott med hedersmotiv (Ju 2017:06), som enligt nuvarande direktiv ska slutredovisa sitt uppdrag senast den 1 september 2018. Det som utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen. Detta innebär bifall till kommittémotion 2017/18:3589 (L) yrkande 2 och delvis bifall till motion 2017/18:2259 (M) i denna del. Övriga motionsyrkanden bör avslås.

Villkoren för borgerliga vigselförrättare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om villkoren för borgerliga vigselförrättare.

Motionerna

I motion 2017/18:677 av Berit Högman (S) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga att se över ersättningsnivån för vigselförrättare som förordnas av länsstyrelsen. Enligt motionären är ersättningen för lågt satt, även med beaktande av att det rör sig om ett hedersuppdrag. Ett motsvarande förslag läggs fram i motion 2017/18:2658 av Johan Andersson (S).

I motion 2017/18:949 av Kerstin Lundgren (C) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att se över villkoren för vigselförrättare som förordnas av länsstyrelsen i fråga om bl.a. arbetsmiljö och ersättning. Enligt motionären bör vigselförrättarna bl.a. kunna erbjudas mer stöd och utbildning samt hjälp med administrationen kring vigslarna.

I motion 2017/18:2393 av Rasmus Ling (MP) föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att se över hur fler vigselförrättare ska kunna förordnas för att kunna tillmötesgå olika typer av önskemål på ceremonin från blivande makar (yrkande 1). Enligt motionären har länsstyrelserna olika praxis för hur

många vigselförrättare som förordnas. Motionären föreslår även ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga en förhöjd ersättning till vigselförrättare som behöver lägga minst två timmar på att ta sig till ceremonin (yrkande 2).

Bakgrund

Bestämmelser om vigselförrättare finns i 4 kap. äktenskapsbalken. En särskilt förordnad vigselförrättare utses enligt 3 § första stycket 2 av länsstyrelsen. Innan någon förordnas som vigselförrättare ska länsstyrelsen enligt 4 § pröva att han eller hon har de kunskaper och kvalifikationer i övrigt som behövs för uppdraget. Förordnandet ska gälla för en viss period, om det inte har begränsats att gälla till en angiven dag. Förordnandet kan återkallas vid t.ex. misskötsamhet.

I de krav som uppställs på en vigselförrättare anses ligga att han eller hon måste vara beredd att viga såväl personer med olika kön som personer med samma kön (se bet. 2008/09:CU19 s. 28). Kravet på kunskaper innebär att vigselförrättaren ska ha sådana kunskaper att äktenskapsbalkens regler om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att följas. Kravet på kvalifikationer i övrigt innebär i sin tur att en vigselförrättare ska ha ett gott omdöme och åtnjuta allmänt förtroende samt ha den erfarenhet som krävs för att kunna fullgöra uppdraget på bästa sätt. Vederbörande ska också vara väl medveten om vigselns betydelse och det ansvar som är förenat med uppdraget. (Se prop. 2008/09:80 s. 29.)

Länsstyrelsen förordnar vanligtvis borgerliga vigselförrättare på förslag av kommunen och med utgångspunkt i kommunens behov. I de fall där någon ansöker om förordnande direkt till länsstyrelsen remitteras normalt ansökan till kommunen för prövning av om sökanden har de kunskaper och kvalifikationer i övrigt som behövs för uppdraget. Länsstyrelsen godtar oftast kommunens bedömningar, men varje blivande vigselförrättare får göra ett kunskapstest.

Ett tidsbegränsat förordnande bör gälla några år, och när förtroendevalda i kommunerna utses till vigselförrättare är det naturligt att förordnandet gäller för en mandatperiod. Ett förordnande av länsstyrelsen att vara vigselförrättare kan även begränsas att gälla till en angiven dag, med vilket får förstås ett enstaka tillfälle. (Se bet. 2008/09:CU19 s. 28.)

I förordningen (2009:263) om vigsel som förrättas av särskilt förordnad vigselförrättare finns vissa kompletterande bestämmelser. Enligt 3 § i förordningen bestäms tid och plats för vigsel av vigselförrättaren efter samråd med paret. En vigselförrättare har enligt 8 och 9 §§ rätt till ersättning av allmänna medel med 110 kronor för varje vigsel som han eller hon har förrättat. Om vigselförrättaren samma dag har förrättat mer än en vigsel, är ersättningen 30 kronor för varje vigsel utöver den första.

Om vigselförrättaren har haft direkta kostnader i samband med vigseln, t.ex. för resa, kan han eller hon efter överenskommelse med brudparet få

ersättning för dessa. Det finns inte heller något hinder mot att brudparet anlitar någon annan person eller ett företag för att bistå med arrangemanget runt vigseln.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade förslag om en översyn av ersättningen till vigselförrättare våren 2014 i betänkande 2013/14:CU19. Utskottet var då inte berett att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionsyrkandena, och de avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av det som anförs i motionerna. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater. Utskottet hänvisar till befintlig reglering på området och tidigare ställningstagande.

Motionen

I motion 2017/18:1045 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Mikael Cederbratt (båda M) föreslås tillkännagivanden om att regeringen bör se över lagstiftningen för att dels möjliggöra för borgerliga vigselförrättare att få sitt förordnande prövat i våra grannländer (yrkande 1), dels ge borgerliga vigselförrättare möjlighet att vara vigselförrättare för svenska brudpar i våra grannländer (yrkande 2).

Gällande rätt

Enligt 1 kap. 5 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap kan regeringen bestämma att en diplomatisk eller konsulär tjänst eller en befattning som präst ska vara förenad med behörighet att i en främmande stat förrätta vigsel enligt svensk lag. Regeringen kan även genom ett särskilt förordnande ge en lämplig person sådan behörighet.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade motsvarande motionsyrkanden våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet ansåg då, med hänvisning till den reglering som finns på området, att det inte fanns skäl att föreslå något initiativ från riksdagen. Motionsyrkandena avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet står fast vid sitt ställningstagande att det mot bakgrund av befintlig reglering på området inte finns skäl att föreslå något initiativ från riksdagen. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Automatisk vigselrätt för riksdagsledamöter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om automatisk vigselrätt för riksdagsledamöter.

Motionen

I motion 2017/18:3838 föreslår Maria Stockhaus (M) ett tillkännagivande till regeringen om att överväga om riksdagsledamöter bör få automatisk vigselrätt som följer direkt med uppdraget som riksdagsledamot.

Bakgrund

För vad som gäller i fråga om förordnande av vigselförrättare utanför trossamfund hänvisas till bakgrundsbeskrivningen i ovanstående avsnitt Villkoren för borgerliga vigselförrättare.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser inte att det finns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagen med anledning av motionen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Formerna för ingående av äktenskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om formerna för ingående av äktenskap. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Motionen

I motion 2017/18:224 föreslår Bengt Eliasson m.fl. (L) ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att äktenskapsbalken ändras på så sätt att äktenskap enbart kan ingås i civil ordning. Motionärerna menar att det bör dras en skarp skiljelinje mellan offentlig respektive religiös verksamhet och att den myndighetsutövning som en vigsel innebär ska utföras av offentliga organ, inte av enskilda trossamfund.

Bakgrund

Den nuvarande ordningen med valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel har funnits i Sverige sedan början av 1900-talet. Båda vigselformerna är vanligt förekommande, även om antalet äktenskap som ingås genom vigsel inom trossamfund är högre än antalet som ingås i borgerlig ordning.

I 4 kap. 3 § äktenskapsbalken anges att behörig att vara vigselförrättare är dels en sådan präst eller annan befattningshavare i ett trossamfund som har förordnande enligt lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund, dels den som länsstyrelsen har förordnat.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet hänvisade då till sitt ställningstagande våren 2014 i betänkande 2013/14:CU19. Utskottet fann där inte skäl att frånga sitt tidigare ställningstagande i samband med behandlingen av proposition 2008/09:80 Äktenskapsfrågor (bet. 2008/09:CU19). I det lagstiftningsärendet instämde utskottet i regeringens bedömning att det inte fanns skäl att lägga fram något förslag i denna fråga. Motionsyrkandet avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandet avslås.

Betänketid vid äktenskapsskillnad

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om betänketid vid äktenskapsskillnad. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 5 (M).

Motionen

I kommittémotion 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 9 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att fler situationer ska undantas från kravet på betänketid än i dag. Motionärerna föreslår avskaffad betänketid när den ena maken begär äktenskapsskillnad och det inte finns barn under 16 år med i bilden.

Gällande rätt

Bestämmelser om äktenskapsskillnad finns i 5 kap. äktenskapsbalken. Äktenskapsskillnad ska i vissa fall föregås av en betänketid på minst sex månader (1 och 2 §§). Vid en gemensam ansökan om äktenskapsskillnad ska betänketid löpa, om båda makarna begär det eller om någon av dem varaktigt bor tillsammans med ett eget barn under 16 år som står under den makens vårdnad. Betänketid ska också löpa om bara en av makarna vill att äktenskapet ska upplösas. Om makarna lever åtskilda sedan minst två år, har dock var och en av dem rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid (4 §). Betänketiden inleds när makarna gemensamt ansöker om äktenskapsskillnad eller när den ena makens yrkande om äktenskapsskillnad delges den andra maken. När betänketiden löpt under minst sex månader ska dom på äktenskapsskillnad meddelas, om någon av makarna då framställer ett särskilt yrkande om det. Om ett sådant yrkande inte har framställts inom ett år från betänketidens början, har frågan om äktenskapsskillnad fallit (3 §).

Tidigare behandling

Liknande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet ansåg då, liksom tidigare, att bestämmelserna om betänketid är väl avvägda och var därför inte berett att föreslå ett avskaffande av betänketiden. Motionen avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandet avslås.

Giftorättens omfattning vid bodelning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om giftorättens omfattning vid bodelning.

Jämför reservation 6 (L).

Motionen

I kommittémotion 2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 3 förslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att egendom som makar innehade före äktenskapets ingående samt vad som därefter tillfallit dem genom arv eller gåva ska undantas från bodelning, om inte makarna genom äktenskapsförord kommit överens om annat.

Bakgrund

Enligt 1 kap. 3 § äktenskapsbalken råder varje make över sin egendom och svarar för sina skulder. En make har således ingen äganderätt till den andra makens egendom under ett bestående äktenskap. Närmare bestämmelser om makars egendom finns i 7 kap. äktenskapsbalken. En makes egendom är giftorättsgods i den utsträckning den inte är enskild egendom. Enskild egendom är bl.a. egendom som till följd av äktenskapsförord är enskild, egendom som en make har fått i gåva av någon annan än den andra maken med det villkoret att egendomen ska vara mottagarens enskilda, egendom som en make har fått genom testamente med det villkoret att den ska vara mottagarens enskilda samt egendom som en make har ärvt och som enligt testamente av arvlätaren ska vara mottagarens enskilda.

När ett äktenskap upplöses genom äktenskapsskillnad ska makarnas egendom enligt allmänna bestämmelser i 9 kap. äktenskapsbalken fördelas mellan dem genom bodelning. Denna ska göras med utgångspunkt i egendomsförhållandena den dag då talan om äktenskapsskillnad väcktes. I 10 kap. äktenskapsbalken anges vilken egendom som ska ingå i bodelningen. All egendom som en make äger och som inte gjorts till makens enskilda ska som regel ingå. Hur makarnas andelar av det gemensamma giftorättsgodset ska beräknas framgår av 11 kap. äktenskapsbalken. Från en makes giftorättsgods ska räknas av så mycket att det täcker de skulder som den maken hade när talan om äktenskapsskillnad väcktes. Det som återstår av makarnas giftorättsgods – när avdrag gjorts för att täcka skulderna – ska läggas samman, och värdet ska därefter delas lika mellan makarna. Möjligheterna att jämka resultatet av en bodelning framgår av 12 kap. äktenskapsbalken. Jämkning ska ske i den utsträckning det med hänsyn särskilt till äktenskapets längd, men även till makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt, är

oskäligt att en make vid bodelning ska lämna egendom till den andra maken i den omfattning som följer av de allmänna reglerna. I sådana fall ska bodelningen i stället göras så att den förstnämnda maken får behålla mer av sitt giftorätts gods.

EU-bodelning

I juni 2016 antog EU inom ramen för ett fördjupat samarbete två förordningar med internationellt privat- och processrättsliga regler om makars och registrerade partners förmögenhetsförhållanden – rådets förordning (EU) 2016/1103 av den 24 juni 2016 om genomförande av ett fördjupat samarbete på området för domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om makars förmögenhetsförhållanden (förordningen om makars förmögenhetsförhållanden) och rådets förordning (EU) 2016/1104 av den 24 juni 2016 om genomförande av ett fördjupat samarbete på området för domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om förmögenhetsrättsliga verkningar av registrerade partnerskap (förordningen om registrerade partners förmögenhetsförhållanden).

Förordningarna reglerar frågor om internationell behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet rörande makars respektive registrerade partners förmögenhetsförhållanden som har gränsöverskridande följder. De börjar tillämpas i relevanta delar den 29 januari 2019 och kommer att vara bindande och direkt tillämpliga i de stater som deltar i det fördjupade samarbetet.

Regeringen beslutade den 1 september 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att analysera EU-förordningarna och lämna förslag till de författningsändringar och andra åtgärder som förordningarna ger anledning till (dir. 2016:74).

Utredningen, som antog namnet Utredningen om EU-bodelning, redovisade i november 2017 sitt uppdrag i betänkandet Makars, registrerade partners och sambors förmögenhetsförhållanden i internationella situationer (SOU 2017:90).

Utredningen föreslår att det införs en ny lag om internationella frågor rörande makars, registrerade partners och sambors förmögenhetsförhållanden med bl.a. kompletterande bestämmelser till förordningarna.

Utredningen föreslår även vissa materiella ändringar i äktenskapsbalken. Utredningen konstaterar att definitionen av äktenskapsförord i förordningen om makars förmögenhetsförhållanden är vidare än den som ges av begreppet i svensk rätt. Med äktenskapsförord i förordningens mening avses varje avtal mellan makar eller blivande makar varigenom dessa reglerar sina förmögenhetsförhållanden. Förutom äktenskapsförord i svensk bemärkelse omfattas därför med stor sannolikhet även bodelningsavtal och föravtal av definitionen. Enligt förordningen gäller som grundläggande formkrav att ett äktenskapsförord ska vara skriftligt, daterat och undertecknat. I dag saknas

krav på datering av äktenskapsförord, bodelningsavtal och föravtal i äktenskapsbalken. Utredningen föreslår därför att det i äktenskapsbalken i fråga om dessa rättshandlingar införs de ytterligare krav som ställs enligt förordningen när det gäller den formella giltigheten av äktenskapsförord.

Betänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 23 februari 2018.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet hänvisade då till att regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att analysera EU-förordningarna om makars och registrerade partners förmögenhetsförhållanden och lämna förslag till de författningsändringar och andra åtgärder som förordningarna ger anledning till. Utskottet ansåg att resultatet av det pågående arbetet inte borde föregripas av någon åtgärd från riksdagen och avstyrkte därför motionsyrkandet. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening finns det inte skäl att ta initiativ till en ändring i reglerna om giftorättens omfattning vid bodelning på det sätt som föreslås i motionen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Bodelningsförrättningen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bodelningsförrättningen. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande.

Jämför reservation 7 (M).

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 17 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över hur bodelningsförrättningen kan göras snabbare och effektivare.

Motsvarande förslag läggs fram i motionerna 2017/18:1225 av Helena Bouveng (M) och 2017/18:2580 av Elin Lundgren (S).

Bakgrund

I 17 kap. äktenskapsbalken finns bestämmelser om bodelningsförrättare. Bestämmelserna innebär bl.a. följande.

Om makarna inte kan enas om en bodelning, ska domstolen på ansökan av en av dem förordna någon att vara bodelningsförrättare. Bodelningsförrättaren

ska vid behov se till att bouppteckning förrättas. Varje make ska uppge sina tillgångar och skulder. Om en make underlåter att lämna uppgifter till bouppteckningen, får domstolen på ansökan av bodelningsförrättaren förelägga och döma ut vite.

Bodelningsförrättaren ska bestämma tid och plats för bodelning samt kalla makarna till förrättningen. Att en make som bevisligen blivit kallad uteblir från förrättningen hindrar enligt förarbetena inte att bodelningen ändå slutförs (se prop. 1986/87:1 s. 224). Kan makarna inte komma överens, ska bodelningsförrättaren pröva sådana tvistiga frågor som är av betydelse för bodelningen och inte är föremål för rättegång. I sådant fall ska bodelningsförrättaren själv bestämma om bodelning i enlighet med äktenskapsbalkens regler.

Bodelningsförrättaren har rätt att få arvode och ersättning för sina utgifter. Kostnaderna ska betalas av makarna med hälften vardera. Bodelningsförrättaren kan dock vid bodelningen bestämma en annan fördelning, om den ena maken genom vårdslöshet eller försummelse har orsakat ökade kostnader eller om makarnas ekonomiska förhållanden ger särskild anledning till det.

En make som är missnöjd med bodelningen får klandra den genom att inom fyra veckor efter delgivningen väcka talan mot den andra maken vid domstol. Om bodelningen inte klandras inom denna tid, blir den bindande.

Tidigare lagstiftningsarbete

I december 2004 gav Justitiedepartementet en sakkunnig person i uppdrag att biträda departementet med att utreda vissa frågor om bl.a. skadestånd och bodelning enligt äktenskapsbalken. Uppdraget redovisades i juli 2005 i departementspromemorian Några bodelningsfrågor (Ds 2005:34). Promemorian remissbehandlades och låg till grund för lagförslagen i proposition 2006/07:32 Skadestånd och bodelning. I propositionen föreslogs vissa ändringar i äktenskapsbalkens bodelningsregler. Civilutskottet tillstyrkte regeringens lagförslag (bet. 2006/07:CU14), och riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2006/07:127). Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2007.

I den nämnda promemorian uppmärksammade utredaren även vissa bodelningsfrågor att överväga för framtiden. Utredaren konstaterade att en makes giftorätt inte preskriberas. Om man införde en preskriptionsregel för rätt till bodelning i äktenskapsbalken, torde parternas rättsosäkerhet och andra problem i sammanhanget minska, och därmed skulle också antalet bodelningstvister kunna reduceras. Utredaren konstaterade också att praktiskt verksamma jurister kan vittna om stora handläggningsproblem med anledning av parternas passivitet och frånvaro från sammanträden. För den part som har det sämst ställt ekonomiskt har slutförandet av bodelningen vanligtvis mycket stor ekonomisk betydelse, och därför är det viktigt med en effektiv handläggning. Mot denna bakgrund, och eftersom ena parten ofta drar fördel av att en förrättning drar ut på tiden, borde man enligt utredarens mening överväga om en förrättare bör ges rätten att kalla parterna till sammanträde vid vite för att

om möjligt förbättra deras medverkan i saken. För att förhindra att en passiv part otillbörligt försvårar genomförandet av en bodelningsförrättning till men för den andra parten ansåg utredaren att det bör prövas huruvida det bör införas en uttrycklig bestämmelse i 17 kap. äktenskapsbalken efter mönster av 42 kap. 15 § rättegångsbalken om stupstocks föreläggande. Utredaren ansåg att det också bör prövas om det finns tillräckliga skäl för att avskaffa möjligheten för en part att under pågående bodelningsförrättning väcka särskild talan i en fråga av betydelse för delningen. Utredaren anförde att möjligheten att väcka särskild talan kan missbrukas av den av parterna som vinner på att slutförandet av delningen försenas.

I den nämnda propositionen anfördes att det kan finnas anledning att i något annat sammanhang vidare överväga bl.a. den fråga som behandlas i promemorian om huruvida det bör införas en möjlighet att besluta om sanktioner för att få en part att medverka under en bodelningsförrättning.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade motsvarande motionsyrkanden som de som nu är aktuella våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet ansåg då att det saknades skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagen med anledning av motionerna, och motionsyrkandena avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är, i likhet med tidigare, inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionerna. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Underhåll mellan makar efter äktenskapsskillnad

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om underhåll mellan makar efter äktenskapsskillnad. Utskottet hänvisar till befintlig reglering på området och tidigare ställningstagande.

Motionen

I motion 2017/18:622 av Catharina Bråkenhielm (S) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över äktenskapsbalken för att förbättra den ekonomiskt svaga partens skydd efter äktenskapsskillnad.

Gällande rätt

I 6 kap. äktenskapsbalken finns bestämmelser om underhåll mellan makar efter äktenskapsskillnad.

Efter äktenskapsskillnad svarar varje make för sin försörjning (7 § första stycket).

Om den ena maken behöver bidrag till sitt underhåll under en övergångstid, har den maken rätt att få underhållsbidrag av den andra maken efter vad som är skäligt med hänsyn till denna makes förmåga och övriga omständigheter (7 § andra stycket).

Om den ena maken har svårigheter att försörja sig själv sedan ett långvarigt äktenskap har upplösts eller om det finns andra synnerliga skäl, har den maken rätt till underhållsbidrag av den andra maken för längre tid än som anges i andra stycket. Vid prövning av den rätten ska hänsyn tas till om den ena maken behöver bidrag för att skaffa sig pensionsskydd (7 § tredje stycket).

Underhållsbidrag efter äktenskapsskillnad ska betalas fortlöpande. Finns det särskilda skäl, såsom att den underhållsberättigade behöver ett bidrag för att skaffa sig pensionsskydd, får domstolen dock bestämma att bidraget ska betalas med ett engångsbelopp (8 §).

Talan om att underhållsbidrag ska fastställas får inte bifallas för längre tid tillbaka än tre år före den dag då talan väcktes, om inte den bidragsskyldige medger det (9 §).

Rätten att kräva ut ett fastställt underhållsbidrag upphör tre år efter den förfallodag som ursprungligen gällde (10 § första stycket).

Tidigare behandling

Utskottet behandlade ett motsvarande motionsyrkande som det som nu är aktuellt våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet ansåg då med hänvisning till gällande rätt att det saknades skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagen med anledning av motionen, och motionsyrkandet avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser, i likhet med tidigare, att det mot bakgrund av den reglering som finns på området saknas skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagen med anledning av motionen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Makars pensionsrättigheter vid bodelning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om makars pensionsrättigheter vid bodelning. Utskottet hänvisar till pågående arbete och tidigare ställningstagande.

Motionen

I motion 2017/18:135 föreslår Said Abdu (L) ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att in-tjänad inkomst- och premiepension ska ingå i bodelning med anledning av äktenskapsskillnad.

Gällande rätt

Vardera maken har giftorätt i den andra makens egendom. Egendom som är föremål för den andra makens giftorätt kallas giftorättsgoods. Giftorätten innebär att en make vid bodelning får en hälftenrätt i den andra makens giftorättsgoods, sedan den makens skulder avräknats. Giftorätten är en sorts latent rättighet på värdet i den andra makens egendom som aktualiseras först i samband med bodelning. Bodelning ska ske när ett äktenskap upplöses (9 kap. 1 § äktenskapsbalken).

Viss egendom är undantagen från den andra makens giftorätt och ingår därför inte i en bodelning. Sådan egendom kallas för enskild egendom. Enskild egendom kan uppkomma bl.a. genom äktenskapsförord eller genom att någon ställt upp villkor om enskild egendom i samband med en gåva eller ett testamente (7 kap. 2 § äktenskapsbalken).

Det finns även vissa undantag från regeln att allt giftorättsgoods ska ingå i bodelningen. Det rör sig bl.a. om rättigheter som inte kan överlätas eller som i annat fall är av personlig art, om det skulle strida mot vad som gäller för rättigheten att låta den ingå i bodelning (10 kap. 3 § äktenskapsbalken).

Frågan om huruvida makars pensionsrättigheter bör utjämnas i samband med upplösningen av ett äktenskap har varit föremål för lagstiftarens intresse vid flera tillfällen. Av gällande reglering i 10 kap. 1 och 3 §§ äktenskapsbalken följer att rätt till pension på grund av privat pensionsförsäkring eller individuellt pensionssparande som huvudregel ingår i bodelningen. Rätt till allmän pension, liksom vanligtvis rätt till tjänstepension, ses däremot som rättigheter som inte kan överlätas eller som i annat fall är av personlig art och undantas därför från bodelningen.

Lagen erbjuder vissa möjligheter till jämkning vid en bodelning för att motverka oskäliga resultat (12 kap. äktenskapsbalken).

Pensionsgruppen

Pensionsgruppen överlämnade i juni 2016 sin skrivelse Jämställda pensioner? (Ds 2016:19) till regeringen. I skrivelsen presenterar Pensionsgruppen en bred analys utifrån nio olika områden, bl.a. delad pensionsrätt mellan makar.

I skrivelsen görs bedömningen att det torde vara rimligt att pensionsrätt för allmän pension inte heller fortsättningsvis ingår i bodelningen. Vad gäller pensionsrätt för tjänstepension görs bedömningen att orättvisa bodelningsresultat kan korrigeras genom jämningsbestämmelserna i äktenskapsbalken.

Utifrån den analys som har gjorts och de synpunkter som har lämnats på skrivelsen har Pensionsgruppen bestämt en handlingsplan för det fortsatta arbetet för jämställda pensioner, som är tänkt att vara ett långsiktigt arbete. En del i handlingsplanen är att frågan om möjligheten att dela pensionsrätt ska bli föremål för ytterligare överväganden.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade ett motsvarande motionsyrkande som det som nu är aktuellt våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet konstaterade då att det pågår ett arbete med att se över frågan om delad pensionsrätt mellan makar. Utskottet ansåg att resultatet av det pågående arbetet inte bör föregripas av någon åtgärd från riksdagen, och motionsyrkandet avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att det fortfarande pågår ett arbete med att se över frågan om delad pensionsrätt mellan makar. Utskottet anser, i likhet med tidigare, att resultatet av det pågående arbetet inte bör föregripas genom någon åtgärd från riksdagen, och därför bör motionsyrkandet avslås.

Utredningar om faderskap för ogifta

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om utredningar om faderskap för ogifta. Utskottet hänvisar till pågående arbete.

Jämför reservation 8 (SD), 9 (V) och 10 (KD).

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett förslag till lagändring som gör det möjligt att fastställa faderskap tidigt under graviditeten (yrkande 2). Motionärerna begär även ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att det ska vara rutin inom mödravården att inleda processen

om fastställande av faderskap i de fall där föräldrarna ger sitt medgivande (yrkande 3). Samma två förslag läggs fram i kommittémotion 2017/18:983 av Mikael Eskilander och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 1 och 2.

I kommittémotion 2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett förslag till lagändring som innebär att rutinerna för fastställande av faderskap förenklas när föräldrarna till ett barn är ogifta. Motionärerna anser att föräldrarna redan på sjukhuset eller i samband med de första kontakterna med Försäkringskassan gemensamt bör kunna underteckna en försäkran om föräldraskap alternativt gemensamt kunna anmäla faderskapet till folkbokföringsregistret. Enligt motionärerna bör socialnämnden utreda faderskap endast i fall där det finns oklarheter.

I partimotion 2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 109 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett förslag till lagändring som gör det möjligt att fastställa faderskapet för ogifta föräldrar redan under graviditeten. Samma förslag läggs fram i partimotion 2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 47 och i kommittémotion 2017/18:3652 av Caroline Szyber m.fl. (KD) yrkande 59.

I kommittémotion 2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att en man direkt ska fastställas som far till ett barn, om ett positivt testresultat kan uppvisas.

I motion 2017/18:1878 föreslår Mathias Tegnér (S) ett tillkännagivande om att regeringen bör ta nödvändiga initiativ till att reformera reglerna om fastställande av faderskap för ogifta föräldrar på så sätt att gifta föräldrar och sambor behandlas lika.

I motion 2017/18:2128 föreslår Patrick Reslow (-) ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att likställa regelverken om fastställande av faderskap för gifta föräldrar respektive föräldrar som är sambor.

Bakgrund

Om modern vid barnets födelse är gift med en man, ska mannen i äktenskapet automatiskt anses som barnets far, s.k. faderskapspresumtion (1 kap. 1 § föräldrabalken). Om modern inte är gift, fastställs faderskapet i stället genom en bekräftelse eller dom (1 kap. 3 § föräldrabalken). En sådan bekräftelse ska göras skriftligen och bevitnas av två personer. Den ska även skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern. Bekräftelsen får göras även före barnets födelse. Socialnämnden är skyldig att försöka utreda vem som är far till ett barn när faderskapet inte följer direkt av en faderskapspresumtion, och får lämna sitt godkännande endast om det kan antas att mannen är far till barnet. Nämnden ska föra protokoll över vad som förekommer vid utredningen av betydelse för faderskapsfrågan. (1 kap. 4 § samt 2 kap. 1 och 8 §§ föräldrabalken.)

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd har utfärdat föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap (HSLF-FS 2017:49). Enligt föreskrifterna kan socialnämnden, om parterna är sambor och övertygade om att barnet är deras gemensamma, göra en förenklad utredning enligt ett särskilt protokoll, det s.k. S-protokollet. Om parterna samstämmt uppger att barnet är deras gemensamma och det inte framkommer något som ger anledning att ifrågasätta detta, bör utredaren avsluta utredningen genom att ge mannen tillfälle att bekräfta faderskapet. Om utredaren har anledning att känna sig osäker, måste däremot en mer fullständig utredning göras. Ett s.k. MF-protokoll upprättas då. Samma sak gäller om parterna inte bor tillsammans.

Föreskrifterna reglerar även frågan om utredning före barnets födelse. I denna del föreskrivs att om modern begär det, bör socialnämnden inleda en faderskapsutredning före barnets födelse. Efter födelsen bör barnets namn och personnummer antecknas i bekräftelsehandlingen, innan socialnämnden godkänner bekräftelsen.

Riksdagens tillkännagivande och tidigare behandling

Våren 2015 behandlade utskottet motioner om utredningar om faderskap. Utskottet föreslog ett tillkännagivande till regeringen om att det finns skäl för regeringen att undersöka frågeställningar kring utredningar om faderskap för ogifta. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2014/15:CU6):

Motionärerna anser att utredningar om faderskap för ogifta måste kunna moderniseras och förenklas. Enligt motionärerna kan utredningarna uppfattas som krångliga och som ett ifrågasättande av par som lever i förhållanden utan att vara gifta. Motionärerna anser också att ett faderskap borde kunna fastställas redan under graviditeten.

Motioner motsvarande de nu aktuella har behandlats av riksdagen under en lång följd av år.

Enligt utskottet måste utgångspunkten för en reglering på detta område vara omtanken om barnets bästa. Bestämmelserna får alltså inte utformas på ett sådant sätt att barnets bästa på något sätt riskerar att bli åsidosatt. Det är också av stor vikt att den ordning som finns för utredningar om faderskap för ogifta ger betryggande garantier för att det verkligen är den biologiska fadern och inte någon annan som fastställs som far till ett barn. Utskottet vill också framhålla betydelsen av att faderskapsärenden handläggs på ett så enkelt sätt som möjligt med hänsyn till barnets intressen och under former som inte behöver uppfattas som integritetskränkande.

Utskottet kan konstatera att kritik under många år riktats mot den nuvarande ordningen. Enligt utskottet kan det inte uteslutas att reglerna kan förenklas och moderniseras utan att barnets bästa riskerar att bli åsidosatt. Mot denna bakgrund anser utskottet att det finns skäl för regeringen att undersöka de frågeställningar kring den nuvarande ordningen för utredningar om faderskap för ogifta som lyfts fram i motionerna. Det bör vara en uppgift för regeringen att överväga om det finns behov av förändringar och i så fall ta nödvändiga initiativ. Regeringen bör också i ett lämpligt sammanhang återkomma till riksdagen och redovisa resultatet av arbetet. Vad utskottet anför bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Ställningstagandet innebär ett delvis bifall till samtliga motioner.

Riksdagen beslutade om ett tillkännagivande i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2014/15:122).

Utskottet behandlade motsvarande motionsyrkanden om utredningar om faderskap våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet avstyrkte då motionsyrkandena med hänvisning till att regeringen avsåg att inom kort tillsätta en utredning med uppdrag att se över reglerna om faderskap och föräldraskap i enlighet med riksdagens tillkännagivande. Det fanns enligt utskottet inte skäl att föregripa det kommande arbetet. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utredningen om modernare regler om faderskap och föräldraskap

Regeringen beslutade den 16 mars 2017 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över delar av föräldraskapens regler om fastställande av faderskap och föräldraskap (dir. 2017:28). Syftet är att – med utgångspunkt i principen om barnets bästa – åstadkomma en mer ändamålsenlig, jämlik och modern reglering. Utredaren ska föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms vara nödvändiga eller lämpliga.

I uppdraget ingår att undersöka hur reglerna om bekräftelse av faderskap och föräldraskap för ogifta tillämpas och lämna förslag på hur regleringen kan moderniseras och förenklas. Utredaren ska i det sammanhanget beakta vikten av att fastställda faderskap blir korrekta och de möjligheter som digitaliseringen kan erbjuda för att förenkla förfarandet.

Regeringen anför som bakgrund till uppdraget bl.a. att de flesta barn som föds i Sverige har ogifta föräldrar och att nuvarande ordning för att bekräfta ett faderskap eller föräldraskap av många upplevs som omständlig, omodern och som ett ifrågasättande av val av civilstånd. Handläggningen av dessa bekräftelser verkar också enligt regeringen i praktiken skilja sig åt mellan olika socialnämnder, dvs. reglerna tillämpas inte enhetligt.

För att förenkla processen för bekräftelse av faderskap och föräldraskap för sambor som får barn inledde Skatteverket och Sveriges Kommuner och Landsting 2012 ett gemensamt projekt – Jag vill ha föräldrar. Den behovsanalys som låg till grund för projektet visade, anför regeringen, att många föräldrar, liksom berörda handläggare, upplever processen som otidsenlig och ojämlig. Inom ramen för projektet och utifrån gällande regler har det bl.a. lämnats förslag på hur kommunikationen mellan Skatteverket och socialnämnderna i ärenden om faderskap och föräldraskap skulle kunna digitaliseras för att förenkla processen och göra den mer rättssäker.

Regeringen hänvisar vidare till att lagändringar för att modernisera förfarandet för bekräftelse av faderskap och föräldraskap för ogifta har gjorts i andra nordiska länder. Exempelvis är det i Finland och Norge numera möjligt att bekräfta ett faderskap eller ett föräldraskap redan i samband med mödravården. I Danmark har man kommit långt med att digitalisera processen för fastställande av faderskap och föräldraskap.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018.

Utskottets ställningstagande

Som redovisats ovan har en särskild utredare fått i uppdrag att se över delar av föräldrabalkens regler om fastställande av faderskap och föräldraskap i syfte att åstadkomma en mer ändamålsenlig, jämlik och modern reglering. I uppdraget ingår att undersöka hur reglerna om bekräftelse av faderskap och föräldraskap för ogifta tillämpas och lämna förslag på hur regleringen kan moderniseras och förenklas. Utredaren ska föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms vara nödvändiga eller lämpliga, och uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018. Utskottet anser att resultatet av det pågående arbetet inte bör föregripas genom någon åtgärd från riksdagens sida. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Talerätt i mål om fastställande av faderskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om talerätt i mål om fastställande av faderskap. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 11 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 35 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att en man som tror sig vara far till ett barn ska ha rätt att väcka talan och begära ett faderskapstest. Samma förslag läggs fram i kommittémotion 2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del.

Samma förslag läggs även fram i motion 2017/18:2657 av Elin Lundgren (S).

Bakgrund

Om en viss man inte ska anses som far till ett barn enligt faderskapspresumtionen i 1 kap. 1 § förädrabalken, är socialnämnden enligt 2 kap. 1 § samma balk skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs. Enligt 2 kap. 6 § förädrabalken bör socialnämnden verka för att det görs en blodundersökning av modern, barnet och den som kan vara fader till barnet, om han begär det eller om det finns anledning att anta att modern haft samlag med mer än en man under den tid då barnet kan vara avlat.

En talan om fastställande av faderskap väcks enligt 3 kap. 5 § första stycket föräldrabalken av barnet. Enligt andra stycket förs barnets talan av socialnämnden i de fall som avses i 2 kap. 1 § föräldrabalken. Vidare får modern, om hon har vårdnaden om barnet, alltid föra barnets talan. Talan får också alltid föras av en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet. Enligt 1 § lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap kan domstolen i ett mål om fastställande av faderskap på yrkande av någon av parterna, eller när det annars behövs, förordna om en blodundersökning. Förordnandet kan avse modern och barnet samt den man mot vilken talan förs.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet stod då fast vid sitt ställningstagande i betänkande 2014/15:CU6. I det betänkandet anförde utskottet att lagstiftningen bygger på att det rättsligt fastställda faderskapet i största möjliga utsträckning ska överensstämma med det biologiska. Av bestämmelserna i 2 kap. 6 § föräldrabalken följer att socialnämndens representant alltid bör verka för att en rättsgenetisk utredning görs, om mannen begär det. Detta gäller även om utredningen inte tyder på att mer än en man är aktuell. Utskottet kunde konstatera att en man som tror sig vara far till ett barn kan vända sig till socialnämnden och begära att en rättsgenetisk utredning ska göras samt att socialnämnden i sådana fall ska verka för att en utredning kommer till stånd. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandena avslås.

Föräldraskap vid assisterad befruktning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om föräldraskap vid assisterad befruktning. Utskottet hänvisar till pågående arbete.

Jämför reservation 12 (V) och särskilt yttrande 2 (L).

Motionerna

I partimotion 2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 10 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda om föräldraskapet vid assisterad befruktning kan regleras på samma sätt för samkönade par som för olikkönade

par. Motionärerna anser att familjerättslagstiftningen i detta avseende måste bli könsneutral.

I kommittémotion 2017/18:3607 föreslår Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) flera tillkännagivanden som innebär att regeringen bör lägga fram förslag till ändringar i föräldrabalken. Det föreslås att en föräldraskapspresumtion ska gälla i de fall där en lesbisk kvinna som lever i äktenskap eller registrerat partnerskap genomgår assisterad befruktning vid ett allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg (yrkande 3). Vidare föreslås att begreppet faderskapspresumtion ändras till föräldraskapspresumtion i samtliga lagtexter där det förekommer (yrkande 4). Det föreslås också att partnern till en kvinna som genomgår assisterad befruktning utanför ett allmänt sjukhus eller som insemineras genom privat försorg får möjlighet att bekräfta föräldraskapet till barnet (yrkande 5). Därutöver föreslås att begreppet faderskapsbekräftelse ändras till föräldraskapsbekräftelse i samtliga lagtexter där det förekommer (yrkande 6). Slutligen föreslås att den man som donerat sin sperma för assisterad befruktning av en kvinna får möjlighet att bekräfta faderskapet till barnet (yrkande 8).

I motion 2017/18:621 föreslår Anna Wallentheim (S) ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs en könsneutral föräldraskapspresumtion. Samma förslag läggs fram i motion 2017/18:2868 av Rickard Nordin (C) yrkande 2.

Bakgrund

Om modern är gift med en man när barnet föds, anses mannen enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken automatiskt som barnets far (den s.k. faderskapspresumtionen). Presumtionen gäller även om barnet har kommit till genom assisterad befruktning. I 1 kap. 6 § föräldrabalken föreskrivs därutöver att om insemination har utförts på modern med samtycke av en man som var hennes make eller sambo, och om det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen, ska den som har lämnat samtycket anses som barnets far vid tillämpning av bestämmelser om hävande respektive fastställande av faderskap.

I 6 och 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. finns bestämmelser om assisterad befruktning i form av insemination och befruktning utanför kroppen. Sådan behandling ska som huvudregel utföras vid offentligt finansierade sjukhus. Om en kvinna är gift, registrerad partner eller sambo, får behandlingen utföras endast om maken, partnern eller sambon skriftligen har samtyckt till det. Om behandlingen har utförts med samtycke av en kvinna som var moderns maka, partner eller sambo, ska den kvinnan enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken anses som barnets förälder. Föräldraskapet förutsätter att det är sannolikt att barnet har avlats genom behandlingen. Föräldraskapet ska fastställas genom att kvinnan bekräftar föräldraskapet eller genom dom. Det finns alltså här inte någon motsvarighet till en faderskaps-

presumtion. För bekräftelsen gäller detsamma som för en faderskapsbekräftelse. Bekräftelsen ska alltså göras skriftligen och bevitnas av två personer. Bekräftelsen ska vidare skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern. Bekräftelsen kan göras före barnets födelse.

Föräldraskap för en kvinna fastställs inte i fråga om barn som kommer till genom assisterad befruktning utanför tillämpningen av lagen om genetisk integritet m.m., dvs. i utländsk sjukvård eller i egen regi. I dessa fall ska i stället faderskapet fastställas. Om det är till fördel för barnet och övriga förutsättningar finns, kan ett gemensamt föräldraskap för det lesbiska paret då åstadkommas genom adoption.

Möjligheten för ensamstående kvinnor till assisterad befruktning inom svensk hälso- och sjukvård infördes den 1 april 2016. En ensamstående kvinna som genomgår en assisterad befruktning inom svensk hälso- och sjukvård blir barnets enda rättsliga förälder (1 kap. 3 § andra stycket föräldraskapen).

Lagrådsremiss om modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap

En lagrådsremiss som överlämnades till Lagrådet den 8 februari 2018 innehåller förslag om bl.a. modernare regler om föräldraskap vid assisterad befruktning. Reglerna om faderskap och föräldraskap efter assisterad befruktning i utlandet eller i egen regi ska vara desamma för olikkönade och samkönade par. Vid assisterad befruktning i utlandet ska samtycke av en man som inte är barnets genetiska far eller av en kvinna kunna utgöra grund för faderskap respektive föräldraskap, under förutsättning att behandlingen har utförts vid en behörig inrättning och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermadonatorn. Samtycke av en man som inte är barnets genetiska far ska inte längre kunna utgöra grund för faderskap vid en heminsemination.

I lagrådsremissen föreslås vidare att faderskap eller föräldraskap inte ska fastställas om en ensamstående kvinna har genomgått en assisterad befruktning i utlandet, under förutsättning att behandlingen har utförts vid en behörig inrättning och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermadonatorn. Däremot ska faderskap eller föräldraskap fastställas om en ensamstående kvinna har genomgått en heminsemination.

Regeringen har i propositionsförteckningen från januari 2018 aviserat en proposition till den 20 mars 2018.

Utredningen om modernare regler om faderskap och föräldraskap

Regeringen beslutade den 16 mars 2017 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över delar av föräldraskapens regler om fastställande av faderskap och föräldraskap (dir. 2017:28). Syftet är att – med utgångspunkt i principen om barnets bästa – åstadkomma en mer ändamålsenlig, jämlik och modern

reglering. Utredaren ska föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms vara nödvändiga eller lämpliga.

Regeringen anför i direktiven i fråga om en föräldraskapspresumtion att regeringens målsättning är att åstadkomma en jämlik reglering som inte utan tungt vägande skäl skiljer på personer beroende på sexuell läggning eller kön. Det är enligt regeringen lämpligt att, med beaktande av den fortsatta beredningen av frågan om samtycke som grund för föräldraskap (dvs. lagrådsremissen om modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap ovan) och utifrån barnets bästa, på nytt undersöka frågan om en föräldraskapspresumtion. Utredaren ska ta ställning till om, och i så fall under vilka förutsättningar, föräldraskapet för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning bör presumeras på motsvarande sätt som faderskapet i dag presumeras för en gift man. Om utredaren bedömer att en föräldraskapspresumtion bör införas, ska utredaren även ta ställning till när en sådan presumtion ska kunna hävas.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018.

Tidigare behandling

Motsvarande eller i allt väsentligt motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena med hänvisning till att regeringen avsåg att tillsätta en utredning som ska se över reglerna om faderskap och föräldraskap. Enligt utskottet fanns det inte skäl att föregripa det aviserade arbetet. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Som redovisats ovan innehåller den lagrådsremiss som överlämnades till Lagrådet den 8 februari 2018 förslag om modernare regler om föräldraskap vid assisterad befruktning, och en proposition är aviserad till den 20 mars 2018. Vidare har Utredningen om modernare regler om faderskap och föräldraskap fått i uppdrag att bl.a. undersöka frågan om huruvida en föräldraskapspresumtion bör införas. Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018. Utskottet kan i sammanhanget även konstatera att Utredningen om Stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner i sitt betänkande Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92) föreslår att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av föräldrabalken för att göra den könsneutral (se närmare avsnittet Könsneutrala författningar längre fram i betänkandet). Utredningstänkandet är föremål för remissbehandling, och remisstiden går ut den 19 mars 2018. Utskottet anser inte att det finns skäl att föregripa det pågående arbetet på området, och därför bör motionsyrkandena avslås.

Vårdnad, boende och umgänge

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om vårdnad, boende och umgänge. Utskottet hänvisar till pågående arbete och riksdagens tillkännagivande på området.

Jämför reservation 13 (M), 14 (SD), 15 (L) och 16 (KD).

Motionerna

I kommittémotion 2016/17:3221 av Cecilia Widegren m.fl. (M) yrkande 18 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att göra en översyn av befintlig reglering för att stärka skyddet mot umgängessabotage.

I kommittémotion 2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att en domstolsprocess om vårdnad ska föregås av medling mellan föräldrarna i syfte att nå en samförståndslösning (yrkande 38). Motionärerna föreslår också ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som gör gemensam vårdnad till utgångspunkt i vårdnadsmål (yrkande 39). Samma två förslag läggs fram i kommittémotion 2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 4 och 5.

I kommittémotion 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) föreslås flera tillkännagivanden till regeringen om att se över lagstiftningen i fråga om vårdnad, boende och umgänge. Motionärerna föreslår att föräldrar som överväger att inleda en tvist om vårdnad, boende eller umgänge vid domstol först ska kunna vända sig till en sakkunnig person, inom t.ex. socialtjänsten, för att få information om vad en domstolsprocess innebär och alternativa sätt att lösa konflikten samt erbjudas stöd och hjälp i annan form (yrkande 10). Motionärerna föreslår även att medlare ska utses tidigt i processen (yrkande 11), att barnet ska ha rätt att komma till tals i processen oavsett samtycke från en vårdnadshavare (yrkande 14) och att föräldrarnas förmåga att ta gemensamt ansvar ska vägas in i domstolens bedömning av vårdnadsfrågan (yrkande 13). Motionärerna föreslår också att det ska göras en översyn av hur andra anhöriga än en förälder ska kunna få bättre möjligheter att umgås med barnet (yrkande 15). Som exempel anges mor- eller farföräldrar, ”bonusföräldrar” eller andra anhöriga som är viktiga för barnets utveckling.

I kommittémotion 2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en översyn av bestämmelsen i 6 kap. 15 a § andra stycket föräldrabalken om att rätten på talan av socialnämnden får besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder. Enligt motionärerna verkar bestämmelsen tillämpas sparsamt av socialnämnderna runt om i landet. Det bör därför utredas om intentionerna bakom lagstiftningen verkligen har uppnåtts.

Ett motsvarande yrkande läggs fram i motion 2017/18:424 av Christina Örnebjär m.fl. (L).

I partimotion 2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att stärka barnets rättigheter i en vårdnadsvist genom att införa en rätt till personligt ombud för barnet (yrkandena 102 och 108).

Ett motsvarande yrkande om att stärka barnets rättigheter i en vårdnadsvist genom ett juridiskt ombud läggs fram i partimotion 2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 46. I samma motion yrkande 45 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med lagförslag som grundar sig på vårdnadsutredningens slutbetänkande Se barnet! (SOU 2017:6).

I motion 2017/18:216 föreslår Emma Carlsson Löfdahl (L) ett tillkännagivande om att ett system bör införas som innebär att separerade föräldrar med gemensam vårdnad ska ha lagstadgad rätt till samma information om sina barn.

I motion 2017/18:420 föreslår Christina Örnebjär (L) ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att stärka barnets rättigheter i en vårdnadsvist dels genom att införa en rätt till juridiskt ombud för barnet (yrkande 1), dels genom att barnets inställning beaktas i större utsträckning, t.ex. vid en önskan om att slippa umgänge med en förälder (yrkande 2).

I motion 2017/18:662 av Gunilla Nordgren och Saila Quicklund (båda M) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda om barnperspektivet i 2006 års vårdnadsreform kan ökas (yrkande 2). Motionärerna föreslår även ett tillkännagivande om att regeringen bör lägga fram ett lagförslag som innebär att en förälder som har utövat dödligt våld mot den andra föräldern ska förlora vårdnaden om barnet (yrkande 1).

Även i motion 2017/18:1195 av Gunilla Nordgren (M) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör lägga fram ett lagförslag som innebär att en förälder som har utövat dödligt våld mot den andra föräldern ska förlora vårdnaden om barnet.

I motion 2017/18:678 föreslår Azadeh Rojhan Gustafsson m.fl. (S) ett tillkännagivande om att regeringen bör lägga fram ett lagförslag som innebär att en förälder som utövat våld inom familjen ska fråntas rätten att vara vårdnadshavare.

I motion 2017/18:1056 föreslår Lennart Axelsson m.fl. (S) ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga en lagändring som innebär att det införs ett obligatoriskt informationssamtal för föräldrar som överväger att inleda en domstolsprocess om t.ex. vårdnad. Motionärerna hänvisar bl.a. till förslaget i denna del från 2014 års vårdnadsutredning.

I motion 2017/18:1539 föreslår Margareta Larsson (-) ett tillkännagivande om att regeringen bör införa obligatorisk medling i tvister om vårdnad, boende och umgänge.

I motion 2017/18:2308 föreslår Anti Avsan (M) ett tillkännagivande om att regeringen bör genomföra en reform på fem punkter för att åstadkomma en

mer konstruktiv hantering av vårdnadstvister. Motionären föreslår att tydlig och lättillgänglig information med förslag till lösningar och råd ska finnas att tillgå för alla familjer, att kvalificerad medling och samarbetsamtal ska erbjudas föräldrarna i ett tidigt skede och att processreglerna tydligare än i dag ska fokusera på barnets bästa. Motionären föreslår också att grunden samarbetsproblem inte ska användas på samma sätt som i dag för att utesluta gemensam vårdnad och att gemensam vårdnad åter ska få en starkare ställning och vara huvudregel i samband med en tvist.

I motion 2017/18:2387 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över möjligheten att barn ska kunna ha fler än två juridiska vårdnadshavare (yrkande 1). Enligt motionärerna bör alla de personer som i realiteten fungerar som barnets föräldrar vara föräldrar även i lagens mening. I avvaktan på en sådan reform föreslås ett tillkännagivande om att åtgärder bör vidtas för att skydda barns rätt till umgänge med sådana sociala föräldrar som i nuläget inte är att betrakta som vårdnadshavare (yrkande 2).

Även i motionerna 2017/18:2677 av Hans Ekström m.fl. (S) och 2017/18:3261 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M) föreslås liknande tillkännagivanden om att tillåta fler än två juridiska vårdnadshavare för ett barn.

Bakgrund

Rättsförhållandet mellan barn och föräldrar regleras i föräldrabalken. Denna lagstiftning har under de senaste decennierna genomgått betydande förändringar när det gäller regelverket för när föräldrar separerar och föräldrarna inte kan komma överens om hur deras barn ska ha det. De senaste större ändringarna i vårdnadsreglerna beslutades av riksdagen våren 2006 och trädde i kraft den 1 juli 2006 (prop. 2005/06:99, bet. 2005/06:LU27, rskr. 2005/06:309). Ändringarna syftade framför allt till att stärka barnperspektivet i lagstiftningen. Ändringarna innebar bl.a. att betydelsen av barnets bästa kommer till klarare uttryck i lagen och att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Genom lagändringarna markerades ytterligare i lagtexten den betydelse som risken för att barnet far illa måste få vid beslut om vårdnad, boende och umgänge. Socialnämnden och domstolen ska vid bedömningen av barnets bästa fästa avseende särskilt vid risken att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller far illa på något annat sätt. Vidare lyftes barnets behov av umgänge med andra än föräldrarna fram i lagtexten.

Ändringarna innebar också att det infördes en generell skyldighet för domstolen att, om det är lämpligt, verka för samförstånds lösningar i indispositiva tvistemål. I mål om vårdnad, boende och umgänge innebär det att domstolen ska verka för att föräldrarna når en samförstånds lösning som är förenlig med barnets bästa. Domstolen kan också ge en medlare i uppdrag att försöka få föräldrarna att nå en samförstånds lösning för barnets bästa.

Om en förälder vid utövandet av vårdnaden om ett barn gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling, ska domstolen besluta om ändring i vårdnaden. Frågan kan enligt 6 kap. 7 § föräldrabalken prövas på talan av socialnämnden. Enligt 5 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2001:937) ska socialnämnden göra en framställning eller ansökan till domstolen, om nämnden får veta att någon åtgärd behöver vidtas i fråga om bl.a. vårdnaden om ett barn, som t.ex. att vårdnaden flyttas över från en olämplig förälder till den andra föräldern eller till en särskilt förordnad vårdnadshavare. När socialnämnden har väckt talan agerar den som part i tvistemål.

Om barnet har två vårdnadshavare, ska dessa enligt 6 kap. 13 § föräldrabalken utöva sina rättigheter och skyldigheter mot barnet tillsammans. Det krävs alltså normalt gemensamma beslut i frågor som rör vårdnaden.

Barnets vårdnadshavare har enligt 6 kap. 15 § tredje stycket föräldrabalken ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan som står barnet särskilt nära tillgodoses så långt som möjligt. Det kan vara fråga om t.ex. mor- och farföräldrar, andra släktingar, familjehemsföräldrar eller en styvförälder. I den utsträckning ett bristande umgänge beror på att vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar är det en viktig uppgift för socialtjänsten att försöka få vårdnadshavaren att se till barnets behov. På talan av socialnämnden får rätten enligt 6 kap. 15 a § föräldrabalken besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder. Vid bedömningen av om en sådan talan ska föras ska socialnämnden särskilt beakta barnets behov av umgänge med sina mor- och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära.

2014 års vårdnadsutredning

I februari 2017 presenterade 2014 års vårdnadsutredning betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6). Utredningen har haft i uppdrag att utvärdera 2006 års vårdnadsreform och undersöka om syftet med reformen – att stärka barnrättsperspektivet – har uppnåtts. En annan huvuduppgift har varit att kartlägga och analysera orsakerna till ökningen av antalet vårdnadsfall på nästan 50 procent de senaste tio åren.

Utredningen har kommit fram till att 2006 års vårdnadsreform i många avseenden har fallit väl ut. Barnrättsperspektivet har stärkts. Det finns samtidigt förbättringsområden. Det behövs en satsning på arbetet med att förebygga föräldrars konflikter. Fokus i processen behöver flyttas från föräldrarnas konflikt till barnet och barnets rättigheter och behov.

För att komma till rätta med de problem som finns föreslår utredningen bl.a. följande nyheter och förändringar:

- Föräldrar som överväger att inleda en tvist om barn ska först vända sig till socialnämnden för ett obligatoriskt informationssamtal. Vid samtalet ska föräldrarna få relevant information om bl.a. den rättsliga regleringen och vad en domstolsprocess innebär samt, om det är lämpligt, erbjudas

samarbetssamtal och stöd och hjälp i annan form. Syftet är att försöka få föräldrar att komma överens i frågor om sina barn i ett så tidigt skede som möjligt.

- Bestämmelserna i föräldrabalken om medlare ska kompletteras med ett kompetens- och lämplighetskrav. Det ska krävas att medlaren har relevant utbildning och yrkeserfarenhet samt är lämplig för uppdraget. Syftet är att säkerställa att medlaren uppfyller de höga krav i fråga om kvalifikationer och erfarenhet som måste kunna ställas. För att medling ska ske i förtroliga former och bli framgångsrik föreslås vidare att medlingsförfarandet ska omfattas av sekretess.
- Barnets bästa och barnets rätt till relevant information samt rätt att fritt uttrycka sina åsikter och få dem beaktade ska tydliggöras i föräldrabalken. Ett förslag lämnas också om att socialnämnden ska få höra barn utan föräldrarnas samtycke. Förslagen innebär att inte minst yngre barns rätt att komma till tals stärks och att det tydliggörs att barn har en ovillkorlig rätt att komma till tals oavsett vårdnadshavarnas uppfattning i frågan.
- Vid bedömningen av vårdnadsfrågan ska avseende särskilt fästas vid föräldrarnas förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet, i stället för som nu vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Syftet med ändringen är att flytta fokus i processen från föräldrarnas konflikt och samarbetsvårigheter till hur föräldrarnas agerande faktiskt påverkar barnet.
- Domstolen ska kunna besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsätter sig det. Syftet med ändringen är att markera att det är domstolen som avgör när det är till barnets bästa med gemensam vårdnad.
- Vid allvarligt våld i familjen ska en tillfällig vårdnadshavare kunna utses. Utredningen anför att en vårdnadshavare som uppsåtligen dödat eller allvarligt skadat den andra föräldern i de allra flesta fall får anses ha brustit i omsorgen om barnet på ett sådant sätt att det är till barnets bästa att föräldern inte längre har kvar vårdnadsansvaret. Även om det redan i dag finns rättsliga förutsättningar att snabbt flytta över vårdnaden till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare, dröjer det i praktiken ofta innan en sådan vårdnadsöverflyttning sker. Anledningen till dröjsmålet är för det mesta att det saknas någon lämplig person som vill åta sig uppdraget. Det föreslås därför att det ska bli möjligt att, om det finns särskilda skäl, i avvaktan på att en särskilt förordnad vårdnadshavare kan utses, förordna en tillfällig vårdnadshavare.

När det gäller bestämmelserna om barns rätt till umgänge med någon annan än en förälder anför utredningen att det inte har ingått i uppdraget att göra någon djupare kartläggning av hur bestämmelserna tillämpas. Utredningen har dock valt att åtminstone något undersöka frågan om huruvida talerätten i detta avseende bör utvidgas. Utredningens efterforskningar ger bilden av att det är ovanligt, men att det trots allt förekommer, att socialnämnden för talan om ett barns rätt till umgänge med någon annan än en förälder. Inte sällan saknas det

behov av en talan i domstol, eftersom den närstående och barnets vårdnadshavare under handläggningen hos familjerätten når en samförståndslösning. Utredningen gör bedömningen att regleringen om att endast socialnämnden är behörig att föra talan om sådant umgänge bör behållas. Utredningen ansluter sig i denna del till den uppfattning som anförts i tidigare förarbeten om att det får förutsättas att socialnämnden på ett mer objektivt sätt kan överväga om de nackdelar som en process för med sig från barnets synpunkter vägs upp av de fördelar som ett umgänge kan leda till. Enligt utredningens bedömning framstår det därför ur ett barnperspektiv som lämpligast att socialnämnden även i fortsättningen ensam får avgöra om en talan om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder ska föras.

Utredningen har även övervägt frågan om att införa en möjlighet för domstolen att utse ett juridiskt biträde för barn i mål om vårdnad, boende eller umgänge, och bedömer att det för närvarande inte bör införas en sådan möjlighet. Enligt utredningen skulle ett biträde för barnet kunna medföra en rad negativa konsekvenser. Eftersom ett biträdes uppgifter först och främst skulle vara lika socialtjänstens, skulle barnet behöva samtala om samma saker med ytterligare en aktör. Detta skulle kunna upplevas som förvirrande och ansträngande för barnet. Vidare finns bl.a. risken för att ytterligare en aktör i processen medför att föräldrarnas konflikt trappas upp. Därutöver pekas på avgränsningsproblem i fråga om bl.a. i vilka fall och när i processen ett biträde ska utses. Utredningen hänvisar till att det i betänkandet har föreslagits flera lagändringar och andra åtgärder som syftar till att säkerställa barns rätt och delaktighet i processen och som kommer att leda till att barnets perspektiv och rättigheter stärks. Mot den bakgrunden anser utredningen att det för närvarande inte finns tillräckligt starka skäl att föreslå en möjlighet till biträde för barn. Det kan dock enligt utredningen finnas anledning att överväga frågan på nytt när förslagen varit i kraft en tid och kan utvärderas.

Betänkandet har remitterats och bereds nu vidare inom Regeringskansliet.

Riksdagens tillkännagivande

Riksdagen beslutade, på utskottets förslag, våren 2017 om ett tillkännagivande till regeringen (bet. 2016/17:CU10, rskr. 2016/17:189). Enligt tillkännagivandet bör regeringen i det kommande lagstiftningsarbetet med anledning av 2014 års vårdnadsutredning särskilt beakta följande uttalanden av utskottet:

Utskottet välkomnar den utvärdering som nu gjorts av 2006 års vårdnadsreform. Enligt utredningen har reformen i många avseenden fallit väl ut, men det finns förbättringsområden. Som utredningen konstaterar är den nuvarande regleringen i vissa fall konflikt drivande, och det finns skäl att tro att den bidragit till en ökning av antalet vårdnadstvister. Detta har gått ut över barnen.

Utredningen har lagt fram ett antal förslag i syfte att lösa problemen med den nuvarande regleringen. Förslagen ligger i linje med de förslag som läggs fram i motionerna. Utredningens förslag är nu föremål för remissbehandling. I sammanhanget vill utskottet understryka betydelsen av att reglerna om vårdnad, boende och umgänge är utformade för att

säkerställa barnets bästa och för att minska risken för långvariga konflikter till skada för barnet. Utskottet är medvetet om att frågan om barnets bästa i familjesituationer innefattar komplexa frågeställningar som kräver omsorgsfulla överväganden. Enligt utskottet bör regleringen justeras på ett sätt som innebär att barn- och barnrättsperspektivet stärks. Fokus måste flyttas från föräldrarna och deras konflikter till barnet och barnets behov. De konfliktdrivande inslagen i regleringen måste tas bort. Vidare måste den nya regleringen på området motverka s.k. umgängessabotage. Detta bör regeringen särskilt beakta i det kommande lagstiftningsarbetet med anledning av betänkandet från 2014 års vårdnadsutredning.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att vårdnadsutredningen har utvärderat 2006 års vårdnadsreform och i sitt betänkande *Se barnet!* (SOU 2017:6) föreslagit flera förändringar för att komma till rätta med de problem som finns på området. Betänkandet har remitterats och är nu föremål för fortsatt beredning inom Regeringskansliet. Riksdagen riktade, på utskottets förslag, våren 2017 ett tillkännagivande till regeringen om vad denna särskilt bör beakta i lagstiftningsarbetet med anledning av vårdnadsutredningen i fråga om bl.a. barn- och barnrättsperspektivet samt åtgärder mot umgängessabotage. Utskottet anser inte att det som anförs i motionerna motiverar något ytterligare tillkännagivande i fråga om vårdnad, boende eller umgänge. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 17 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 36 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som ger automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar. Samma förslag läggs fram i kommittémotionerna 2017/18:983 av Mikael Eskilander och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 3 och 2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del.

Motsvarande förslag läggs även fram i motionerna 2017/18:1433 av Margareta Larsson (-) och 2017/18:2868 av Rickard Nordin (C) yrkande 1.

Bakgrund

Bestämmelser om vårdnad finns i 6 kap. föräldrabalken. Bestämmelserna innebär bl.a. följande.

Om föräldrarna är gifta med varandra, har de gemensam vårdnad från barnets födsel. Om föräldrarna inte är gifta med varandra, är modern ensam vårdnadshavare. Om föräldrarna senare ingår äktenskap med varandra, får de gemensam vårdnad om barnet (om inte domstolen dessförinnan anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare).

Om en av föräldrarna är ensam vårdnadshavare och föräldrarna vill utöva vårdnaden gemensamt, kan de tillsammans ge in en ansökan till domstolen, som då ska besluta om gemensam vårdnad om det inte är uppenbart att sådan vårdnad är oförenlig med barnets bästa. Föräldrarna kan också få gemensam vårdnad genom registrering hos Skatteverket efter anmälan av dem båda. En sådan anmälan kan göras antingen till socialnämnden i samband med att nämnden ska godkänna en faderskapsbekräftelse eller en bekräftelse av föräldraskap eller också direkt till Skatteverket under förutsättning att beslut om vårdnaden inte har meddelats tidigare. I övrigt kan vårdnaden ändras genom avtal som godkänns av socialnämnden eller genom beslut av domstol.

Tidigare lagstiftningsarbete

År 1999 presenterades departementspromemorian Gemensam vårdnad för ogifta föräldrar samt en språklig och redaktionell översyn av 6 kap. föräldrabalken (Ds 1999:57). I promemorian föreslås bl.a. att föräldrar som inte är gifta med varandra när barnet föds ska få gemensam vårdnad när tre månader har gått från det att faderskapet har fastställts genom en bekräftelse som har godkänts av socialnämnden, om ingen av föräldrarna inom denna tid anmäler till socialnämnden att han eller hon motsätter sig gemensam vårdnad.

Regeringen behandlade promemorians förslag i proposition 2009/10:192 Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn. I propositionen konstaterar regeringen bl.a. att det för ogifta föräldrar som är ense om att ha gemensam vårdnad finns ett antal möjligheter att på ett enkelt sätt få det. Enligt regeringen innebär promemorians förslag här ingen förbättring, eftersom det inte skulle finnas någon anledning att vänta tre månader på att få gemensam vårdnad. För ogifta föräldrar som inte är ense i vårdnadsfrågan kan det säkert i vissa fall ifrågasättas om det verkligen finns förutsättningar för gemensam vårdnad. Detta gäller särskilt mot bakgrund av den utveckling som skett sedan promemorian presenterades 1999. Den presumtion för gemensam vårdnad som i praktiken infördes 1998 upphävdes genom 2006 års vårdnadsreform.

Det måste numera, anför regeringen vidare, i stället i varje enskilt fall göras en bedömning med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Det är därför inte en lämplig lösning att ha en reglering som innebär att gemensam vårdnad kan uppkomma om inte anmälan görs inom en viss tid, dvs. på grund av passivitet.

Regeringen gjorde sammanfattningsvis bedömningen att promemorians förslag inte borde genomföras.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen konstaterade utskottet, i likhet med regeringen, att situationen är annorlunda mot den som gällde när promemorians förslag lämnades 1999. Någon presumtion för gemensam vårdnad finns inte längre, utan det måste i stället i varje enskilt fall göras en bedömning med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Mot denna bakgrund instämde utskottet i regeringens bedömning att förslaget om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar inte borde genomföras, och riksdagen följde utskottets förslag (bet. 2009/10:CU20, rskr. 2009/10:358).

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet ansåg då, liksom tidigare, att det inte fanns skäl att frångå riksdagens ställningstagande i samband med behandlingen av proposition 2009/10:192 (bet. 2009/10:CU20) och avstyrkte motionsyrkandena. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandena avslås.

Könsneutrala författningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om könsneutrala författningar.

Utskottet hänvisar till pågående arbete.

Jämför reservation 18 (V).

Motionen

I kommittémotion 2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen för att göra den materiellt och språkligt könsneutral. Enligt motionärerna saknas det skäl att göra åtskillnad mellan moderskap, faderskap och föräldraskap.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden om könsneutrala författningar har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10.

Utskottet hänvisade då till sitt ställningstagande i betänkande 2006/07:CU8. Utskottet anförde där bl.a. att dåvarande lagutskottet tidigare hade framhållit att om det i framtiden blir aktuellt att göra ändringar i aktuella bestämmelser, bör utgångspunkten vara att regeringen i dessa sammanhang på nytt överväger frågan. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena. Riksdagen följde utskottets förslag.

Pågående arbete

Regeringen beslutade den 1 december 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en bred kartläggning av transpersoners villkor och situation i samhället och föreslå insatser som bidrar till förbättrade levnadsvillkor och ett tryggare livsutrymme för transpersoner (dir. 2016:102). Utredningen, som har antagit namnet Utredningen om Stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner, överlämnade i november 2017 sitt betänkande Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92).

I betänkandet föreslås bl.a. att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av föräldrabalken för att göra den könsneutral. Utredningen förklarar att den under sitt arbete noterat ett antal situationer där föräldrars situation försvåras på grund av att föräldrabalken inte är könsneutral. Det gäller bl.a. vissa oklarheter i nuvarande praxis i fråga om registrering av föräldraskap i folkbokföringen.

Betänkandet är föremål för remissbehandling, och remisstiden går ut den 19 mars 2018.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att Utredningen om Stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner i sitt betänkande Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92) föreslår att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av föräldrabalken för att göra den könsneutral. Betänkandet är föremål för remissbehandling, och remisstiden går ut den 19 mars 2018.

Utredningens förslag om en översyn av föräldrabalken för att göra den könsneutral är alltså föremål för beredning, och utskottet anser inte att det finns skäl att föregripa det pågående arbetet genom någon åtgärd från riksdagens sida. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Överförmyndare, gode män och förvaltare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om överförmyndare, gode män och förvaltare. Utskottet hänvisar till riksdagens tillkännagivande på området och pågående arbete inom Regeringskansliet.

Jämför reservation 19 (SD), 20 (C) och 21 (V).

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:984 av Mikael Eskilander och Roger Hedlund (båda SD) begärs flera tillkännagivanden som innebär att regeringen bör lägga fram förslag till ändringar i lagstiftningen om gode män och förvaltare. Det föreslås att kontrollen vid förordnandet av gode män och förvaltare ska skärpas (yrkande 7). Det föreslås också att utbildningen för gode män och förvaltare ska vara obligatorisk (yrkande 8).

I kommittémotion 2017/18:3606 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) begärs flera tillkännagivanden som innebär att regeringen bör tillsätta en utredning om överförmyndare, gode män och förvaltare. Det föreslås en utredning med uppdrag att utforma en ny lagstiftning som på ett rättssäkert sätt bättre svarar mot dagens behov och förutsättningar (yrkande 1). Enligt motionärerna är nuvarande lagstiftning oöverskådlig och dessutom inte heltäckande. Den föreslagna utredningen bör se över hur en legal uppdelning av den gode mannens förordnande i personliga respektive ekonomiska angelägenheter skulle kunna se ut (yrkande 2). Motionärerna anför att det ibland kan vara lämpligt att dela upp ställföreträdaruppdraget på så sätt att t.ex. anhöriga eller andra närstående sköter den enskildes personliga angelägenheter, medan en extern ställföreträdare har hand om ekonomin. Utredningen bör också överväga om det ska införas ett rent kommunalt ansvar för gode män och förvaltare inom den egna organisationen (yrkande 4).

I samma kommittémotion föreslås också flera tillkännagivanden om att regeringen bör lägga fram förslag till ändringar i lagstiftningen. Det föreslås att det ska införas ett kommunalt solidariskt skadeståndsansvar för förmögenhetsbrott som en ställföreträdare begått mot huvudmannen inom ramen för sitt uppdrag (yrkande 5). Det begärs vidare dels ett lagförslag om att alla ställföreträdare ska genomgå en obligatorisk basutbildning och att överförmyndaren ska ansvara för att gode män och förvaltare även i övrigt erbjuds den utbildning som behövs för att utföra sina uppdrag (yrkande 3), dels förslag om hur utbildning för överförmyndare och överförmyndarnämnder ska organiseras för att säkerställa en högre kompetensnivå hos dessa (yrkande 6). Motionärerna föreslår även att regeringen omgående tar initiativ till att samordna och följa upp länsstyrelsernas tillsyn över överförmyndare och återkommer till riksdagen med förslag på vilken myndighet som ska ansvara för detta (yrkande 7).

I kommittémotion 2017/18:3776 av Solveig Zander m.fl. (C) yrkande 27 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en översyn av systemet med gode män, förvaltare och överförmyndare för att säkerställa en hög kvalitet i verksamheten. Motionärerna menar bl.a. att det behövs bättre utbildning av och stöd till gode män och förvaltare, att överförmyndarens tillsynsansvar över en ställföreträdarens uppdrag att bevaka rätt eller sörja för person bör förtydligas, att överförmyndarverksamheten bör ledas av en nämnd och att det bör finnas en central tillsynsmyndighet på nationell nivå. Motionärerna anser även att ersättningsreglerna bör ses över för att åstadkomma ett skäligare arvode till gode män och förvaltare med ett minskat betalningsansvar för huvudmännen.

I motion 2017/18:1883 av Solveig Zander och Ola Johansson (båda C) föreslås flera tillkännagivanden till regeringen om att ta initiativ till ändringar i systemet med gode män, förvaltare och överförmyndare. Det föreslås att överförmyndarens tillsynsansvar över en god mans eller förvaltares uppdrag att bevaka rätt, förvalta egendom eller sörja för person förtydligas (yrkande 4). Det föreslås vidare att överförmyndarverksamheten alltid ska ledas av en nämnd och att en sådan nämnd kan vara gemensam för flera kommuner (yrkande 3), att länsstyrelsernas tillsynsansvar över överförmyndarna skärps och förtydligas (yrkande 2) och att man ser över möjligheten att inrätta en central statlig myndighet med ett övergripande tillsynsansvar för överförmyndarverksamheten (yrkande 1). Det föreslås även att regeringen gör en översyn av ersättningsreglerna för att åstadkomma ett skäligare arvode till gode män och förvaltare med ett minskat betalningsansvar för huvudmännen (yrkande 5).

I motion 2017/18:953 föreslår Kerstin Lundgren (C) ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att göra en förutsättningslös översyn av lagstiftningen om gode män.

I motion 2017/18:416 av Barbro Westerholm (L) föreslås tillkännagivanden om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till lagändringar som dels stärker huvudmannens rätt och ställning i förhållande till en god man eller förvaltare som missbrukat sitt uppdrag (yrkande 1), dels medför att huvudmannen hålls skadeslös vid förmögenhetsbrott även om gärningsmannen saknar tillgångar (yrkande 2).

I motion 2017/18:2145 föreslår Veronica Lindholm och Helén Pettersson i Umeå (båda S) flera tillkännagivanden till regeringen om en översyn av lagstiftningen om gode män, förvaltare och överförmyndare. Motionärerna föreslår en allmän översyn av lagstiftningen för att modernisera den för dagens och framtidens utmaningar (yrkande 1). Motionärerna föreslår också att regeringen ser över möjligheterna att i lag dels ge stöd för kommunernas behov av professionella förvaltare för mer komplicerade uppdrag (yrkande 2), dels ge stöd för digital signering för ställföreträdare, t.ex. bank-id (yrkande 3). Motionärerna föreslår vidare att regeringen ser över länsstyrelsernas granskningsuppdrag och verkar för att dessa förs över till en central statlig myndighet (yrkande 4).

I motion 2017/18:2279 föreslår Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) flera tillkännagivanden till regeringen om en översyn av lagstiftningen om gode män. Det föreslås att lagstiftningen moderniseras (yrkande 5) och att man i det sammanhanget ser över möjligheten att använda sig av professionella gode män (yrkande 3). Det föreslås också att det inrättas ett nationellt register för gode män (yrkande 1), att det vidtas åtgärder för att komma till rätta med missbruk av utsatta människors situation (yrkande 2) och att man verkar för att gode män ansluter sig till de ansvarsförsäkringar som finns för uppdraget (yrkande 4).

I motion 2017/18:2668 föreslår Teresa Carvalho m.fl. (S) ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en översyn av lagar och regler om gode män och förvaltare och av systemet för stöd och utbildning till dessa.

Även i motion 2017/18:3298 av Maria Strömkvist m.fl. (S) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en översyn av lagstiftningen om gode män och förvaltare.

I motion 2017/18:2670 föreslår Gustaf Lantz (S) ett tillkännagivande till regeringen om att se över behovet av en möjlighet för hyresvärdar att initiera att ett godmanskap eller förvaltarskap anordnas för den som saknar förmåga att fullgöra sina förpliktelser som hyresgäst. Motionären ifrågasätter den nuvarande ordningen med underrättelseskyldighet till socialnämnden vid misskötsamhet från hyresgästens sida.

I motion 2017/18:3025 föreslår Stefan Nilsson (MP) ett tillkännagivande till regeringen om att se över möjligheten att införa ett system med anställda förvaltare, som helt ska ersätta nuvarande system med uppdrag på ideell basis.

Gällande rätt

Bestämmelser om gode män och förvaltare finns i 11 kap. föräldrabalken. Av dessa följer att rätten, om det behövs, ska besluta att anordna godmanskap för någon som på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person (4 §). Ett sådant beslut förutsätter som huvudregel samtycke av den för vilken godmanskap ska anordnas.

Vid förordnande av god man kan rätten anpassa uppdraget efter behovet i det enskilda fallet. Uppdraget kan innefatta en eller flera av de angivna uppgifterna bevaka rätt, förvalta egendom och sörja för person. Rätten ska i sammanhanget bl.a. beakta möjligheten att den som behöver personlig omvårdnad kan få sådan av t.ex. anhöriga. Omfattningen av uppdraget kan också preciseras eller begränsas ytterligare inom ramen för en uppgift. Det finns även möjlighet att för en och samma person förordna flera gode män med skilda uppgifter.

Om det inte är tillräckligt med ett godmanskap kan i stället förvaltarskap anordnas (7 §).

En ansökan om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap får göras av den som ansökan avser samt av hans eller hennes make eller sambo och

närmaste släktingar, av en framtidsfullmaktshavare och av överförmyndaren (15 §). Enligt 5 kap. 3 § socialtjänstförordningen (2001:937) är socialnämnden skyldig att anmäla till överförmyndaren bl.a. om den finner att en god man eller förvaltare bör förordnas för någon.

Allmänna bestämmelser om gode mäns och förvaltares verksamhet finns i 12 kap. föräldrabalken. Gode män och förvaltare ska omsorgsfullt fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde. De är skyldiga att ersätta skada som de uppsåtligen eller av vårdslöshet har orsakat den enskilde.

Det finns en möjlighet, men inte någon skyldighet, för gode män och förvaltare att teckna en ansvarsförsäkring.

I föräldrabalken finns också bestämmelser om bl.a. gode mäns och förvaltares vård av egendom, om tillsyn över deras verksamhet och om överförmyndare, inbegripet tillsyn över överförmyndares verksamhet. Kompletterande bestämmelser finns i förmyndarskapsförordningen (1995:379).

Tidigare lagstiftningsarbete och reformer

Regeringen beslutade i april 2002 att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. utvärdera lagstiftningen om förmyndares, gode mäns och förvaltares förvaltning av egendom och tillsynen över sådan förvaltning (dir. 2002:55, 2003:23 och 2004:56). Utredningen, som antog namnet Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare, redovisade i december 2004 sitt arbete i slutbetänkandet Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna (SOU 2004:112).

Våren 2006 beslutade riksdagen om vissa ändringar i föräldrabalken som byggde på några av utredningens förslag. Ändringarna innebär bl.a. att det genom uttryckliga regler i föräldrabalken klargörs att kommuner har möjlighet att samverka genom att tillsätta en gemensam överförmyndarnämnd för att fullgöra överförmyndaruppgifter (prop. 2005/06:117, bet. 2005/06:LU34, rskr. 2005/06:328).

Riksrevisionen publicerade 2006 en granskning av länsstyrelsernas tillsyn över överförmyndarna (RiR 2006:5). Enligt granskningsrapporten fanns flera problem med såväl länsstyrelsernas tillsyn som överförmyndarnas egen verksamhet. Problemen med länsstyrelsernas tillsyn avsåg länsstyrelsernas planering och genomförandet av inspektionerna för överförmyndarna. Granskningen visade även på bristande nationell samordning och omfattande problem i överförmyndarnas verksamhet. Granskningen visade att regeringen hade ägnat mycket liten uppmärksamhet åt denna tillsyn i sin årliga styrning. Något initiativ till samordning hade inte tagits, och tillsynen hade inte heller använts för att följa upp överförmyndarnas verksamhet. Riksrevisionen rekommenderade olika åtgärder för att stärka länsstyrelsernas tillsyn över överförmyndarna. Vidare rekommenderades regeringen att uppmärksamma åtagandet i sin styrning och uppföljning.

Riksrevisionens styrelse föreslog i en framställning till riksdagen (framst. 2005/06:RRS26) att riksdagen skulle begära att regeringen dels vidtog åtgärder för att stärka länsstyrelsernas tillsyn över de kommunala överförmyndarna, dels snarast tog initiativ till en förutsättningslös utredning av överförmyndarnas organisation och verksamhet.

Riksdagens behandling av ärendet våren 2007 ledde till ett tillkännagivande till regeringen om att stärka länsstyrelsernas tillsyn (bet. 2006/07:CU4, rskr. 2006/07:136 och 2006/07:137). I betänkandet anförde civilutskottet att bristerna i länsstyrelsernas tillsyn borde åtgärdas snarast möjligt. Utskottet ansåg att regeringen omgående borde överväga att införa krav på att länsstyrelserna årligen inspekterar överförmyndarna samt ta initiativ till att följa upp länsstyrelsernas tillsyn över överförmyndarna och ordna med en nationell samordning av tillsynen. Enligt utskottets mening borde frågorna lämpligen kunna bli föremål för regeringens närmare överväganden i samband med beredningen av de förslag som Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare lagt fram.

Efter riksdagens tillkännagivande beslutade regeringen om vissa ändringar i förmyndarskapsförordningen för att stärka länsstyrelsernas tillsyn. Ändringarna, som trädde i kraft den 1 januari 2008, innebär följande.

För att åstadkomma en regelbunden tillsyn över samtliga överförmyndare infördes i förordningen en ny bestämmelse som innebär att det som huvudregel ska genomföras årliga inspektioner. För att länsstyrelserna inte ska behöva ödsla resurser på inspektioner som redan på förhand framstår som onödiga får en länsstyrelse dock avstå från en inspektion. Som ett absolut krav gäller dock att varje överförmyndare ska inspekteras minst vartannat år.

I förordningen förtydligades också att syftet med inspektionen är att säkerställa att ärenden handläggs på ett rättssäkert och i övrigt lämpligt sätt i enlighet med lag. Inspektionen ska alltid omfatta, men är inte begränsad till, granskning av det register som överförmyndaren ska föra samt stickprovsvis utvalda akter.

För att det klart ska framgå att särskilda inspektioner kan ingå som en del i handläggningen av anmälningsärenden infördes en bestämmelse om sådana inspektioner i förordningen. Av bestämmelsen framgår att en sådan inspektion inte måste genomföras på samma sätt som den årliga inspektionen, utan att den kan anpassas till vad som är ändamålsenligt i det enskilda fallet.

För att åtgärda bristerna i dokumentationen av inspektionerna infördes en bestämmelse som dels klargör att det ska upprättas protokoll över en genomförd inspektion, dels anger vad som ska redovisas i protokollet. Det anges särskilt att anmärkningar mot överförmyndarens handläggning och skälen för dessa ska antecknas i protokollet.

Vikten av att brister som upptäcks och leder till anmärkningar också följs upp betonades genom att det särskilt reglerades att länsstyrelsen kan ålägga en överförmyndare att rapportera vilka åtgärder som vidtagits för att komma till rätta med påpekade missförhållanden.

För att stärka det allmännas tillsyn genomfördes även vissa ändringar i föräldrabalken, vilka trädde i kraft den 1 januari 2009 (prop. 2007/08:150, bet. 2008/09:CU2, rskr. 2008/09:7). Lagändringarna innebar sammanfattningsvis att överförmyndarens tillgång till information förbättrades och att länsstyrelsernas tillsyn över överförmyndarna utvidgades och kompletterades.

För att förbättra utbildningen av överförmyndare, ledamöter i överförmyndarnämnder och ersättare infördes en bestämmelse om att länsstyrelsen ska se till att utbildningen är tillfredsställande. I förarbetena anför regeringen att överförmyndares och nämndledamöters kompetens är av stor betydelse för fullgörandet av de viktiga uppgifter som överförmyndarverksamheten innefattar. Det har i olika sammanhang framförts att krav på viss formell kompetens borde ställas. Det krav som enligt regeringen då skulle kunna vara aktuellt att ställa är genomgången juristutbildning. Något formellt krav i detta hänseende bör dock inte riktas mot vare sig överförmyndare eller ledamöter i en överförmyndarnämnd. Däremot utgår regeringen från att kommunerna, i större utsträckning än för närvarande, ska se till att det i överförmyndarverksamheten finns tillgång till juridisk kompetens. Dessutom, anför regeringen, bör kompetensen hos utsedda överförmyndare och nämndledamöter stärkas genom att det säkerställs att de får en god utbildning för uppgifterna (prop. 2007/08:150 s. 57).

I samma syfte kompletterades länsstyrelsernas tillsyn med en rådgivande funktion i förhållande till överförmyndarna och deras tjänstemän. I förarbetena anför regeringen att rådgivningen bl.a. bör innebära att länsstyrelserna på eget initiativ sprider relevant information till överförmyndarna. Denna kan bestå av domstolsavgöranden, JO-uttalanden och iakttagelser vid egna inspektioner. En sådan informationsspridning kan enligt regeringen förväntas bidra till ökad rättslighet, genom att tillgången till rättskällor som är relevanta för överförmyndarverksamheten säkras över hela landet. Råden kan även gälla sådant som administrativa rutiner, organisatoriska frågor eller utbildningsfrågor, där länsstyrelserna torde kunna bidra med information om modeller och arbetssätt som visat sig fungera väl. Överförmyndare och tjänstemän bör även kunna vända sig till en länsstyrelse för mer specifik rådgivning. Rådgivningen bör inte avse hur man ska göra i ett visst konkret ärende utan mer fokusera på sådant som tolkningen av en viss lagregel och upplysningar om praxis och metodfrågor. Att länsstyrelserna ska ha en rådgivande funktion torde inte heller begränsa länsstyrelserna i deras roll som tillsynsmyndighet. Det är emellertid viktigt att det inte uppfattas så att länsstyrelsernas rådgivning om arbetssätt eller metoder tar ifrån kommunerna ansvaret för att verksamheten lever upp till de krav som ställs. Regeringen anförde att det ska vara tydligt gentemot överförmyndarna när länsstyrelserna utövar tillsyn respektive agerar i sin rådgivande funktion (prop. 2007/08:150 s. 60).

Riksrevisionen publicerade 2009 en uppföljningsgranskning av 2006 års granskning av länsstyrelsernas tillsyn över överförmyndarna (RiR 2009:31). Resultatet av uppföljningsgranskningen indikerade enligt Riksrevisionen att

regeringens insatser för att komma till rätta med problemen med länsstyrelsernas tillsyn över överförmyndarna inte hade varit tillräckliga.

Riksrevisionens styrelse föreslog i en framställning till riksdagen (framst. 2009/10:RRS23) att riksdagen skulle begära att regeringen dels snarast vidtog åtgärder för att förbättra tillsynen över överförmyndarna, dels snarast tog initiativ till en förutsättningslös utredning av överförmyndarnas organisation och verksamhet.

I samband med riksdagens behandling av ärendet våren 2010 konstaterade utskottet att regeringen var medveten om att vissa brister kvarstod i länsstyrelsernas tillsynsverksamhet, att man höll på att åtgärda bristerna och att arbetet var prioriterat (bet. 2009/10:CU27). Utskottet ansåg därför att det inte var motiverat att ta initiativ till en ny utredning med ytterligare tidsåtgång som följt. Utskottet föreslog att Riksrevisionens styrelses framställning skulle avslås. Riksdagen följde utskottets förslag.

Regeringen beslutade den 15 mars 2012 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder som ger bättre förutsättningar för gode män och förvaltare. Utredningen om bättre förutsättningar för gode män och förvaltare lämnade i maj 2013 betänkandet Vissa frågor om gode män och förvaltare (SOU 2013:27).

I proposition 2013/14:225 Bättre förutsättningar för gode män och förvaltare behandlade regeringen de förslag som lämnats av 2013 års utredning. Regeringen behandlade även de förslag som lämnats av 2004 års utredning och som rörde gode mäns och förvaltares utbildning, lämplighet och kvalifikationer och den enskildes inflytande i frågor om ställföreträdarskapet.

Våren 2014 beslutade riksdagen om vissa lagändringar med anledning av den nämnda propositionen (bet. 2013/14:CU34, rskr. 2013/14:382). Lagändringarna innebär bl.a. följande. Den person som den enskilde önskar bli företrädare av ska i regel utses till ställföreträdare, och kontrollen av att de som föreslås som ställföreträdare är lämpliga för uppdraget skärps. Överförmyndaren ska erbjuda gode män och förvaltare utbildning. Gode män och förvaltare ges en lagreglerad rätt att lämna sitt uppdrag trots att någon ersättare ännu inte utsetts, exempelvis vid hot eller våld. Ett dödsbo efter en god man eller förvaltare kan få lättnad i sin skyldighet att redovisa den egendom som ställföreträdaren har förvaltat. Överförmyndaren ska hjälpa tingsrätten med att hämta in underlag i ställföreträdarskapsärenden. Länsstyrelsen ska föra statistik över överförmyndarnas verksamhet. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2015.

Våren 2017 beslutade riksdagen om en lag (2017:310) om framtidsfullmakter (prop. 2016/17:30, bet. 2016/17:CU11, rskr. 2016/17:221). Lagen ger enskilda en möjlighet att utse någon som kan ha hand om deras personliga och ekonomiska angelägenheter, om de senare i livet inte själva kan det. Framtidsfullmakter är ett alternativ till ordningen med gode män och förvaltare och ett komplement till vanliga fullmakter. Framtidsfullmakter syftar till att stärka enskildas självbestämmande genom att förbättra möjligheterna att

planera framtiden och behålla kontrollen över frågor som är av stor betydelse för dem.

Framtidsfullmakten träder i kraft när den enskilde blir beslutsoförmögen. Det är fullmaktshavaren som avgör när detta inträffar. Det finns därutöver en möjlighet att få frågan prövad av domstol.

Fullmaktshavaren har en lojalitets- och samrådspplikt i förhållande till den enskilde, och han eller hon får utse en särskild granskare som har rätt att begära redovisning av uppdraget. Även överförmyndaren har en sådan rätt och kan agera om fullmaktshavaren t.ex. missbrukar sitt förtroende.

Samtidigt med den nya lagen infördes i föräldrabalken behörighetsregler för anhöriga till personer som inte längre kan ha hand om sina ekonomiska angelägenheter. Behörighetsreglerna skapar en rättslig ram för sådana vardagliga rättshandlingar som många anhöriga redan tidigare brukade utföra. Den nya lagen och lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2017.

Riksdagens tillkännagivande

Riksdagen beslutade, på utskottets förslag, våren 2017 om ett tillkännagivande till regeringen i fråga om överförmyndare, gode män och förvaltare. Enligt tillkännagivandet bör regeringen snarast ta initiativ till en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar, och i det sammanhanget bör regeringen även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare (bet. 2016/17:CU10, rskr. 2016/17:189).

Utskottet anförde i betänkandet bl.a. följande:

Utskottet vill inledningsvis framhålla att det utifrån utskottets utgångspunkt är ett oeftergivligt krav att rättssäkerheten i frågor rörande gode män och förvaltare upprätthålls. De personer som på grund av ålder eller sjukdom har behov av gode män eller förvaltare har ett stort behov av samhällets stöd eftersom de själva sällan har möjlighet att ifrågasätta förvaltningen av sin egendom. Utskottet har således inte någon annan uppfattning än motionärerna vad gäller vikten av att de personer som har behov av hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person måste kunna förlita sig på att ställföreträdarna utför ett fullgott arbete och på att tillsynen över förvaltningen är tillräcklig.

Regeringen och riksdagen har under lång tid arbetat för att successivt förbättra reglerna om gode män och förvaltare. År 1995 moderniserades reglerna om förvaltning av egendom och tillsynen över sådan förvaltning. Bland annat flyttades tillsynen över överförmyndarna från tingsrätten till länsstyrelserna. Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare, som tillsattes 2002, har därefter gjort en översyn av 1995 års reform. Regeringen har kunnat konstatera att reformen i huvudsak fallit väl ut (prop. 2007/08:150 s. 27 f.). År 2009 genomfördes ytterligare ändringar i regelverket i syfte att minska risken för missbruk av enskildas tillgångar och stärka det allmännas tillsyn, bl.a. genom att länsstyrelsen har fått en rådgivande funktion. Våren 2014 beslutades lagändringar som syftade till att förbättra den ordningen vad gäller enskilda, ställföreträdare, överförmyndare och länsstyrelser. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2015. Regeringen har nyligen lämnat en proposition med förslag till en lag om framtidsfullmakter som ger enskilda möjlighet att utse någon som kan ta hand om deras personliga och ekonomiska angelägenheter om de senare

i livet inte själva kan det. Lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2017.

Utskottet kan således konstatera att frågor om gode män och förvaltare har övervägts vid flera tillfällen under de senaste årtiondena. Det finns dock fortfarande brister och utrymme för förbättringar. Liksom motionärerna är utskottet allvarligt bekymrat över de brister i tillsynen över gode män och förvaltare som har framkommit i medierapporteringen.

Vad först gäller länsstyrelsernas tillsyn vill utskottet framhålla att en fungerande tillsyn skapar förutsättningar för att brister på ett tidigt stadium ska kunna identifieras och korrigeras. Länsstyrelsernas tillsyn är av central betydelse för en fungerande överförmyndarverksamhet, och tillsynen måste fungera även i praktiken. Utskottet ser därför positivt på att regeringen gett länsstyrelserna i uppdrag att förbättra sin tillsyn. Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2017. Liksom justitie- och migrationsministern förväntar sig också utskottet att överförmyndarna vidtar åtgärder för att förbättra sin tillsyn. Som ministern påpekar är det avgörande att kommunerna i det arbetet ser till att överförmyndarna ges den kompetens och organisation som uppdraget kräver. När det därefter gäller övriga frågeställningar om lagstiftningen på området kan utskottet konstatera att de senast beslutade lagändringarna varit i kraft i drygt två år. Enligt utskottet är det därför lämpligt att nu göra en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar. Regeringen bör snarast ta initiativ till en sådan uppföljning och i det sammanhanget bör regeringen även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare. Förslag som bör övervägas är bl.a. utbildningen för gode män och förvaltare, ett offentligt ställföreträdarregister, ett nationellt blankettsystem och ett system för enhetlig redovisning.

Regeringens uppdrag till länsstyrelserna

Regeringen gav den 30 juni 2016 de sju tillsynsansvariga länsstyrelserna i uppdrag att gemensamt vidta åtgärder för att förbättra tillsynen över och stödet till landets överförmyndare och överförmyndarnämnder. I uppdraget ingick bl.a. att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att få till stånd en kvalitativ, effektiv och enhetlig tillsyn över överförmyndarna. Uppdraget skulle redovisas senast den 1 september 2017. I beslutet anförde regeringen vidare att den, med utgångspunkt i den kritik som framförts, förutsätter att kommunerna nu ser till att överförmyndarna ges den kompetens och organisation som uppdraget kräver och i övrigt gör de förändringar som är nödvändiga.

I länsstyrelsernas redovisning av uppdraget den 1 september 2017 anges sammanfattningsvis att länsstyrelserna sedan flera år bedriver samverkan inom området för överförmyndartillsyn, och att arbetet under det senaste året har intensifierats bl.a. med anledning av regeringsuppdraget. Länsstyrelserna har även inlett samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och flera intresseorganisationer för att vidga arenan av synpunkter och behov. Länsstyrelserna arbetar med att utveckla ett riskbaserat arbetssätt på alla nivåer, från riktlinjer och checklistor samt enskilda tillsynsplaner till en gemensam tillsynsinriktning, en gemensam kritiktrappa, råd och kompetensöverföring samt genomförande av såväl planerad som händelsestyrd tillsyn.

Med stöd av uppföljning av bedriven tillsyn, uppföljning av vilken genomslagskraft den gemensamma tillsynsriktningen fått och insamlad statistik kan länsstyrelserna finna risker och relevanta fokusområden. På så sätt kan, anför det, länsstyrelsernas tillsyn bli kvalitativ, effektiv och enhetlig samt få ett bättre genomslag såväl enskilt som generellt.

Det anges vidare att länsstyrelserna genom en fortsatt utveckling av riktlinjer för utbildning av ställföreträdare kan bidra till en ökad kompetens hos dessa och en ökad rättssäkerhet för huvudmännen.

Länsstyrelserna framför även ett behov av vissa lagändringar för att tillsynen över och stödet till överförmyndarna ska bli tillfredsställande. Bland annat anser länsstyrelserna att lagstiftningen om tillsynen över förvaltningen av huvudmannens tillgångar bör ses över.

Riksrevisionens granskningsrapport

Riksrevisionen publicerade den 14 december 2017 en granskningsrapport om tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare (RiR 2017:33). I granskningsrapporten anges att systemet med ställföreträdare och överförmyndare är sårbart, eftersom utvecklingen på området till stor del bygger på ideella krafter och eldsjälar. Granskningens övergripande slutsats är att staten behöver ta ett mycket tydligare ansvar. Ställföreträdar- och överförmyndartillsynen är, anför det, ett av mycket få tillsynsområden där det saknas en central myndighet med ett övergripande ansvar. Flera problem som framkommit i granskningen anges kunna kopplas till denna brist. Länsstyrelserna har förvisso fått ett allt tydligare nationellt tillsynsvägledande uppdrag vid sidan av den operativa tillsynen, men saknar enligt granskningen legitimitet och personella resurser att genomföra sina nationella uppgifter. Samtidigt anges att det finns stora skillnader i landets överförmyndares handläggning och bedömningar av ärenden, vilket riskerar rättssäkerheten.

Riksrevisionen pekar i rapporten på att utvecklingen med allt fler komplexa ärenden och svårigheter att rekrytera ställföreträdare har lett till att allt fler ställföreträdare är anställda, och inte ideellt engagerade. Systemet anses dock inte vara utformat på ett sätt där det är tydligt när och hur en ställföreträdare anställning bör regleras. Det är alltså, anför det, inte bara tillsynen som brister utan systemets utformning som helhet.

Riksrevisionen lämnar med anledning av granskningens iakttagelser och slutsatser följande rekommendationer:

1. Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över systemet som helhet. I en sådan bör Riksrevisionens rapporter och systemens utformning i Norge, Finland och Danmark tjäna som utgångspunkter. Denna utredning bör
 - analysera och identifiera vilka uppdrag som kan utföras av professionella ställföreträdare, i syfte att kunna tillgodose att alla som har behov kan få en lämplig ställföreträdare

- föreslå var i systemet dessa professionella ställföreträdare bör vara anställda
 - föreslå, utifrån resultatet av ovanstående, hur tillsynen på området bäst bör organiseras
 - identifiera och föreslå en central förvaltningsmyndighet med ansvar för tillsyn. I uppdraget bör t.ex. ingå att följa utvecklingen, ta fram officiell statistik, samordna utbildningar samt ge råd och stöd på området.
2. Regeringen bör ta ställning till det underlag som Pensionsmyndigheten tagit fram angående nationellt ställföreträdaregister och ge en central myndighet i uppdrag att ta fram och förvalta det.
 3. Regeringen bör, på kort sikt, ge en av länsstyrelserna huvudansvar för att samordna tillsyn, utbildning, statistik samt råd och stöd på regional nivå.

Regeringen ska senast den 14 april 2018 i en skrivelse till riksdagen redovisa vilka åtgärder regeringen har vidtagit eller avser att vidta med anledning av iakttagelserna i granskningsrapporten.

Svar på skriftlig fråga

Migrationsminister och biträdande justitieminister Heléne Fritzon förklarade i ett frågesvar den 31 januari 2018 (fr. 2017/18:599) att det inom Regeringskansliet pågår arbete med att överväga vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att anpassa och modernisera ordningen med gode män och förvaltare.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att riksdagen, på utskottets förslag, våren 2017 riktade ett tillkännagivande till regeringen om överförmyndare, gode män och förvaltare. Enligt tillkännagivandet bör regeringen snarast ta initiativ till en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar, och i det sammanhanget bör regeringen även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare. Utskottet konstaterar vidare att Riksrevisionen i sin granskningsrapport från december 2017 om tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare (RiR 2017:33) rekommenderar att regeringen tillsätter en utredning som ser över systemet som helhet, att regeringen tar ställning till det underlag som Pensionsmyndigheten tagit fram om ett nationellt ställföreträdaregister och ger en central myndighet i uppdrag att ta fram och förvalta det samt att regeringen, på kort sikt, ger en av länsstyrelserna huvudansvar för att samordna tillsyn, utbildning, statistik samt råd och stöd på regional nivå. Regeringen ska senast den 14 april 2018 i en skrivelse till riksdagen redovisa vilka åtgärder regeringen har vidtagit eller avser att vidta med anledning av granskningsrapporten. Enligt migrationsminister och biträdande justitieminister Heléne Fritzon pågår det inom Regeringskansliet arbete med att överväga vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att anpassa och modernisera ordningen med gode män och förvaltare.

Utskottet anser mot bakgrund av det pågående arbetet inom Regeringskansliet att det inte finns skäl för något ytterligare tillkännagivande till regeringen. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Framtidsfullmakter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om framtidsfullmakter. Utskottet hänvisar till riksdagens tillkännagivande på området, pågående arbete och tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 22 (L) och särskilt yttrande 3 (M, C, L, KD).

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:3344 av Caroline Szyber m.fl. (KD, M, C, L) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som skapar utrymme för att registrera elektroniskt upprättade framtidsfullmakter.

I kommittémotion 2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) föreslås flera tillkännagivanden om att regeringen bör återkomma till riksdagen med olika lagförslag som har anknytning till bestämmelserna om framtidsfullmakter. Motionärerna anser att man bör ges möjlighet att upprätta en framtidsfullmakt för åtgärder inom hälso- och sjukvård samt tandvård, med beaktande av dessa frågors särskilda karaktär (yrkande 5). Motionärerna anser åtminstone att gränsdragningen till hälso- och sjukvård bör förtydligas (yrkande 6). Dessutom anser motionärerna att fullmaktshavarens befogenheter att lämna gåvor på ett tydligt sätt bör avgränsas till personliga presenter av mindre värde (yrkande 7). Enligt motionärerna är den nuvarande lagtextens formulering om att personliga presents värde inte får stå i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor inte tillräckligt tydlig och kan leda till missbruk. Slutligen anser motionärerna att det måste vara möjligt att anlita en juridisk person som tillfällig ställföreträdare för fullmaktshavaren i både särskilda ekonomiska och juridiska frågor (yrkande 8).

Lagen om framtidsfullmakter

Våren 2017 beslutade riksdagen om lagen (2017:310) om framtidsfullmakter (prop. 2016/17:30, bet. 2016/17:CU11, rskr. 2016/17:221). Lagen, som trädde i kraft den 1 juli 2017, innebär bl.a. följande.

En framtidsfullmakt är en fullmakt åt någon att företräda fullmaktsgivaren om han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

Ekonomiska och personliga angelägenheter kan omfattas av en framtidsfullmakt. Åtgärder inom hälso- och sjukvård samt tandvård kan dock inte omfattas. Med hälso- och sjukvård avses åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador samt även sjuktransporter och omhändertagande av avlidna, och med tandvård avses åtgärder för att förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador i munhålan. Inte heller kan en framtidsfullmakt omfatta vissa frågor av utpräglat personlig karaktär som att ingå äktenskap, bekräfta faderskap, upprätta testamente eller liknande.

En framtidsfullmakt ska vara skriftlig och bevittnad av två personer. Av fullmakten ska det framgå att det är fråga om en framtidsfullmakt samt vilka angelägenheter som fullmakten avser och vad som i övrigt ska gälla.

I en framtidsfullmakt ska en eller flera fysiska personer anges som fullmaktshavare. Vid tillfälligt förhinder eller vid behov av hjälp i en särskilt angiven fråga får fullmaktshavaren överlåta sin behörighet till någon annan. En sådan fullmakt ska vara ställd till en fysisk person. Vid behov av hjälp i en särskilt angiven ekonomisk fråga får fullmakten dock ställas till ett kredit- eller värdepappersinstitut.

Fullmaktshavaren har en lojalitets- och samrådsplikt i förhållande till den enskilde, och den enskilde får utse en särskild granskare som har rätt att begära redovisning av uppdraget. Även överförmyndaren har en sådan rätt och kan agera om fullmaktshavaren t.ex. missbrukar sitt förtroende.

Om inte något annat anges i framtidsfullmakten får fullmaktshavaren, till någon annan än sig själv, lämna personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor.

Riksdagens tillkännagivande om elektroniska framtidsfullmakter och pågående arbete

I lagstiftningsärendet om framtidsfullmakter beslutade riksdagen också, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att överväga frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter (bet. 2016/17:CU11, rskr. 2016/17:221). Utskottet anförde bl.a. följande:

I propositionen redovisar regeringen att den i och för sig är positiv till elektronisk hantering av handlingar, men att frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter är komplicerad och kräver särskilda överväganden. Frågan har därför inte rymts inom ramen för det aktuella lagstiftningsärendet. I propositionen anför regeringen vidare att det kan finnas anledning att återkomma till denna fråga, t.ex. om det framöver på marknaden tas fram elektroniska fullmaktslösningar som kan användas för framtidsfullmakter. Utskottet ser också positivt på en elektronisk hantering av handlingar. Enligt utskottets mening bör regeringen ta initiativ till att överväga frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter. Det som utskottet nu har anförts bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Enligt uppgift från Justitiedepartementet har arbete inletts med att överväga vilka åtgärder som bör vidtas med anledning av tillkännagivandet. Ärendet bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare behandling

I lagstiftningsärendet om framtidsfullmakter behandlade utskottet även motsvarande motionsyrkanden som de som nu är aktuella om att det bör vara möjligt att upprätta en framtidsfullmakt för åtgärder inom hälso- och sjukvård samt tandvård och att gränsdragningen till dessa områden bör förtydligas.

Utskottet hänvisade till vad som redovisades i propositionen om att Utredningen om beslutsoförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning föreslagit att det ska införas en möjlighet att utfärda framtidsfullmakter inom hälso- och sjukvård samt tandvård (SOU 2015:80) och att utredningens förslag bereds inom Regeringskansliet. Utskottet ansåg att resultatet av det pågående beredningsarbetet inte borde föregripas genom någon åtgärd från riksdagen, och motionsyrkandena avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag.

I lagstiftningsärendet behandlade och avstyrkte utskottet också ett motsvarande motionsyrkande som det som nu är aktuellt om förtydliganden om lämnande av gåvor. Utskottet hänvisade till att det ställt sig bakom regeringens lagförslag i denna del, av de skäl som anfördes i propositionen enligt följande redovisning:

Regeringen anför att utgångspunkten även i detta avseende bör vara att fullmaktsgivaren bestämmer förutsättningarna för uppdraget. Det är därför viktigt att fullmaktsgivaren noga överväger innehållet i fullmakten, bl.a. i fråga om fullmaktshavarens möjlighet att lämna gåvor. Alltför vida ramar för fullmaktshavarens möjlighet att lämna gåvor riskerar givetvis att leda till att fullmaktshavaren, för egen eller annans vinning, handlar illojalt mot fullmaktsgivaren.

Mot denna bakgrund bör gåvor som utgångspunkt bara få lämnas om det anges särskilt i framtidsfullmakten. Enligt regeringens mening skulle det dock vara att gå för långt att utesluta alla former av gåvor som inte har direkt stöd i framtidsfullmakten. Detta gäller särskilt i de fall där fullmaktsuppdraget omfattar personliga angelägenheter och det är fråga om att fortsätta en ordning som fullmaktsgivaren har följt. En fullmaktsgivare som har brukat lämna födelsedagspresenter och liknande kan antas ha en vilja att fortsätta med det även när framtidsfullmakten har trätt i kraft. En fullmaktsgivare som t.ex. brukar besöka eller på annat sätt uppmärksamma släkt och vänner i samband med födelsedagar kan förväntas göra det även efter att framtidsfullmakten har trätt i kraft. Det är rimligt att fullmaktshavaren som företrädare för fullmaktsgivaren, i en sådan situation bör få köpa enklare gåvor.

Det kan också förväntas att en framtidsfullmakt kommer att upprättas lång tid innan den träder i kraft. Med hänsyn till det är det naturligtvis svårt för fullmaktsgivaren att förutse vilka gåvotillfällen som kan uppstå och att närmare precisera under vilka förutsättningar som gåvor ska få lämnas. Att kräva att framtidsfullmakten under alla förhållanden ska innehålla grunderna för och omfattningen av rätten att lämna gåvor för att så ska få ske, torde ofta leda till tämligen generella beskrivningar som inte ger

fullmaktshavaren någon egentlig vägledning i det enskilda fallet. Det förefaller lämpligare att fullmaktshavaren diskuterar med fullmaktsgivaren innan en gåva lämnas, om det är möjligt. Med regeringens förslag om att fullmaktsgivaren kan utse någon som granskar förvaltningen har fullmaktsgivaren dessutom möjlighet att ordna en granskning av fullmaktshavarens hantering av egendomen. Regeringens förslag om att ge överförmyndaren och fullmaktsgivarens närmaste släktingar möjlighet att inhämta redovisning bidrar också till insyn i verksamheten.

Mot denna bakgrund bör fullmaktshavaren, utan att det uttryckligen anges i fullmakten, på fullmaktsgivarens vägnar få lämna vissa gåvor. En rätt att ge bort fullmaktsgivarens egendom bör vara begränsad till situationer där det är motiverat med hänsyn till behovet av att vårda fullmaktsgivarens relationer till släkt och vänner. Fullmaktshavaren bör därför för fullmaktsgivaren få lämna personliga presenter. En riktlinje bör vara i vilken utsträckning fullmaktsgivaren har lämnat sådana presenter, t.ex. vid födelsedagar och andra högtids- och bemärkelsedagar, innan han eller hon blev beslutoförmögen. Det faller sig vidare naturligt att eventuella presenter begränsas till sådana vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor (se 14 kap. 12 § föräldrabalken). Med denna avgränsning saknas det anledning att införa en ordning som innebär att överförmyndaren ska godkänna gåvor över ett visst värde.

Mer omfattande gåvor eller gåvor för andra syften bör endast få lämnas om det anges i framtidsfullmakten. Om det framgår av framtidsfullmakten att egendomen över huvud taget inte får användas för gåvor, bör det naturligtvis gälla.

Riksdagen följde utskottets förslag.

I lagstiftningsärendet behandlade och avstyrkte utskottet vidare ett motsvarande motionsyrkande som det som nu är aktuellt om möjligheten att anlita en juridisk person som tillfällig ställföreträdare för fullmaktshavaren i både särskilda ekonomiska och juridiska frågor. Utskottet hänvisade till att det ställt sig bakom regeringens lagförslag i denna del, av de skäl som anfördes i propositionen enligt följande redovisning:

I propositionen konstaterar regeringen att uppdraget som ställföreträdare är ett uppdrag som bygger på att det finns ett särskilt förtroende mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren. Det talar mot att juridiska personer ska få utses till ställföreträdare. Ett annat skäl som talar mot en sådan lösning är att det i det närmaste vore att jämställa en framtidsfullmakt med en fullmakt som kan användas som en legitimationshandling för den som vid var tid innehar den, vilket inte bör komma i fråga. Att tillåta juridiska personer som fullmaktshavare skulle alltså innebära att fullmaktsgivaren förlorar kontrollen över vem som egentligen kommer att företräda honom eller henne. Det strider mot grundtanken med reformen, dvs. att fullmaktsgivaren ska välja sin företrädare. Med hänsyn till detta anser regeringen att endast fysiska personer bör kunna utses som fullmaktshavare.

Med hänsyn till att det föreslås att en ordinarie fullmaktshavare ska vara en fysisk person bör motsvarande krav enligt regeringen gälla för en ersättare för fullmaktshavaren.

Enligt regeringen finns det dock skäl att göra ett undantag när det gäller hjälp för fullmaktshavaren i en särskild fråga. Är det fråga om att i en särskilt angiven ekonomisk fråga förvalta fullmaktsgivarens egendom är det enligt regeringen, med hänsyn till hur sådan verksamhet är organiserad,

rimligt att fullmakten får ställas till ett kreditinstitut eller ett värdepappersinstitut.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Pågående arbete

Utredningen om beslutsoförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning föreslår i sitt betänkande Stöd och hjälp till vuxna vid ställningstaganden till vård, omsorg och forskning (SOU 2015:80) att det ska införas en möjlighet att utfärda framtidsfullmakter inom bl.a. hälso- och sjukvård samt tandvård. Utredningens betänkande bereds inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar inledningsvis att riksdagen våren 2017 i lagstiftningsärendet om framtidsfullmakter, på utskottets förslag, beslutade om ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att överväga frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter. Enligt uppgift från Justitiedepartementet har arbete inletts med att överväga vilka åtgärder som bör vidtas med anledning av tillkännagivandet, och ärendet bereds inom Regeringskansliet. Mot den bakgrunden finns det enligt utskottet inte behov av någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av förslaget i motion 2017/18:3344 (KD, M, C, L) yrkande 1. Motionsyrkandet bör därför avslås.

När det gäller övriga motionsyrkanden om att det bör vara möjligt att upprätta en framtidsfullmakt för åtgärder inom hälso- och sjukvård samt tandvård och att gränsdragningen till dessa områden bör förtydligas, om förtydliganden för lämnande av gåvor och om möjligheten att anlita en juridisk person som tillfällig ställföreträdare för fullmaktshavaren i både särskilda ekonomiska och juridiska frågor står utskottet fast vid sina ställningstaganden i lagstiftningsärendet om framtidsfullmakter. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Gode män för ensamkommande barn

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om gode män för ensamkommande barn. Utskottet hänvisar till pågående arbete inom Regeringskansliet.

Jämför reservation 23 (C), 24 (V) och 25 (KD).

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:1937 av Christina Høj Larsen m.fl. (V) föreslås flera tillkännagivanden om att regeringen bör se över systemet med gode män

för ensamkommande barn. Motionärerna föreslår att det tillsätts en utredning med uppdrag att se över systemet för att dels säkerställa en hög kvalitet i utförandet av uppdraget och införa en maxgräns för väntetid för att få en god man (yrkande 17), dels säkerställa att gode män som förordnas för barn med särskilda behov har rätt kompetens (yrkande 18). Det föreslås också att regeringen återkommer med förslag om dels skärpt beredskap i systemet med gode män vid särskilt ansträngda situationer (yrkande 19), dels skärpta krav på kunskap och utbildning hos gode män och överförmyndare (yrkande 20).

I kommittémotion 2017/18:3394 av Aron Modig m.fl. (KD) yrkande 13 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en lagändring som innebär att ensamkommande flyktingbarn ska vara garanterade en god man inom 24 timmar efter ankomst till Sverige.

I kommittémotion 2017/18:3787 av Johanna Jönsson m.fl. (C) yrkande 18 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över om det finns anledning att professionalisera uppdraget som god man för ensamkommande flyktingbarn.

Bakgrund

Enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn ska sådana barn förses med en god man så snart det är möjligt efter ankomsten till Sverige. Den gode mannen ska i vårdnadshavares och förmyndares ställe ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta hans eller hennes angelägenheter.

Beslut om förordnande av god man fattas av överförmyndaren i den kommun där barnet vistas efter ansökan av Migrationsverket eller socialnämnden. Överförmyndaren kan även ta upp frågan självmant. Om barnet därefter beviljas uppehållstillstånd, ska den gode mannen ersättas av en särskilt förordnad vårdnadshavare enligt föräldrabalken. När barnet fyller 18 år upphör godmanskapet automatiskt.

I fråga om vem som kan utses till god man tillämpas bestämmelserna i föräldrabalken om lämplighet och kontroll av gode män och förvaltare. Dock gäller det tillägget att överförmyndaren vid lämplighetsbedömningen ska fästa särskild vikt vid den utsatta situation som barnet befinner sig i.

Migrationsverket, SKL och Socialstyrelsen bedriver ett arbete för att stödja kommunernas arbete med gode män för ensamkommande barn. Utbildningsinsatser för gode män genomförs också av flera ideella organisationer.

Tidigare behandling

Motionsyrkanden med krav på att en god man ska förordnas inom 24 timmar från barnets ankomst har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet hänvisade då till dåvarande lagutskottets ställningstagande i betänkande 2004/05:LU26. Lagutskottet framhöll det angelägna i att ärenden om förordnande av god man för ensamkommande barn handläggs skyndsamt så att en god man kan utses så

snart det är möjligt. Att i lagtexten föreskriva en uttrycklig tidsfrist inom vilken ett förordnande ska ske vore en mindre lämplig ordning. En sådan regel skulle rimligen inte vara undantagslös, och ett motsvarande syfte kan likaväl tillgodoses genom en allmänt hållen regel om en skyndsam handläggning. Dessutom är det inte uteslutet att det kan förekomma enskilda fall när ett förordnande inom just 24 timmar inte är förenligt med barnets intressen. Med detta avstyrkte utskottet motionerna. Riksdagen följde utskottets förslag.

Regeringens uppdrag till länsstyrelserna

Regeringen gav den 30 juni 2016 de sju tillsynsansvariga länsstyrelserna i uppdrag att gemensamt vidta åtgärder för att förbättra tillsynen över och stödet till landets överförmyndare och överförmyndarnämnder. I uppdraget ingick bl.a. att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att få till stånd en kvalitativ, effektiv och enhetlig tillsyn över överförmyndarna. Uppdraget skulle redovisas senast den 1 september 2017. I beslutet anförde regeringen vidare att den, med utgångspunkt i den kritik som framförts, förutsätter att kommunerna nu ser till att överförmyndarna ges den kompetens och organisation som uppdraget kräver och i övrigt gör de förändringar som är nödvändiga.

I länsstyrelsernas redovisning av uppdraget den 1 september 2017 anges bl.a. att länsstyrelserna årligen arbetar med att ta fram en gemensam tillsynsinriktning. Under 2016 fokuserade länsstyrelserna bl.a. på överförmyndarnas beredskap att förordna gode män för ensamkommande barn. Länsstyrelserna påpekade att överförmyndarna ofta hade för långa handläggningstider för att förordna gode män för ensamkommande barn under slutet av 2015 och början av 2016. Länsstyrelserna kunde konstatera att det i viss utsträckning berodde på att överförmyndarna inte hade tillräckliga resurser för att hantera den stora ökningen av ärenden. Under 2016 minskade inströmningen, och handläggningstiderna blev kortare. Flera länsstyrelser har upplevt att påpekan om bristande resurser i samband med tillsyn har haft genomslagskraft på så sätt att verksamheterna har tilldelats mer resurser från kommunledningarna.

I redovisningen anges vidare att tillsynsinriktningen för 2017 också tar sikte på bl.a. handläggningen av gode män för ensamkommande barn.

Riksrevisionens granskningsrapport

Riksrevisionen publicerade den 14 december 2017 en granskningsrapport om tillsynen över ställföreträdare – inklusive gode män för ensamkommande barn – och överförmyndare (RiR 2017:33). För en beskrivning av rapporten och de rekommendationer som lämnas hänvisas till motsvarande rubrik i det ovanstående avsnittet Överförmyndare, gode män och förvaltare.

Svar på skriftlig fråga

Migrationsminister och biträdande justitieminister Heléne Fritzon förklarade i ett frågesvar den 31 januari 2018 (fr. 2017/18:599) att det inom Regeringskansliet pågår arbete med att överväga vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att anpassa och modernisera ordningen med bl.a. gode män.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att Riksrevisionen i sin granskningsrapport från december 2017 om tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare (RiR 2017:33) rekommenderar att regeringen tillsätter en utredning som ser över systemet som helhet och bl.a. analyserar och identifierar vilka uppdrag som kan utföras av professionella ställföreträdare för att kunna se till att alla som har behov av det kan få en lämplig ställföreträdare. Det rekommenderas vidare att regeringen tar ställning till det underlag som Pensionsmyndigheten tagit fram om ett nationellt ställföreträdarregister och ger en central myndighet i uppdrag att ta fram och förvalta det samt att regeringen, på kort sikt, ger en av länsstyrelserna huvudansvar för att samordna tillsyn, utbildning, statistik samt råd och stöd på regional nivå. Regeringen ska senast den 14 april 2018 i en skrivelse till riksdagen redovisa vilka åtgärder regeringen har vidtagit eller avser att vidta med anledning av granskningsrapporten. Enligt migrationsminister och biträdande justitieminister Heléne Fritzon pågår det inom Regeringskansliet arbete med att överväga vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att anpassa och modernisera ordningen med gode män.

Utskottet anser inte att det finns skäl att föregripa det pågående arbetet genom någon åtgärd från riksdagens sida. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Dödförklaring

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om ändringar i regelverket för dödförklaring.

Jämför reservation 26 (M).

Motionen

I kommittémotion 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 20 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över lagstiftningen om dödförklaring. Motionärerna pekar på att svenska myndigheter inte tillerkänner vissa länders handlingar bevisvärde i fråga om dödsfall. Detta kan medföra problem för en efterlevande make som t.ex. vill genomföra bodelning.

Bakgrund

Om en folkbokförd persons civilstånd ändras i samband med dödsfall i utlandet, ska det registreras i folkbokföringsdatabasen. Personen måste då visa upp handlingar eller en utredning som styrker den begärda ändringen. Om underlaget är bristfälligt eller oklart, görs ingen registrering i folkbokföringen.

Den som fått avslag på sin ansökan om ändring av civilstånd eller registrering av dödsfall i folkbokföringen kan ansöka om dödförklaring av personen som uppges ha dött. Dödförklaringsärendena handläggs av en särskild nämnd inom Skatteverket.

Bestämmelser om dödförklaring finns i lagen (2005:130) om dödförklaring, som är tillämplig på försvunna personer som kan befaras vara döda.

Av lagen framgår att om det är utrett att den försvunne är död, får han eller hon dödförklaras omedelbart (2 §).

Om det inte är utrett att den försvunne är död men det med hänsyn till omständigheterna kring försvinnandet och vad som i övrigt är känt finns en hög grad av sannolikhet för att han eller hon är död, får frågan om dödförklaring tas upp tidigast ett år efter försvinnandet (3 § första stycket).

Om försvinnandet har skett i samband med en naturkatastrof eller en stor olycka eller under liknande omständigheter och det finns en mycket hög grad av sannolikhet för att den försvunne är död, får frågan om dödförklaring tas upp omedelbart (3 § andra stycket).

I andra fall än de som avses i 2 och 3 §§ får frågan om dödförklaring tas upp tidigast fem år efter försvinnandet (4 §).

Reglerna om dödförklaring innebär en avvägning mellan å ena sidan risken för att en dödförklaring sker trots att den försvunne är vid liv och å andra sidan det behov av en slutpunkt som närstående och andra har utifrån både personliga och ekonomiska synpunkter. Regleringen bygger på att dödförklaring ska kunna ske så snabbt som möjligt utan att rimliga krav på säkerhet eftersätts (se prop. 2004/05:88 s. 15).

Frågesvar

Finansminister Magdalena Andersson anförde den 5 oktober 2016 i ett frågesvar att det i fråga om personer som uppges ha försvunnit och omkommit i länder med stora brister i det administrativa systemet ofta är svårt att få fram den bevisning som krävs för dödförklaring tidigare än fem år efter försvinnandet (fr. 2016/17:44). Enligt statsrådet är de negativa juridiska och ekonomiska konsekvenser som det kan innebära för nära anhöriga att en familjemedlem inte kan dödförklaras inte önskvärda. Samtidigt skulle dödförklaringar av personer som i själva verket lever också få mycket negativa följder. Ändringar i lagen om dödförklaring bereds för närvarande inte inom Regeringskansliet. Statsrådet framhöll att vissa av de problem som kan uppkomma för de anhöriga kan lösas på annat sätt i väntan på en dödförklaring. Det går t.ex. att utverka ensam vårdnad i domstol eller föra talan om äktenskapsskillnad.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade ett motsvarande motionsyrkande våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet ansåg då att det inte fanns anledning att föreslå någon åtgärd från riksdagen med anledning av det som anfördes i motionen, och motionsyrkandet avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Reglerna om dödförklaring innebär en avvägning mellan å ena sidan risken för att en dödförklaring sker trots att den försvunne är vid liv och å andra sidan det behov av en slutpunkt som närstående och andra har utifrån både personliga och ekonomiska synpunkter. Regleringen bygger på att dödförklaring ska kunna ske så snabbt som möjligt utan att rimliga krav på säkerhet eftersätts. I väntan på en dödförklaring kan vissa av de problem som kan uppkomma för anhöriga lösas på annat sätt. Det går t.ex. att föra talan om äktenskapsskillnad i domstol.

Utskottet finner mot den bakgrunden inte skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

En översyn av arvsrätten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en översyn av arvsrätten. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande.

Motionen

I motion 2017/18:1989 föreslår Hans Rothenberg (M) ett tillkännagivande om att regeringen bör se över lagstiftningen om arv för att anpassa den till dagens samhälle med nya slags familjebildningar.

Bakgrund

Ärvdabalken utfärdades 1958 och ersatte lagen om arv från 1928 (arvslagen), lagen om testamente från 1930 (testamentslagen), lagen om arvsavtal från 1930 samt lagen om boutredning och arvs gifte från 1933 (boutredningslagen).

Ärvdabalken har sedan dess undergått en del betydelsefulla ändringar, särskilt i samband med 1987 års stora reform av familjerätten. Efterlevande makes ställning stärktes då avsevärt, bl.a. genom att han eller hon gavs arvsrätt före gemensamma barn. Det ansågs angeläget att stärka den efterlevande makens skydd mot att det gemensamma boet splittras när en av makarna avlider, samtidigt som samhällsutvecklingen hade medfört att barn i inte lika

hög grad som tidigare var beroende av arv för sin försörjning (se prop. 1986/87:1 s. 82 f.).

De förändringar av reglerna om faderskap och moderskap i föräldrabalken som bl.a. är ett resultat av den medicinska och tekniska utvecklingen har också fått betydelse för arvsrätten. Grunden för arvsrätt utgörs sålunda inte bara av biologiskt föräldraskap utan även av en makes eller sambos samtycke till insemination eller befruktning utanför kroppen (jfr 1 kap. 6–9 §§ föräldrabalken).

Tidigare behandling

Utskottet behandlade ett motsvarande motionsyrkande våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet ansåg då att det som anfördes i motionen inte utgjorde skäl att föreslå något initiativ från riksdagen, och motionsyrkandet avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser, i likhet med tidigare, att det som anförs i motionen inte utgör skäl att föreslå något initiativ från riksdagen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Laglott

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om en översyn av bröstarvingars rätt till laglott. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Motionerna

I motion 2017/18:2350 föreslår Borian Åberg (M) ett tillkännagivande till regeringen om en översyn av laglottssystemet. Motionären anser att systemet är otidsenligt och i grunden strider mot äganderätten, och att det i stället bör stå var och en fritt att själv få besluta om sin kvarlåtenskap. Liknande yrkanden finns i motionerna 2017/18:2169 av Betty Malmberg (M) och 2017/18:3248 av Erik Bengtzboe (M).

Bakgrund

Enligt 2 kap. ärvdabalken går ett arv i första hand till den avlidnes bröstarvingar, dvs. barn (eller barnbarn), med det undantag som följer av 3 kap. när den avlidne efterlämnar make eller maka. Hälften av den arvslott som en bröstarvinge har rätt till enligt dessa regler kallas laglott. Bröstarvingen har alltid rätt att få ut laglotten i arv efter arvlåtaren. Skulle arvlåtaren ha

testamenterat bort egendom som omfattas av laglottsanspråket, kan bröstarvingen begära jämkning av testamentet inom viss tid. Sker inte det, har bröstarvingen förlorat sin rätt. Bröstarvingens laglott skyddas inte bara mot ett testamente utan även mot gåvor som till syftet är att likställa med ett testamente.

De flesta länder i Europa har ett laglottssystem av något slag som begränsar arvlåtarens rätt att testamentera.

I proposition 1986/87:1 Äktenskapsbalk m.m. föreslog regeringen de nu gällande reglerna i 3 kap. ärvdabalken om efterlevande makes arvsrätt. I propositionen gjorde regeringen även bedömningen att de nuvarande reglerna om rätt till laglott skulle behållas.

I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen (bet. 1986/87:LU18) påminde lagutskottet om att laglottsinstitutet har två syften, nämligen dels att bevara en del av den avlidnes kvarlåtenskap åt hans eller hennes närmaste släktingar, dels att skapa rättvisa mellan bröstarvingarna inbördes och förhindra att arvlåtaren genom testamente i alltför hög grad gynnar någon eller några av dem på de övrigas bekostnad. Enligt utskottets mening kunde det med visst fog hävdas att ingen i dagens samhälle är beroende av ett arv från sina föräldrar för sin försörjning. Utskottet ansåg att laglotten som en ekonomisk garanti därför har mindre vikt numera. Enligt utskottet kunde laglotten dock inte anses ha spelat ut sin roll för bröstarvingarna. Särskilt för särkullbarn har den fortfarande betydelse, och i ett äktenskap där makarna har gemensamma barn kan den ena maken av olika skäl vilja prioritera dessa barn på bekostnad av barn som maken har i ett tidigare äktenskap eller tillsammans med en förälder som han eller hon inte varit gift med. Ett avskaffande av laglottsinstitutet skulle, fortsatte utskottet, innebära att fältet lämnades fritt för makarna att helt utesluta särkullbarnen från arvsrätt. En sådan ordning framstod enligt utskottet inte som tillfredsställande, särskilt med tanke på att barn till föräldrar som inte varit gifta med varandra först i början av 1970-talet fick rätt till arv efter sin far och hans släkt och att denna reform ännu inte helt slagit igenom i den allmänna rättsuppfattningen. För ett bibehållande av rätten till laglott talade vidare, enligt utskottets mening, att denna är djupt förankrad i det allmänna rättsmedvetandet och att det i detta avseende i princip råder nordisk rättslikhet. På grund av vad som anförts ansåg utskottet att laglottsinstitutet som sådant inte borde avskaffas.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet stod då fast vid sitt ställningstagande i betänkande 2014/15:CU6 att det saknas tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en översyn av reglerna om bröstarvingars rätt till laglott. Motionsyrkandena avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandena avslås.

Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en översyn av regelverket för särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 27 (M).

Motionen

I kommittémotion 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 16 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om en översyn av regelverket för särkullbarns respektive efterlevande makes rätt till arv. Enligt motionärerna bör reglerna utvärderas och eventuella behov av modernisering utredas.

Bakgrund

I 3 kap. ärvdabalken finns särskilda regler om makars arvsrätt. Reglerna trädde i kraft 1988 och hade samband med den nya äktenskapsbalken som trädde i kraft samtidigt. Reglerna innebär att en make vid den andra makens död tar arv efter honom eller henne framför makarnas gemensamma bröstarvingar. Dessa bröstarvingar ärver i stället den först avlidna maken vid den efterlevande makens död (s.k. efterarv).

Om det finns bröstarvingar efter den först avlidna maken som inte också är den efterlevandes barn, s.k. särkullbarn, gäller särskilda regler. Dessa innebär att särkullbarn har rätt att omedelbart få ut sitt arv efter en avliden förälder. Särkullbarnen kan dock avstå från sin rätt till förmån för den efterlevande maken. Om särkullbarnen avstår sin rätt, blir de berättigade till efterarv på samma sätt som makarnas gemensamma bröstarvingar.

Det finns möjlighet för makar att genom testamente begränsa särkullbarnens arvsrätt till förmån för den efterlevande maken. Testamentsrätten begränsas dock på vanligt sätt av särkullbarnens rätt till laglott.

I mars 1996 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att bl.a. undersöka om 1988 års ändringar i arvsordningen slagit igenom på det sätt som varit avsett samt utvärdera reformen utifrån den frågeställningen och föreslå de lagändringar som kunde vara motiverade. Uppdraget redovisades i augusti 1998 i betänkandet Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring (SOU 1998:110). I betänkandet gjorde utredningen bedömningen att 1988 års ändringar i arvsordningen verkade överensstämma väl med allmänhetens rättsuppfattning och alltså hade fått önskat genomslag.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet ansåg då, liksom tidigare, att det saknades tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en översyn av reglerna om särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt och avstyrkte motionsyrkandet. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser fortfarande att det inte finns tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en översyn av reglerna om särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Registrering av testamenten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om registrering av testamenten. Utskottet hänvisar till pågående arbete. Jämför reservation 28 (M, SD, L, KD).

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 52 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över möjligheten att inrätta ett frivilligt, statligt testamentsregister. Samma förslag läggs fram i kommittémotion 2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 14.

Förslag om att se över möjligheten att inrätta ett frivilligt testamentsregister i offentlig regi läggs också fram i kommittémotionerna 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 18 och 2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 4.

I kommittémotion 2017/18:3652 av Caroline Szyber m.fl. (KD) yrkande 58 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att ge i uppdrag åt Skatteverket att inrätta ett testamentsregister.

I motion 2017/18:1194 föreslår Gunilla Nordgren (M) ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda förutsättningarna för ett testamentsregister.

Bakgrund

Skatteverket lämnade den 19 maj 2008 förslag till en reglering av testamentsregister i promemorian Bouppteckningar och testamentsregister (bilaga till dnr 131 79596-08/113). Efter att Justitiedepartementet berett Skatteverkets förslag i promemorian fann regeringen i ett beslut den 4 april 2012 inte tillräckliga skäl att gå vidare med förslagen (dnr Ju2008/4624/L2).

I juli 2012 antogs inom EU förordningen (EU) nr 650/2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg (arvsförordningen). Förordningens bestämmelser började tillämpas den 17 augusti 2015.

I kommissionens förslag till arvsförordning (KOM(2009) 154) redovisades att frågan om registrering av testamenten kommer att bli föremål för ett senare förslag från kommissionen.

Frågesvar och pågående arbete

Justitie- och inrikesminister Morgan Johansson framhöll den 13 april 2016 i ett frågesvar att det är allvarligt om testamenten av olika anledningar inte kommer fram efter ett dödsfall, med följderna att en persons yttersta vilja inte kan respekteras. Statsrådet anförde att han som ett första steg avsåg att ta initiativ till att frågan om att inrätta ett offentligt testamentsregister skulle övervägas på nytt inom Justitiedepartementet (fr. 2015/16:1058).

Enligt uppgift från Justitiedepartementet är frågan om ett offentligt testamentsregister föremål för överväganden inom departementet.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet anförde då följande:

Utskottet konstaterar att frågan om att inrätta ett offentligt register för testamenten har varit föremål för riksdagsmotioner vid ett stort antal tillfällen och att riksdagen också påtalat att det finns goda skäl att införa en möjlighet att registrera testamenten (bet. 2006/06:LU10). Utskottet anser att det fortfarande finns goda skäl att införa en möjlighet att registrera testamenten och kan därför i allt väsentligt ställa sig bakom motionärernas önskemål.

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson har uppgett att han avser att ta initiativ till att frågan om ett offentligt testamentsregister ska övervägas på nytt inom Justitiedepartementet. Utskottet anser därför att det inte finns behov av något tillkännagivande till regeringen i frågan. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttalat finns det goda skäl att införa en möjlighet att registrera testamenten, och utskottet kan därför i allt väsentligt ställa sig bakom motionärernas önskemål. Som redovisats ovan är frågan om att inrätta ett offentligt testamentsregister föremål för överväganden inom Justitiedepartementet. Utskottet anser mot den bakgrunden att det inte finns behov av något tillkännagivande till regeringen i frågan. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Underårigas rätt att upprätta testamente

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om underårigas rätt att upprätta testamente. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande.

Motionen

I motion 2017/18:3246 föreslår Erik Bengtzboe (M) ett tillkännagivande till regeringen om att göra en översyn av barns rätt att testamentera sin kvarlåtenskap. Motionären anför att det finns barn med väsentliga tillgångar, t.ex. genom arv, som helt saknar kontakt med sina arvtagare och att det för dessa särskilda fall kan behövas en möjlighet att upprätta ett testamente med hjälp av en god man, så att barnet själv tillåts att bestämma om sin kvarlåtenskap.

Bakgrund

Enligt 9 kap. 1 § ärvdabalken får den som har fyllt 18 år genom testamente förordna om sin kvarlåtenskap. Testamente får också upprättas av en underårig, som efter fyllda 16 år vill förordna om egendom som han eller hon själv får råda över. Med detta avses den underåriges arbetsförtjänst samt avkastningen av sådan egendom och vad som trätt i dess ställe. Detsamma gäller egendom som den underårige har fått genom gåva, testamente eller förmånstagarförordnande vid försäkring eller pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande, under villkor att den underårige själv ska få råda över egendomen. (Se 9 kap. 3 och 4 §§ föräldrabalken.)

Testationsrätten är personlig, och ingen – dvs. vare sig förmyndare eller annan – kan upprätta testamente i arvlåtarens ställe. Om det inte finns ett testamente som är upprättat av arvlåtaren gäller den legala arvsordningen.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade ett motsvarande motionsyrkande våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet ansåg då att det saknades skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagen med anledning av vad som anfördes i motionen, och motionsyrkandet avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser fortfarande att det inte finns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagen med anledning av det som anfördes i motionen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Ändringar i lagen om personnamn

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om ändringar i lagen om personnamn. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande.

Jämför reservation 29 (M, C, L, KD).

Motionen

I kommittémotion 2017/18:3344 av Caroline Szyber m.fl. (KD, M, C, L) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som gör det möjligt att vid samtycke förvärva en tidigare makes efternamn som en del i ett dubbelt efternamn.

Den nya lagen om personnamn

Hösten 2016 beslutade riksdagen om den nya lagen (2016:1013) om personnamn, som trädde i kraft den 1 juli 2017 (prop. 2015/16:180, bet. 2016/17:CU4, rskr. 2016/17:31). Den nya lagen, som bl.a. syftar till att stärka enskildas möjligheter att själva välja sitt namn, innebär bl.a. följande.

Det är möjligt att förvärva ett dubbelt efternamn. Ett dubbelt efternamn ska bestå av två enkla efternamn, som vart för sig kan förvärfvas som efternamn. Den som förvärvar ett dubbelt efternamn får bestämma ordningsföljden mellan namnen och om dessa ska vara förenade med bindestreck eller inte. Den som har ett dubbelt efternamn får ansöka om byte eller ändring av namnet.

När det gäller makars efternamn är utgångspunkten att vardera maken behåller sitt efternamn när han eller hon gifter sig, om inte makarna ansöker om att byta till ett gemensamt namn.

Makar kan uppnå namngemenskap antingen genom att den ena maken förvärvar den andra makens efternamn eller genom att makarna förvärvar varandras efternamn som ett gemensamt dubbelt efternamn.

Om bara en av makarna vill ha ett dubbelt efternamn, kan den maken förvärva den andra makens efternamn som en del i ett dubbelt efternamn.

En efterlevande make kan förvärva den avlidna makens efternamn som ett enkelt efternamn eller som en del i ett dubbelt efternamn.

Tidigare behandling

I lagstiftningsärendet om den nya lagen om personnamn behandlade utskottet också ett motsvarande motionsyrkande som det som nu är aktuellt om möjligheten att efter en äktenskapsskillnad förvärva en tidigare makes efternamn med hans eller hennes medgivande.

Utskottet hänvisade till att det ställt sig bakom regeringens lagförslag i denna del, av de skäl som anfördes i propositionen. Regeringen redovisade där att Namnlagskommittén föreslagit att en make som inte hade förvärvat den

andra makens efternamn under äktenskapet med den andra makens samtycke skulle få förvärva detta namn som en del i ett dubbelt efternamn efter en äktenskapsskillnad. Regeringen framhöll dock att situationen är annorlunda när äktenskapet upplösts genom äktenskapsskillnad än om äktenskapet upplösts genom den andra makens död. I det förstnämnda fallet har makarna själva valt att bryta upp sin familjegemenskap. Eftersom syftet med de dubbla efternamnen främst är att göra det möjligt för medlemmar i samma familj att markera sådan gemenskap, och med hänsyn till de goda möjligheter som finns att uppnå detta under äktenskapet, finns det enligt regeringens mening inte beaktansvärda skäl att tillåta ett förvärv av den f.d. makens efternamn som en del i ett dubbelt efternamn. Det lär också, tillade regeringen, vara mycket ovanligt att en frånskild make som har behållit sitt eget efternamn under hela äktenskapet vill få namngemenskap med den tidigare partnern. Enligt regeringens mening borde Namnlagskommitténs förslag i denna del därför inte genomföras.

Utskottet ansåg att vad som anfördes i motionen inte gav utskottet skäl att föreslå något initiativ från riksdagens sida. Motionsyrkandet avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet står fast vid det ställningstagande som gjordes i lagstiftningsärendet om den nya lagen om personnamn. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang. Utskottet hänvisar till pågående arbete och tidigare ställningstagande.

Jämför reservation 30 (L).

Motionen

I kommittémotion 2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 9 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att förbättra möjligheten att använda elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang. Enligt motionärerna bör det t.ex. vara möjligt att ansöka om hindersprövning och om registrering av äktenskapsförord samt lämna in faderskapsbekaftelser och liknande elektroniskt.

Pågående arbete

I budgetpropositionen för 2015 presenterade regeringen en fyraårig satsning 2015–2018 på att förstärka styrningen och samordningen av e-förvaltningen (prop. 2014/15:1 utg.omr. 22 avsnitt 5.5.1).

Den fyraåriga satsningen hålls ihop i programmet Digitalt först och dess delar

- Digital förnyelse – styrning och digital mognad
- Ett smartare Sverige – innovativa digitala lösningar
- En stabil bas – en digital infrastruktur.

Den 19 maj 2016 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att analysera och lämna förslag till en effektiv styrning av utveckling, införande och förvaltning av nationella digitala tjänster (dir. 2016:39). Utredningen antog namnet Utredningen om effektiv styrning av nationella digitala tjänster. För att stärka styrningen av samarbetet och samverkan över myndighetsgränserna på det aktuella området fick utredningen genom tilläggsdirektiv den 24 november samma år (dir. 2016:97) också i uppdrag att analysera hur digitaliseringen i den offentliga sektorn kan stärkas genom att, inom ramen för den befintliga myndighetsstrukturen, samla ansvaret för dessa frågor till en myndighet. Uppdraget redovisades i denna del den 15 mars 2017 i delbetänkandet digitalförvaltning.nu (SOU 2017:23). I delbetänkandet bedömer utredningen att Sverige halkat efter jämförbara länder när det gäller den digitala förvaltningen. Utredningen föreslår bl.a. att ansvaret för digitaliseringen i den offentliga sektorn ska samlas hos en myndighet.

Den 24 november 2016 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att kartlägga och analysera i vilken utsträckning det förekommer lagstiftning som i onödan försvårar digital utveckling och samverkan inom den offentliga förvaltningen (dir. 2016:98). Utredaren ska lämna förslag till de författningsändringar som bedöms ha störst potential att stödja den fortsatta digitaliseringen av förvaltningen. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2018.

Regeringen beslutade den 18 maj 2017 om strategin För ett hållbart digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi (N2017/03643/D). Strategin innehåller fem delmål om digital kompetens, digital trygghet, digital innovation, digital ledning och digital infrastruktur. Regeringen fattade också beslut om bl.a. att inrätta ett råd med uppgift att främja genomförandet av den allmänna digitaliseringspolitiken – Digitaliseringsrådet (N2017/01899/D).

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 2 avsnitt 6.2 och 6.4) anför regeringen bl.a. följande i fråga om digitalisering och it inom offentlig förvaltning:

Regeringens mål för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen är en enklare vardag för medborgare, en öppnare förvaltning som stödjer innovation och delaktighet samt högre kvalitet och effektivitet i verksamheten.

Vidare har regeringen gjort bedömningen att digitalt ska vara förstahandsval i den offentliga förvaltningens verksamhet och i kontakter med privatpersoner och företag. Digitalt som förstahandsval innebär att

den offentliga förvaltningen, när det är lämpligt, ska välja digitala lösningar vid utformningen av sin verksamhet. Samtidigt ska säkerheten och skyddet för den personliga integriteten säkerställas. Med det i beaktande ska det vara enkelt att digitalt komma i kontakt med den offentliga Sverige och uppgifter ska om möjligt bara behöva lämnas en gång. Den offentliga förvaltningen ska vara effektiv och samarbeta samt återanvända information, uppgifter och gemensamma lösningar, när det är möjligt och lämpligt. Den offentliga förvaltningen ska vidare verka för öppenhet, innovation och delaktighet i digitala lösningar.

Den offentliga förvaltningen behöver öka förmågan att ta tillvara digitaliseringens möjligheter för att möta behoven hos privatpersoner och företag samt behovet av miljö- och klimatomställning. Vidare behöver styrning och samordning inom den offentliga sektorn stärkas för att de besparingar och nyttor som digitalisering medför ska kunna realiseras. I detta arbete måste säkerheten och skyddet för den personliga integriteten säkerställas.

Regeringen anser att fler gemensamma insatser krävs för att nå målet för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen. Mot denna bakgrund gör regeringen en långsiktig satsning för att stärka och effektivisera styrningen av digitaliseringen i den offentliga sektorn, bl.a. genom att inrätta en ny myndighet med uppgift att samordna och stödja den förvaltningsövergripande digitaliseringen. Det medför förbättrade förutsättningar för en säker, effektiv och innovativ verksamhetsutveckling, som utgår från användarnas behov. Den nya myndigheten avses att inrättas under 2018 och bl.a. ansvara för uppgifter som nu utförs av E-legitimationsnämnden. Nämnden kommer därför att avvecklas.

Regeringen bedömer att det finns behov av en framtidssäkrad och resurseffektiv nationell digital infrastruktur samt av åtgärder för att få ordning och reda på den offentliga sektorns gemensamma informationsförsörjning. Med informationsförsörjning avses hanteringen och utbytet av registerinformation, s.k. grunddata, och annan information som behövs för att tillhandahålla tjänster inom den offentliga sektorn. Regeringen avser därför att stärka styrningen och samordningen av den offentliga sektorns informationsförsörjning genom att tydliggöra ansvarsfördelningen och öka standardiseringen. Sådana åtgärder förbättrar också förutsättningar för att öka informationssäkerheten och skyddet för den personliga integriteten. Regeringen avser återkomma med formlerna för detta. Den nya myndigheten kommer att ha en viktig uppgift i att samordna den nationella digitala infrastrukturen.

Digital identitet är en del av den nationella digitala infrastrukturen och en förutsättning för fortsatt utveckling av digital service till privatpersoner och företag. Alla som behöver det ska kunna få tillgång till enkla och säkra e-legitimationer. Lösningarna ska uppfylla högt ställda krav på säkerhet och användbarhet och nödvändig samordning mellan inblandade aktörer ska ske. Identifiering och underskrifter i samband med användning av digitala tjänster ska fungera på ett enkelt sätt för användaren, oavsett om denna befinner sig i Sverige eller i något annat land. Regeringen förstärker därför satsningen på elektronisk identifiering och underskrift.

Digitalisering av den offentliga förvaltningen underlättas av internationell samverkan. Därför arbetar regeringen aktivt med digitalisering av den offentliga förvaltningen inom ramen för såväl det europeiska som det nordisk-baltiska samarbetet.

Digital förvaltning främjar en tillgänglig och likvärdig service i hela landet. Genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/2102 av den 26 oktober 2016 om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer, som regeringen

arbetar med, kommer att öka tillgängligheten till digital offentlig service, särskilt för personer med funktionsnedsättning.

Det finns ett fortsatt behov av att stärka förmågan att leda den digitala utvecklingen hos statliga myndigheter, kommuner och landsting. En ökad digital mognad avseende it-drift och informationssäkerhet skapar förutsättningar för effektiv verksamhetsutveckling, en prövning av utkontraktering och säker it-drift. Regeringen fortsätter arbetet med det internationella ramverket på området för att bl.a. kunna göra jämförelser av it-kostnader och kundnöjdhet.

Regeringen genomför en ny satsning på öppna data och datadriven innovation inom den offentliga förvaltningen. Tillgängliggörande, matchning och vidareutnyttjande av data ska främjas. Strukturerad samverkan kring utbyte av data mellan enskilda och offentliga aktörer ska förstärkas i syfte att stödja innovation och delaktighet. Det är av avgörande vikt att behovet av informationssäkerhet och skydd för den personliga integriteten beaktas i arbetet.

Regeringen bedömer att lagstiftningen måste anpassas ytterligare för att ge ett tillräckligt stöd för digital utveckling och samverkan inom offentlig sektor. Regeringen kommer att ta ställning till de förslag som lämnas från utredningen om rättsliga förutsättningar för en digitalt samverkande förvaltning (dir. 2016:98) utifrån behovet av att undanröja onödiga juridiska hinder för digitalisering och samverkan.

Regeringen beslutade den 7 december 2017 att ge en särskild utredare i uppdrag att förbereda och genomföra bildandet av en ny myndighet för digitalisering av den offentliga sektorn, som ska ha i uppgift att utveckla, samordna och stödja digitaliseringen av statliga myndigheter samt förvaltningen i kommuner och landsting, med undantag för försvarsmyndigheterna (dir. 2017:117). Utredaren ska bl.a. bemanna myndigheten och lämna förslag till instruktion och regleringsbrev samt vidta de åtgärder som krävs för att myndigheten ska kunna inleda sin verksamhet den 1 september 2018. Uppdraget ges med förbehåll för riksdagens beslut i nödvändiga delar och ska slutredovisas senast den 31 augusti 2018.

I direktiven anges närmare bl.a. att den nya myndigheten ska bistå regeringen med underlag för utvecklingen av politiken för digitalisering och it inom den offentliga sektorn och verka för en ökad digitalisering av den. Myndigheten ska analysera och följa upp utvecklingen av den offentliga sektorns digitalisering utifrån riksdagens och regeringens övergripande mål på området. Myndigheten ska med utgångspunkt i dessa analyser identifiera förvaltningsgemensamma områden där digitaliseringen kan resultera i mervärde eller innebära utmaningar för den offentliga sektorn.

Myndigheten ska vidare bl.a. ansvara för att samordna, utveckla, förvalta och tillhandahålla en nationell digital infrastruktur för den offentliga sektorn samt främja användningen av denna. Med nationell digital infrastruktur avses i detta sammanhang förvaltningsgemensamma digitala tjänster, dvs. tjänster som utvecklas för att stödja digitaliseringen av förvaltningen och som är avsedda att tillhandahållas en bred grupp aktörer inom den offentliga sektorn eller enskilda. Exempel på sådana tjänster är elektronisk identifiering, betrodda tjänster, säkra elektroniska försändelser från det offentliga till enskilda, elektroniska fakturor och elektroniska beställningar (s.k. e-handel i

den offentliga sektorn). Med nationell digital infrastruktur avses även standarder, format och specifikationer för informationsutbyte och it-system samt för grunddata.

Utredningen om effektiv styrning av nationella digitala tjänster överlämnade den 10 januari 2018 sitt slutbetänkande Reboot – omstart för den digitala förvaltningen (SOU 2017:114). Utredningen bedömer att regeringen det senaste året genom en serie olika initiativ har markerat en tydlig förändring av inriktningen av politiken för den digitala förvaltningen. I flera avseenden innebär initiativen en tydlig omprövning av tidigare ställningstaganden. Det som pågår kan därför, enligt utredningen, beskrivas som en omstart – reboot – av politiken för digitalisering inom den offentliga sektorn. De förslag som återges i slutbetänkandet anges bygga vidare på dessa åtgärder och är avsedda att komplettera dem.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade ett motsvarande motionsyrkande våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet uttalade då att utskottet som utgångspunkt ser positivt på åtgärder som syftar till att möjliggöra användningen av digital teknik inom förvaltningen, eftersom det också kommer att påverka möjligheterna att använda digitala lösningar på familjerättens område. Utskottet hänvisade till att det redan pågår ett relativt omfattande utvecklingsarbete med denna inriktning och att det mot den bakgrunden saknas anledning för riksdagen att ta något initiativ på området. Motionsyrkandet avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare framhållit ser det som utgångspunkt positivt på åtgärder som syftar till att möjliggöra användningen av digital teknik inom förvaltningen, eftersom den också kommer att påverka möjligheterna att använda digitala lösningar på familjerättens område. Som tidigare konstaterats, och som framgår av redogörelsen ovan, pågår redan ett relativt omfattande utvecklingsarbete med denna inriktning. Utvecklingsarbetet har dessutom intensifierats under det senaste året.

Mot den bakgrunden anser utskottet fortfarande att det saknas anledning för riksdagen att ta något initiativ på området. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Reservationer

1. Barnäktenskap, punkt 1 (S, MP, V)

av Hillevi Larsson (S), Eva Sonidsson (S), Emma Hult (MP), Leif Nysmed (S), Nooshi Dadgostar (V), Johanna Haraldsson (S), ClasGöran Carlsson (S) och Maria Strömkvist (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 51,

2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 13,

2017/18:2259 av Jan Ericson (M) i denna del,

2017/18:3441 av Fredrik Schulte (M),

2017/18:3586 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 16 och

2017/18:3685 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 40.

Ställningstagande

För att ingå äktenskap i Sverige ska parterna inte vara under 18 år, och det finns sedan juli 2014 ingen möjlighet till dispens från ålderskravet.

När det gäller utländska barnäktenskap är utgångspunkten, vilket också ett enigt utskott tidigare framhållit, att det är en viktig uppgift för samhället att skydda barn i Sverige mot äktenskap.

Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv överlämnade den 5 december 2017 sitt delbetänkande Utvidgat hinder mot erkännande av utländska barnäktenskap (SOU 2017:96). Delbetänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 8 mars 2018. Utredningen föreslår en utvidgning av reglerna om hinder mot erkännande genom att ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag inte ska erkännas i Sverige, om någon av parterna var under 18 år när någon av dem kom till Sverige, oavsett parternas anknytning hit. Utredningen föreslår även att undantagsbestämmelsen om erkännande vid synnerliga skäl ska vara tillämplig på den föreslagna utvidgningen. Utredningen motiverar sitt förslag i denna del med att det inte helt kan uteslutas att situationer kan uppkomma där ett utländskt barnäktenskap bör erkännas för att Sverige ska leva upp till sina internationella åtaganden. Det som enligt utredningen då möjligen skulle kunna aktualiseras är EU-medborgarens rätt till fri rörlighet. Utredningen bedömer dock att utrymmet för att erkänna utländska barnäktenskap med stöd av ventilen torde vara synnerligen begränsat.

Migrationsminister och biträdande justitieminister Heléne Fritzon framhöll i sitt frågesvar den 14 februari 2018 att det är en mycket angelägen fråga för regeringen att stärka skyddet mot barnäktenskap och att motverka de negativa konsekvenser som äktenskap medför för barn samt att barn ska få vara barn och få leva i frihet från vuxenlivets ansvar. Statsrådet förklarade att regeringen kommer att ta ställning till utredningens förslag när berörda myndigheter och organisationer har haft möjlighet att lämna synpunkter på detta genom remissförfarandet. Regeringens målsättning är enligt statsrådet att en lagrådsremiss ska kunna beslutas till sommaren.

Vi kan sammanfattningsvis konstatera att det är en viktig och prioriterad fråga att skydda barn i Sverige mot äktenskap. För att få en allsidig belysning och ett så gott beslutsunderlag som möjligt behöver även remissinstansernas synpunkter på utredningens förslag övervägas. Detta sker nu i vederbörlig ordning, och vi anser inte att det pågående arbetet bör föregripas genom någon åtgärd från riksdagens sida. Motionsyrkandena om barnäktenskap bör därför avslås.

2. Tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap, punkt 2 (SD)

av Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilander (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 48 och 50 samt
2017/18:983 av Mikael Eskilander och Roger Hedlund (båda SD)
yrkandena 10 och 12 samt
bifaller delvis motion
2017/18:3586 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 17.

Ställningstagande

Vid en vigsel i Sverige ska de som ingår äktenskap vara närvarande samtidigt. De ska var för sig när vigselföräntaren frågar ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Vigselföräntaren ska därefter förklara att de är makar. Om det inte har gått till så som nu angetts, är föräntningen ogiltig som vigsel. Om äktenskapet trots den samtidiga närvaron och samtycket inför vigselföräntaren skulle ha ingåtts genom tvång, blir äktenskapet däremot inte ogiltigt. I stället finns då en rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid, och en sådan talan om äktenskapsskillnad får föras även av allmän åklagare. Vi anser att inhemska tvångsäktenskap borde ogiltigförklaras i stället för att upplösas genom äktenskapsskillnad.

Regeringen gav i mars 2017 en särskild utredare i uppdrag att undersöka om det finns behov av åtgärder för att säkerställa ett starkt skydd mot bl.a. tvångsäktenskap. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 september 2018. Vidare beslutade riksdagen våren 2017, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen snarast möjligt bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att möjligheten att i undantagsfall erkänna tvångsäktenskap begränsas ytterligare. Vi anser att den pågående utredningen även bör få i uttryckligt uppdrag att återkomma med lagförslag som innebär att inhemska äktenskap som ingåtts genom tvång ska ogiltigförklaras i stället för att upplösas genom äktenskapsskillnad.

Vidare anser vi att utländska äktenskap som ingåtts genom ombud, och där makarna alltså inte varit närvarande samtidigt vid vigseln, aldrig ska erkännas i Sverige. Befintlig reglering om hinder mot att erkänna utländska fullmaktsäktenskap bör därför skärpas ytterligare.

Det får bli en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

3. Tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap, punkt 2 (L)

av Robert Hannah (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna
2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 50,
2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 12 och
2017/18:3586 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 17 och
avslår motionerna
2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 48 och
2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 10.

Ställningstagande

Jag instämmer inledningsvis i majoritetens bedömning att det nu inte finns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida i fråga om tvångsäktenskap. Jag utvecklar mitt ställningstagande i ett särskilt yttrande.

Däremot anser jag att 2014 års skärpningar i regleringen om hinder mot att erkänna utländska fullmaktsäktenskap inte varit tillräckligt långtgående. Regeringen bör därför ta nödvändiga initiativ till att regleringen skärps

ytterligare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

4. Polygama äktenskap, punkt 3 (S, MP, V)

av Hillevi Larsson (S), Eva Sonidsson (S), Emma Hult (MP), Leif Nysmed (S), Nooshi Dadgostar (V), Johanna Haraldsson (S), ClasGöran Carlsson (S) och Maria Strömkvist (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:2171 av Maria Stockhaus (M) yrkandena 1–3,

2017/18:2259 av Jan Ericson (M) i denna del och

2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 2.

Ställningstagande

Riksdagen beslutade våren 2017, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen bör analysera vad som ligger bakom att så många som ca 300 personer är registrerade i folkbokföringen som gifta med fler än en person och överväga om det finns behov av förtydliganden i lagstiftningen för att säkerställa att polygama äktenskap inte erkänns i Sverige. Utskottet var enigt i sitt förslag.

I enlighet med tillkännagivandet, och eftersom det är viktigt med kunskap och korrekta fakta, gav regeringen hösten 2017 Skatteverket i uppdrag att, med bistånd av Migrationsverket och Statistiska centralbyrån, sammanställa och analysera statistik om förekomsten av månggifte i folkbokföringen. Skatteverket redovisade den 25 januari 2018 sitt uppdrag. Den analys som Skatteverket har gjort bekräftar att det förekommer att människor i Sverige är gifta med fler än en person.

Migrationsminister och biträdande justitieminister Heléne Fritzon har uttalat att det som Skatteverket kommit fram till är problematiskt, inte minst ur ett jämställdhetsperspektiv. Hon har förklarat att regeringen kommer att låta en utredning se över hur man kan hindra att utländska polygama äktenskap erkänns i Sverige och att hon välkomnar en bred politisk uppslutning i frågan. Regeringen kommer, enligt statsrådet, att återkomma om de närmare formerna för utredningen och när den kan påbörja sitt uppdrag.

Vi är mot bakgrund av det sagda övertygade om att regeringen kommer att hantera frågan om en utredning om utländska polygama äktenskap i god ordning. Vi anser därför att det inte finns behov av något tillkännagivande, och motionsyrkandena bör följaktligen avslås.

5. **Betänketid vid äktenskapsskillnad, punkt 8 (M)**

av Mats Green (M), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord-Toftby (M) och Thomas Finnborg (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 9.

Ställningstagande

Bestämmelserna om äktenskapsskillnad infördes under 1970-talet. De syftade till att förenkla förfarandet vid skilsmässor. Exempelvis är det numera möjligt att få sitt äktenskap upplöst utan att behöva uppge någon särskild grund för äktenskapsskillnaden och utan något krav på särlevnad. Detta menar vi har varit nödvändiga förändringar för att modernisera äktenskapslagstiftningen. Vi anser att ytterligare moderniseringar nu är önskvärda. Vi föreslår därför att betänketiden avskaffas för den situation när bara den ena maken begär äktenskapsskillnad och det inte finns barn under 16 år med i bilden.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

6. **Giftorättens omfattning vid bodelning, punkt 9 (L)**

av Robert Hannah (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 3.

Ställningstagande

Nästan hälften av alla äktenskap slutar i äktenskapsskillnad, och en följd av detta är att antalet omgiften ökar. Makarna har ofta med sig mer egendom in i ett nytt äktenskap än i det föregående äktenskapet. Vidare beror det på

omständigheter som en make inte råder över, om han eller hon får ett arv eller en gåva innan frågan om äktenskapsskillnad aktualiseras. Det kan därför i många fall få stötande resultat att vid en bodelning vidhålla en strikt hälftindelning.

Jag anser mot den bakgrunden att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att egendom som makar innehade före äktenskapets ingående samt vad som därefter tillfallit dem genom arv eller gåva ska undantas från bodelning, om inte makarna genom äktenskapsförord kommit överens om annat. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

7. Bodelningsförrättningen, punkt 10 (M)

av Mats Green (M), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord-Toftby (M) och Thomas Finnborg (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 17 och
bifaller delvis motionerna
2017/18:1225 av Helena Bouveng (M) och
2017/18:2580 av Elin Lundgren (S).

Ställningstagande

Den ekonomiska utvecklingen, individens frihet och nya familjekonstellationer gör att förutsättningarna på många områden inom familjerätten är annorlunda i dag jämfört med när regleringen tillkom. Med tanke på dagens förändrade situation finns det därför skäl att utvärdera de gällande reglerna om bodelningsförrättningen och utreda om bodelningsprocessen kan göras snabbare och effektivare. Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Det som anförs ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

8. Utredningar om faderskap för ogifta, punkt 13 (SD)

av Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilandersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3,

2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 1 och 2 samt

2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del, bifaller delvis motionerna

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 2,

2017/18:3652 av Caroline Szyber m.fl. (KD) yrkande 59,

2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 109 och

2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 47 och

avslår motionerna

2017/18:1878 av Mathias Tegnér (S) och

2017/18:2128 av Patrick Reslow (-).

Ställningstagande

Vi tycker att det är rimligt att blivande föräldrar, om de så önskar, ska kunna få faderskapet fastställt så snart graviditeten konstaterats. Det bör dessutom vara rutin inom mödravården att inleda processen om fastställande av faderskap, i de fall där föräldrarna ger sitt medgivande. Vi anser även att en man direkt ska fastställas som far till ett barn, om ett positivt testresultat kan uppvisas.

Som anförs i direktiven till Utredningen om modernare regler om faderskap och föräldraskap är det exempelvis i Finland och Norge numera möjligt att bekräfta ett faderskap eller ett föräldraskap redan i samband med mödravården, och i Danmark har man kommit långt med att digitalisera processen för fastställande av faderskap och föräldraskap. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 augusti 2018. Regeringen bör sedan skyndsamt återkomma till riksdagen med förslag till lagändringar enligt vad som anges ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

9. Utredningar om faderskap för ogifta, punkt 13 (V)

av Nooshi Dadgostar (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 2 och avslår motionerna

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3,

2017/18:983 av Mikael Eskilanderesson och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 1 och 2,

2017/18:1878 av Mathias Tegnér (S),

2017/18:2128 av Patrick Reslow (-),

2017/18:3652 av Caroline Szyber m.fl. (KD) yrkande 59,

2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 109,

2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 47 och

2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del.

Ställningstagande

De otidsenliga rutinerna för fastställande av faderskap när föräldrarna är ogifta måste förenklas och moderniseras. Faderskapet kan fastställas under betryggande former på ett betydligt enklare sätt än vad som är fallet i dag. Föräldrarna bör t.ex. redan på sjukhuset eller i samband med de första kontakterna med Försäkringskassan gemensamt kunna underteckna en försäkran om föräldraskap. Ett annat alternativ kan vara att föräldrarna gemensamt anmäler faderskapet till folkbokföringsregistret. Socialnämnden bör utreda faderskapet endast i fall där det finns oklarheter.

Utredningen om modernare regler om faderskap och föräldraskap ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 augusti 2018. Regeringen bör sedan skyndsamt återkomma till riksdagen med förslag till lagändringar som innebär att rutinerna för fastställande av faderskap förenklas när föräldrarna till ett barn är ogifta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

10. Utredningar om faderskap för ogifta, punkt 13 (KD)

av Caroline Szyber (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2017/18:3652 av Caroline Szyber m.fl. (KD) yrkande 59,

2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 109 och

2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 47,

bifaller delvis motionerna

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3,

2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 1 och 2 samt

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 2 och avslår motionerna

2017/18:1878 av Mathias Tegnér (S),

2017/18:2128 av Patrick Reslow (-) och

2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del.

Ställningstagande

Det är angeläget att båda föräldrarna är delaktiga i barnets förhållanden och tar ansvar för barnet. Ett sätt att åstadkomma detta är att säkerställa att faderskapet för ogifta föräldrar kan fastställas redan under graviditeten, så att barnet har två legala föräldrar redan när det föds.

Som anförs i direktiven till Utredningen om modernare regler om faderskap och föräldraskap är det exempelvis i Finland och Norge numera möjligt att bekräfta ett faderskap eller ett föräldraskap redan i samband med mödravården, och i Danmark har man kommit långt med att digitalisera processen för fastställande av faderskap och föräldraskap. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 augusti 2018. Regeringen bör sedan skyndsamt återkomma till riksdagen med ett förslag till lagändring som gör det möjligt att fastställa faderskapet för ogifta föräldrar redan under graviditeten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

11. Talerätt i mål om fastställande av faderskap, punkt 14 (SD)

av Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilandersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 35,

2017/18:2657 av Elin Lundgren (S) och

2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del.

Ställningstagande

Vi anser att det är principiellt viktigt att ett barn alltid ska ha rätt att veta vilka som är dess biologiska föräldrar och att fäder ska ha samma rättigheter och möjligheter att vara föräldrar som mödrar. Talan om fastställande av faderskap bör därför också kunna väckas av en man som tror sig vara far till ett barn. Enligt vår uppfattning måste en man som tror sig vara far till ett barn kunna kräva att en undersökning görs för att ta reda på om han är barnets biologiska pappa. Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

12. Föräldraskap vid assisterad befruktning, punkt 15 (V)

av Nooshi Dadgostar (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkandena 3, 4, 6 och 8, bifaller delvis motionerna

2017/18:621 av Anna Wallentheim (S) och

2017/18:2868 av Rickard Nordin (C) yrkande 2 och avslår motionerna

2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 10 och

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 5.

Ställningstagande

Den familjerättsliga lagstiftningen är i dag föråldrad och könsstereotyp samt saknar ett tydligt barnperspektiv. Det bör vara självklart att ingen ska diskrimineras på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet och att alla ska ges samma förutsättningar att bilda och vara en familj. För att åstadkomma detta behövs ett antal ändringar i den familjerättsliga lagstiftningen.

Som framgår ovan innehåller den lagrådsremiss som överlämnades till Lagrådet den 8 februari 2018 förslag om bl.a. modernare regler om föräldraskap vid assisterad befruktning. Reglerna om faderskap och föräldraskap efter assisterad befruktning i utlandet eller i egen regi ska enligt förslaget vara desamma för olikkönade och kvinnliga samkönade par. En proposition är

aviserad till den 20 mars 2018. Mot den bakgrunden instämmer jag i majoritetens bedömning att det nu inte finns skäl för bifall till motion 2017/18:3607 (V) yrkande 5. Jag kommer dock att följa frågan noga och återkomma med förslag om det finns anledning till det.

Däremot anser jag att regeringen även bör återkomma till riksdagen med förslag till lagändringar som innebär att begreppet faderskapsbekräftelse ändras till föräldraskapsbekräftelse i samtliga lagtexter där det förekommer.

Som även framgår ovan har Utredningen om modernare regler om faderskap och föräldraskap fått i uppdrag att bl.a. undersöka frågan om huruvida en föräldraskapspresumtion bör införas. Jag anser att en föräldraskapspresumtion bör gälla i de fall där en lesbisk kvinna som lever i ett äktenskap eller registrerat partnerskap genomgår assisterad befruktning vid ett allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg. Vidare bör begreppet faderskapspresumtion ändras till föräldraskapspresumtion i samtliga lagtexter där det förekommer. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till sådana lagändringar.

Jag anser slutligen att regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att en man som donerat sin sperma för assisterad befruktning vid ett allmänt sjukhus under vissa förutsättningar får möjlighet att bekräfta faderskapet till ett barn.

Det som anförts ovan om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändringar i olika avseenden bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

13. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 16 (M)

av Mats Green (M), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord-Toftby (M) och Thomas Finnborg (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkandena 10, 11 och 13–15, bifaller delvis motionerna

2017/18:424 av Christina Örnebjär m.fl. (L),

2017/18:662 av Gunilla Nordgren och Saila Quicklund (båda M) yrkande 2,

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 38,

2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 4,

2017/18:1056 av Lennart Axelsson m.fl. (S),

2017/18:1539 av Margareta Larsson (-),

2017/18:2308 av Anti Avsan (M),

2017/18:2387 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkande 2,
2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 1 och
2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 45 och
avslår motionerna
2016/17:3221 av Cecilia Widegren m.fl. (M) yrkande 18,
2017/18:216 av Emma Carlsson Löfdahl (L),
2017/18:420 av Christina Örnebjär (L) yrkandena 1 och 2,
2017/18:662 av Gunilla Nordgren och Saila Quicklund (båda M) yrkande 1,
2017/18:678 av Azadeh Rohjan Gustafsson m.fl. (S),
2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 39,
2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande
5,
2017/18:1195 av Gunilla Nordgren (M),
2017/18:2387 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkande 1,
2017/18:2677 av Hans Ekström m.fl. (S),
2017/18:3261 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),
2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkandena 102 och 108 samt
2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 46.

Ställningstagande

2014 års vårdnadsutredning har i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6) utvärderat 2006 års vårdnadsreform och funnit att denna i många avseenden fallit väl ut, men att det finns skäl för vissa ändringar i lagstiftningen för att motverka att barn far illa av föräldrarnas konflikter. Betänkandet är efter remittering föremål för fortsatt beredning inom Regeringskansliet, och riksdagen tillkännagav våren 2017 för regeringen vad regeringen särskilt bör beakta i det kommande lagstiftningsarbetet, bl.a. att den nya regleringen på området måste motverka s.k. umgängessabotage. Genom tillkännagivandet får förslaget i motion 2016/17:3221 (M) yrkande 18 anses tillgodosett.

Vi vill nu, i tillägg till det gjorda tillkännagivandet, lyfta fram några av vårdnadsutredningens förslag och vissa egna överväganden om hur vårdnads-
lagstiftningen närmare bör moderniseras.

Vi anser att föräldrar som överväger att inleda en tvist om vårdnad, boende eller umgänge vid domstol först ska kunna vända sig till en sakkunnig person, inom t.ex. socialtjänsten, för att få information om vad en domstolsprocess innebär och alternativa sätt att lösa konflikten samt erbjudas stöd och hjälp i annan form. Vidare bör en medlare kunna utses tidigt i processen. Barnet ska ha rätt att komma till tals i processen oavsett samtycke från en vårdnadshavare, och föräldrarnas förmåga att ta gemensamt ansvar bör vägas in i domstolens bedömning av vårdnadsfrågan. Det bör även övervägas hur andra anhöriga än en förälder ska kunna få bättre möjligheter att umgås med barnet, t.ex. mor- eller farföräldrar, ”bonusföräldrar” eller andra anhöriga som är viktiga för barnets utveckling.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

14. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 16 (SD)

av Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilandersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 38 och 39 samt

2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 4 och 5,

bifaller delvis motionerna

2017/18:1539 av Margareta Larsson (-) och

2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 11 och

avslår motionerna

2016/17:3221 av Cecilia Widegren m.fl. (M) yrkande 18,

2017/18:216 av Emma Carlsson Löfdahl (L),

2017/18:420 av Christina Örnebjär (L) yrkandena 1 och 2,

2017/18:424 av Christina Örnebjär m.fl. (L),

2017/18:662 av Gunilla Nordgren och Sailsa Quicklund (båda M) yrkandena 1 och 2,

2017/18:678 av Azadeh Rojhan Gustafsson m.fl. (S),

2017/18:1056 av Lennart Axelsson m.fl. (S),

2017/18:1195 av Gunilla Nordgren (M),

2017/18:2308 av Anti Avsan (M),

2017/18:2387 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2,

2017/18:2677 av Hans Ekström m.fl. (S),

2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkandena 10 och 13–15,

2017/18:3261 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),

2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 1,

2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkandena 102 och 108 samt

2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkandena 45 och 46.

Ställningstagande

2014 års vårdnadsutredning har i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6) utvärderat 2006 års vårdnadsreform och funnit att denna i många avseenden fallit väl ut, men att det finns skäl för vissa ändringar i lagstiftningen för att

motverka att barn far illa av föräldrarnas konflikter. Betänkandet är efter remittering föremål för fortsatt beredning inom Regeringskansliet, och riksdagen tillkännagav våren 2017 för regeringen vad regeringen särskilt bör beakta i det kommande lagstiftningsarbetet.

Vi vill nu, i tillägg till det gjorda tillkännagivandet, föra fram några kompletterande synpunkter på hur vårdnadslagstiftningen närmare bör moderniseras.

Vi anser att en domstolsprocess om vårdnad, boende eller umgänge alltid ska föregås av medling mellan föräldrarna för att nå en samförståndslösning för barnets bästa. Vi anser vidare att barnets bästa motiverar att gemensam vårdnad görs till utgångspunkt i vårdnadsmål. Om medlingen misslyckas bör därför domstolen döma till gemensam vårdnad, om inte detta skulle anses strida mot barnets bästa genom att endera föräldern är olämplig som vårdnadshavare.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

15. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 16 (L)

av Robert Hannah (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänner detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 1,
bifaller delvis motionerna
2017/18:424 av Christina Örnebjär m.fl. (L),
2017/18:2387 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkande 2 och
2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 15 och
avslår motionerna
2016/17:3221 av Cecilia Widegren m.fl. (M) yrkande 18,
2017/18:216 av Emma Carlsson Löfdahl (L),
2017/18:420 av Christina Örnebjär (L) yrkandena 1 och 2,
2017/18:662 av Gunilla Nordgren och Saila Quicklund (båda M) yrkandena 1
och 2,
2017/18:678 av Azadeh Rojhan Gustafsson m.fl. (S),
2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 38 och 39,
2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD)
yrkandena 4 och 5,
2017/18:1056 av Lennart Axelsson m.fl. (S),

2017/18:1195 av Gunilla Nordgren (M),
2017/18:1539 av Margareta Larsson (-),
2017/18:2308 av Anti Avsan (M),
2017/18:2387 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkande 1,
2017/18:2677 av Hans Ekström m.fl. (S),
2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkandena 10, 11, 13 och 14,
2017/18:3261 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),
2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkandena 102 och 108 samt
2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkandena 45 och 46.

Ställningstagande

Genom 2006 års vårdnadsreform lyftes barnets behov av umgänge med andra personer än föräldrarna fram i lagtexten. På talan av socialnämnden får rätten sålunda enligt 6 kap. 15 a § föräldrabalken besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder. Vid bedömningen av om en sådan talan ska föras ska socialnämnden särskilt beakta barnets behov av umgänge med sina mor- och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära.

2014 års vårdnadsutredning anför i sitt betänkande *Se barnet!* (SOU 2017:6) att det inte har ingått i uppdraget att göra någon djupare kartläggning av hur den nämnda bestämmelsen tillämpas. Utredningen har endast något undersökt frågan om huruvida talerätten i detta avseende bör utvidgas. Utredningens efterforskningar ger bilden av att det är ovanligt att socialnämnden för talan om ett barns rätt till umgänge med någon annan än en förälder. Enligt utredningen saknas det inte sällan behov av en talan i domstol, eftersom den närstående och barnets vårdnadshavare under handläggningen hos familjerätten når en samförståndslösning.

Jag anser att det är viktigt att umgängesfrågorna hela tiden hanteras ur barnets perspektiv och att lagstiftningen tryggar barnets rätt till kontakt med personer som är viktiga för barnet. Den aktuella bestämmelsen verkar tillämpas sparsamt av socialnämnderna, och det är därför angeläget att undersöka om intentionerna bakom lagstiftningen verkligen har uppnåtts. Eftersom det inte har ingått i vårdnadsutredningens uppdrag att göra någon fördjupad översyn i denna del, bör en sådan översyn nu komma till stånd. Det är regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ till detta.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

16. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 16 (KD)

av Caroline Szyber (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkandena 102 och 108 samt

2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkandena 45 och 46,

bifaller delvis motion

2017/18:420 av Christina Örnebjär (L) yrkande 1 och

avslår motionerna

2016/17:3221 av Cecilia Widegren m.fl. (M) yrkande 18,

2017/18:216 av Emma Carlsson Löfdahl (L),

2017/18:420 av Christina Örnebjär (L) yrkande 2,

2017/18:424 av Christina Örnebjär m.fl. (L),

2017/18:662 av Gunilla Nordgren och Sailsa Quicklund (båda M) yrkandena 1 och 2,

2017/18:678 av Azadeh Rojhan Gustafsson m.fl. (S),

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 38 och 39,

2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 4 och 5,

2017/18:1056 av Lennart Axelsson m.fl. (S),

2017/18:1195 av Gunilla Nordgren (M),

2017/18:1539 av Margareta Larsson (-),

2017/18:2308 av Anti Avsan (M),

2017/18:2387 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2,

2017/18:2677 av Hans Ekström m.fl. (S),

2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkandena 10, 11 och 13–15,

2017/18:3261 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M) och

2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 1.

Ställningstagande

2014 års vårdnadsutredning har i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6) utvärderat 2006 års vårdnadsreform och funnit att denna i många avseenden fallit väl ut, men att det finns skäl för vissa ändringar i lagstiftningen för att motverka att barn far illa av föräldrarnas konflikter. Betänkandet är efter remittering föremål för fortsatt beredning inom Regeringskansliet, och riksdagen tillkännagav våren 2017 för regeringen vad regeringen särskilt bör beakta i det kommande lagstiftningsarbetet.

I betänkandet föreslås en hel del förbättringar av den familjerättsliga regleringen, bl.a. att föräldrar som överväger att inleda en tvist om barn först ska vända sig till socialnämnden för ett obligatoriskt informationssamtal samt att barnets rätt till relevant information och dess rätt att fritt uttrycka sina åsikter och få dem beaktade ska tydliggöras i föräldrabalken. Det är angeläget att de föreslagna förbättringarna genomförs. Regeringen bör därför prioritera detta arbete och skyndsamt återkomma till riksdagen med lagförslag som grundar sig på betänkandet och riksdagens tillkännagivande.

Därutöver anser jag, till skillnad från vårdnadsutredningen, att barnets rättigheter i mål om vårdnad, boende eller umgänge bör stärkas genom att det införs en möjlighet för domstolen att utse ett juridiskt biträde för barnet. Regeringen bör därför även ta nödvändiga initiativ till detta.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

17. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, punkt 17 (SD)

av Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilander (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 36,

2017/18:983 av Mikael Eskilander och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 3 och

2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del och bifaller delvis motionerna

2017/18:1433 av Margareta Larsson (-) och

2017/18:2868 av Rickard Nordin (C) yrkande 1.

Ställningstagande

Att barn ska ha rätt till båda sina föräldrar borde vara en självklarhet. Trots arbetet med jämlikhet i familjen kvarstår moderns rätt att, i de fall föräldrarna inte är gifta, ensam avgöra om fadern till det gemensamma barnet ska få del i vårdnaden eller inte. Detta innebär i vissa fall att barn riskerar att gå miste om sin far endast på grund av att detta är moderns vilja.

Enligt vår mening är detta inte en tillfredsställande ordning. Vi anser därför att lagen behöver ändras så att utgångspunkten blir att ogifta föräldrar automatiskt får gemensam vårdnad vid barnets födsel. Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

18. Könneutrala författningar, punkt 18 (V)

av Nooshi Dadgostar (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 1.

Ställningstagande

Dagens familjerättsliga lagstiftning utgår i mångt och mycket från heteronormativa föreställningar om hur en familj ser ut och innehåller många bestämmelser och antaganden kopplade till kön och sexualitet. Dessutom är många bestämmelser specifikt kopplade till modern (som alltid förutsätts vara en kvinna) och moderskapet respektive fadern (som alltid förutsätts vara en man) och faderskapet. Mot bakgrund av den rättsliga och samhällsliga utvecklingen framstår det som omotiverat att upprätthålla och behålla den nuvarande heteronormativa och könsstereotypa lagstiftningen, som dessutom blir allt svårare att tillämpa på ett rättssäkert och bra sätt. Det saknas sammanfattningsvis skäl att göra åtskillnad mellan moderskap, faderskap och föräldraskap.

Jag anser därför, i likhet med Utredningen om Stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner, att det bör genomföras en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen för att göra den materiellt och språkligt könsneutral. Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ till en sådan översyn.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

19. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 19 (SD)

av Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilander (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2017/18:984 av Mikael Eskilander och Roger Hedlund (båda SD) yrkandena 7 och 8,

bifaller delvis motion

2017/18:3606 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 3 och avslår motionerna

2017/18:416 av Barbro Westerholm (L) yrkandena 1 och 2,

2017/18:953 av Kerstin Lundgren (C),

2017/18:1883 av Solveig Zander och Ola Johansson (båda C) yrkandena 1–5,

2017/18:2145 av Veronica Lindholm och Helén Pettersson i Umeå (båda S) yrkandena 1–4,

2017/18:2279 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1–5,

2017/18:2668 av Teresa Carvalho m.fl. (S),

2017/18:2670 av Gustaf Lantz (S),

2017/18:3025 av Stefan Nilsson (MP),

2017/18:3298 av Maria Strömkvist m.fl. (S),

2017/18:3606 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkandena 1, 2 och 4–7 samt

2017/18:3776 av Solveig Zander m.fl. (C) yrkande 27.

Ställningstagande

Riksdagen beslutade våren 2014 om vissa ändringar i lagstiftningen om gode män och förvaltare som bl.a. innebär att kontrollen av att de som föreslås som ställföreträdare är lämpliga för uppdraget skärps och att överförmyndaren ska erbjuda gode män och förvaltare utbildning. Lagändringarna är dock enligt vår uppfattning inte tillräckligt långtgående.

Riksdagen riktade, på utskottets förslag, våren 2017 ett tillkännagivande till regeringen om att snarast ta initiativ till en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar och att i det sammanhanget även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare. Riksdagen pekade på att förslag som bör övervägas bl.a. är utbildningen för gode män och förvaltare.

Vi anser att det nu är hög tid att genomföra kompletterande ändringar i lagstiftningen om gode män och förvaltare för att denna ska fungera tillfredsställande. Vi menar att kontrollen vid förordnandet av gode män och förvaltare bör skärpas ytterligare och att utbildningen för gode män och förvaltare bör vara obligatorisk. Regeringen bör skyndsamt utarbeta nödvändiga lagförslag och återkomma till riksdagen.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

20. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 19 (C)

av Ola Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3776 av Solveig Zander m.fl. (C) yrkande 27,
bifaller delvis motionerna
2017/18:1883 av Solveig Zander och Ola Johansson (båda C) yrkandena 1–5
och
2017/18:3606 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkande 7 och
avslår motionerna
2017/18:416 av Barbro Westerholm (L) yrkandena 1 och 2,
2017/18:953 av Kerstin Lundgren (C),
2017/18:984 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD)
yrkandena 7 och 8,
2017/18:2145 av Veronica Lindholm och Helén Pettersson i Umeå (båda S)
yrkandena 1–4,
2017/18:2279 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1–5,
2017/18:2668 av Teresa Carvalho m.fl. (S),
2017/18:2670 av Gustaf Lantz (S),
2017/18:3025 av Stefan Nilsson (MP),
2017/18:3298 av Maria Strömkvist m.fl. (S) och
2017/18:3606 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkandena 1–6.

Ställningstagande

Systemet med överförmyndare, gode män och förvaltare är en del av samhällets skyddsnet för de mest utsatta i samhället. De personer som på grund av ålder eller sjukdom har behov av en god man eller förvaltare måste kunna förlita sig på att ställföreträdaren utför ett fullgott arbete och på att tillsynen över förvaltningen är tillräcklig.

Riksdagen riktade, på utskottets förslag, våren 2017 ett tillkännagivande till regeringen om att snarast ta initiativ till en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar och att i det sammanhanget även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare. Riksdagen pekade på att förslag som bör övervägas bl.a. är utbildningen för gode män och förvaltare.

För att komma till rätta med de brister som finns och säkerställa en hög kvalitet i verksamheten är det nu hög tid för en översyn av systemet. En sådan genomgripande översyn rekommenderas också av Riksrevisionen i dess

granskningsrapport från december 2017 om tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare (RiR 2017:33). Till att börja med anser jag att utbildningen av och stödet till gode män och förvaltare måste förbättras. Därutöver behöver överförmyndarens tillsynsansvar i fråga om en ställföreträdarens uppdrag att bevaka rätt eller sörja för person förtydligas. Jag anser även att överförmyndarverksamheten alltid bör ledas av en nämnd och inte av en ensam överförmyndare. Vidare bör det finnas en samlande central tillsynsmyndighet på nationell nivå, vilken även bör ha ett övergripande ansvar för att utveckla verksamheten och samla statistik över dess omfattning. Slutligen bör ersättningsreglerna för gode män och förvaltare ses över för att åstadkomma dels ett skäligare arvode till ställföreträdaren, dels ett minskat betalningsansvar för huvudmannen.

Det får bli regeringens uppgift att skyndsamt ta nödvändiga initiativ.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

21. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 19 (V)

av Nooshi Dadgostar (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:3606 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V) yrkandena 1–7, bifaller delvis motionerna

2017/18:984 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 8,

2017/18:1883 av Solveig Zander och Ola Johansson (båda C) yrkandena 1 och 2,

2017/18:2145 av Veronica Lindholm och Helén Pettersson i Umeå (båda S) yrkande 1,

2017/18:2668 av Teresa Carvalho m.fl. (S),

2017/18:3298 av Maria Strömkvist m.fl. (S) och

2017/18:3776 av Solveig Zander m.fl. (C) yrkande 27 och avslår motionerna

2017/18:416 av Barbro Westerholm (L) yrkandena 1 och 2,

2017/18:953 av Kerstin Lundgren (C),

2017/18:984 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 7,

2017/18:1883 av Solveig Zander och Ola Johansson (båda C) yrkandena 3–5,

2017/18:2145 av Veronica Lindholm och Helén Pettersson i Umeå (båda S) yrkandena 2–4,

2017/18:2279 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1–5,
2017/18:2670 av Gustaf Lantz (S) och
2017/18:3025 av Stefan Nilsson (MP).

Ställningstagande

Systemet med överförmyndare, gode män och förvaltare är en del av samhällets skyddsnät för de mest utsatta i samhället. De personer som på grund av ålder eller sjukdom har behov av en god man eller förvaltare måste kunna förlita sig på att ställföreträdaren utför ett fullgott arbete och på att tillsynen över förvaltningen är tillräcklig.

Riksdagen riktade, på utskottets förslag, våren 2017 ett tillkännagivande till regeringen om att snarast ta initiativ till en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar och att i det sammanhanget även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare. Riksdagen pekade på att förslag som bör övervägas bl.a. är utbildningen för gode män och förvaltare.

För att komma till rätta med de brister som finns och säkerställa en hög kvalitet i verksamheten är det nu hög tid för en översyn av systemet. En sådan genomgripande översyn rekommenderas också av Riksrevisionen i dess granskningsrapport från december 2017 om tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare (RiR 2017:33). Eftersom nuvarande lagstiftning om överförmyndare, gode män och förvaltare är oöverskådlig och dessutom inte heltäckande, bör det tillsättas en utredning med uppdrag att utforma en ny lagstiftning som på ett rättssäkert sätt bättre svarar mot dagens behov och förutsättningar. Utredningen bör se över hur en legal uppdelning av den gode mannens förordnande i personliga respektive ekonomiska angelägenheter skulle kunna se ut – detta mot bakgrund av att det ibland kan vara lämpligt att dela upp ställföreträdaruppdraget på så sätt att t.ex. anhöriga eller andra närstående sköter den enskildes personliga angelägenheter, medan en extern ställföreträdare har hand om ekonomin. Utredningen bör också överväga om det ska införas ett rent kommunalt ansvar för gode män och förvaltare inom den egna organisationen.

Därutöver bör det läggas fram förslag till lagändringar som innebär att det införs ett kommunalt solidariskt skadeståndsansvar för förmögenhetsbrott som en ställföreträdare begått mot huvudmannen inom ramen för sitt uppdrag. Det bör även läggas fram dels förslag om att alla ställföreträdare ska genomgå en obligatorisk basutbildning och att överförmyndaren ska ansvara för att de även i övrigt erbjuds den utbildning som behövs för att utföra uppdraget, dels förslag om hur utbildning för överförmyndare och överförmyndarnämnder ska organiseras för att säkerställa en högre kompetensnivå hos dessa.

Eftersom det finns ett angeläget behov av en central tillsyn på området anser jag vidare att det omgående bör vidtas åtgärder för att samordna och följa upp länsstyrelsernas tillsyn över överförmyndarna och att det bör läggas fram förslag på vilken myndighet som ska ansvara för detta.

Det får bli regeringens uppgift att skyndsamt ta nödvändiga initiativ.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

22. Framtidsfullmakter, punkt 20 (L)

av Robert Hannah (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkandena 5–8 och

avslår motion

2017/18:3344 av Caroline Szyber m.fl. (KD, M, C, L) yrkande 1.

Ställningstagande

Jag instämmer inledningsvis i majoritetens bedömning i fråga om elektroniska framtidsfullmakter, att det inte finns behov av någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av förslaget i kommittémotion 2017/18:3344 (KD, M, C, L) yrkande 1. Ställningstagandet utvecklas närmare i ett för allianspartierna gemensamt särskilt yttrande.

Genom den nya lagen om framtidsfullmakter har den enskilde fått större makt att planera och behålla kontrollen över viktiga angelägenheter. Lagstiftningen ger dock inte en heltäckande lösning på de problem som kan uppstå.

Jag anser att det bör läggas fram ett lagförslag som möjliggör för en framtidsfullmäktig att företräda den enskilde gentemot hälso- och sjukvård samt tandvård när den enskilde själv inte längre har förmåga att ta ställning i sådana frågor. En sådan reglering skulle öka den enskildes självbestämmande även på detta område. Regleringen måste naturligtvis beakta frågornas särskilda karaktär. Utredningen om beslutsoförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning har i sitt betänkande Stöd och hjälp till vuxna vid ställningstaganden till vård, omsorg och forskning (SOU 2015:80) lämnat ett förslag i saken, men något lagförslag har ännu inte lagts fram. Att hälso- och sjukvård uteslutits från lagen om framtidsfullmakter kan dessutom skapa gränsdragningsproblem. Lagen bör därför åtminstone förtydligas i fråga om gränsdragningen mellan å ena sidan omsorg och å andra sidan hälso- och sjukvård.

När det gäller fullmaktshavarens behörighet att lämna gåvor anser jag att den nya lagen är otydlig och kan leda till missbruk. Den enda begränsning som finns är att det ska röra sig om personliga presenter vars värde inte får stå i

missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor. Om fullmaktsgivaren har en betydande förmögenhet ger lagstiftningen därmed utrymme för gåvor på stora belopp. Jag anser att bestämmelserna bör förtydligas så att det klart framgår att fullmaktshavarens rätt att lämna gåvor, i den utsträckning detta inte regleras i fullmakten, ska avgränsas till personliga presenter av mindre värde.

En fullmaktshavare kan tillfälligt behöva anlita kvalificerad hjälp för att fullgöra sitt uppdrag. Enligt den nya lagen får fullmaktshavaren vid behov av hjälp i en särskild fråga sätta en annan fysisk person i sitt ställe. Möjligheten att utse en juridisk person som ersättare är däremot begränsad till särskilt angivna ekonomiska frågor, och ersättaren ska då vara ett kredit- eller värdepappersinstitut. Jag anser att rätten att utse en juridisk person som ersättare bör utvidgas till att även gälla särskilda juridiska angelägenheter och att det inte ska finnas någon begränsning till vissa institut.

Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ och återkomma till riksdagen med lagförslag.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

23. Gode män för ensamkommande barn, punkt 21 (C)

av Ola Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3787 av Johanna Jönsson m.fl. (C) yrkande 18 och
avslår motionerna

2017/18:1937 av Christina Höj Larsen m.fl. (V) yrkandena 17–20 och
2017/18:3394 av Aron Modig m.fl. (KD) yrkande 13.

Ställningstagande

Med en mycket kraftig ökning av antalet ensamkommande barn är behovet av gode män större än någonsin. Men det är svårt att rekrytera gode män, och i vissa kommuner finns det inte tillräckligt många personer som är villiga att ställa upp. Av samma skäl finns det i dag personer som har godmanskapet som enda sysselsättning och kan hantera ett mycket stort antal barn. Oftast fungerar det bra, men både krav och vägledning brister ibland. I stället borde de ensamkommande barnen få en professionell företrädare med specialkompetens utsedd. Den personen ska sedan följa barnet fram till Migrationsverkets beslut. Det skulle innebära ett mer modernt system som ger det enskilda barnet den

hjälp det behöver på ett mer rättssäkert sätt. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) konstaterar att ett liknande system används i Nederländerna, där en socionom med rätt utbildning kan ta hand om ett tjugotal barn och rutinerna är inarbetade. Det finns även goda erfarenheter av mer professionaliserade system från Norge och Finland. Vidare rekommenderar Riksrevisionen i sin granskningsrapport från december 2017 om tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare (RiR 2017:33) att regeringen tillsätter en utredning som ser över systemet som helhet och bl.a. analyserar och identifierar vilka uppdrag som kan utföras av professionella ställföreträdare.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

24. Gode män för ensamkommande barn, punkt 21 (V)

av Nooshi Dadgostar (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:1937 av Christina Høj Larsen m.fl. (V) yrkandena 17–20,
bifaller delvis motion

2017/18:3394 av Aron Modig m.fl. (KD) yrkande 13 och
avslår motion

2017/18:3787 av Johanna Jönsson m.fl. (C) yrkande 18.

Ställningstagande

Det nuvarande systemet med gode män för ensamkommande barn har stora brister och behöver ses över. Den ibland mycket långa väntetiden innan en god man förordnas är oacceptabel, och möjligheten att införa en tidsgräns behöver därför ses över. Vidare bör antalet uppdrag som en god man ska kunna ha och barnets möjlighet att byta god man om han eller hon inte sköter sitt uppdrag också ses över. Regeringen bör därför tillsätta en utredning med uppdrag att se över systemet med gode män för ensamkommande barn för att införa en maxgräns för väntetid för att få en god man och säkerställa en hög kvalitet i utförandet av uppdraget.

Ytterligare en fråga som behöver undersökas närmare är stödet från gode män till barn med särskilda behov. Det kan handla om barn med behov som gör att specialkompetens krävs för att bistå på rätt sätt. Det finns generellt sett ett stort värde i att uppdraget som god man utförs av frivilliga och inte av

anställda personer. För barn med särskilda behov kan det dock finnas anledning att utreda möjligheten att införa en modell med professionella gode män. Det viktigaste är att säkerställa att dessa barn får det stöd de behöver och att deras gode män har den kompetens som krävs. Den föreslagna utredningen bör därför även se över systemet för att säkerställa att gode män som förordnas för barn med särskilda behov har rätt kompetens för uppdraget.

Som en följd av det stora antalet ensamkommande barn som kom till Sverige 2015 blev systemet med gode män ansträngt. Det krävs en extra beredskap för att hantera sådana situationer. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag som säkerställer en skärpt beredskap i systemet med gode män vid särskilt ansträngda situationer.

Kraven på kunskap hos och utbildning för gode män behöver också ses över för att säkerställa att alla ensamkommande barn får ett likvärdigt och kvalitativt stöd. Även kunskapskraven hos överförmyndarna behöver ses över. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag om skärpta krav på kunskap hos och utbildning för gode män och överförmyndare.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

25. Gode män för ensamkommande barn, punkt 21 (KD)

av Caroline Szyber (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänner detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:3394 av Aron Modig m.fl. (KD) yrkande 13,

bifaller delvis motion

2017/18:1937 av Christina Høj Larsen m.fl. (V) yrkande 17 och avslår motionerna

2017/18:1937 av Christina Høj Larsen m.fl. (V) yrkandena 18–20 och

2017/18:3787 av Johanna Jönsson m.fl. (C) yrkande 18.

Ställningstagande

När ensamkommande barn och unga anländer till Sverige saknar de per definition familj, men också i de allra flesta fall vänner och annat kontaktnät som kan ge den värme och det stöd som är så viktigt när man kommer ensam till ett nytt land. Jag anser att det är särskilt viktigt att dessa barn snabbt får ett säkert boende och en god man.

I dag tar det alltför lång tid från det att den minderåriga anländer till dess att en god man förordnas. Orsaken till det är huvudsakligen bristen på gode

män. Jag vill att alla ensamkommande barn ska vara garanterade en god man inom 24 timmar efter ankomst.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

26. Dödförklaring, punkt 22 (M)

av Mats Green (M), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord-Toftby (M) och Thomas Finnborg (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 20.

Ställningstagande

Svenska myndigheter tillerkänner inte vissa länders handlingar bevisvärde i fråga om dödsfall. Detta medför att dödsfallet inte registreras i folkbokföringen och att det ofta är svårt att få fram den bevisning som krävs för dödförklaring tidigare än fem år efter försvinnandet. Detta kan skapa problem för en efterlevande make som t.ex. vill genomföra bodelning. Av det skälet anser vi att lagstiftningen om dödförklaring bör ses över.

Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

27. Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt, punkt 25 (M)

av Mats Green (M), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord-Toftby (M) och Thomas Finnborg (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 16.

Ställningstagande

Den ekonomiska utvecklingen, individens frihet och nya familjekonstellationer gör att förutsättningarna för arvsrätten i dag är annorlunda jämfört med när regelverket tillkom. Med tanke på dagens förändrade situation finns det skäl att utvärdera de gällande reglerna om särkullbarns respektive efterlevande makes rätt till arv och utreda om reglerna kan behöva moderniseras mot bakgrund av de konflikter som kan uppstå vid ett arv.

Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

28. Registrering av testamenten, punkt 26 (M, SD, L, KD)

av Caroline Szyber (KD), Mats Green (M), Carl-Oskar Bohlin (M), Roger Hedlund (SD), Cecilie Tenfjord-Toftby (M), Mikael Eskilandersson (SD), Robert Hannah (L) och Thomas Finnborg (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
 2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 52,
 2017/18:983 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD) yrkande 14,
 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 18,
 2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 4 och
 2017/18:3652 av Caroline Szyber m.fl. (KD) yrkande 58 och
 bifaller delvis motion
 2017/18:1194 av Gunilla Nordgren (M).

Ställningstagande

Det förekommer att testamenten som har upprättats inte kan återfinnas efter testatorns död. Det händer alltså att testamenten kommer bort – medvetet eller omedvetet. I vilken utsträckning detta sker vet vi av naturliga skäl inte.

Äktenskapsförord kan registreras hos en myndighet. Motsvarande möjlighet för testamenten saknas emellertid.

Skatteverket har utarbetat ett förslag som innehåller en möjlighet att registrera testamenten i ett officiellt testamentsregister. Vi anser att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som ligger i linje med vad Skatteverket har föreslagit.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

29. Ändringar i lagen om personnamn, punkt 28 (M, C, L, KD)

av Caroline Szyber (KD), Mats Green (M), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord-Toftby (M), Ola Johansson (C), Robert Hannah (L) och Thomas Finnborg (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3344 av Caroline Szyber m.fl. (KD, M, C, L) yrkande 2.

Ställningstagande

Hösten 2016 beslutade riksdagen om en ny lag om personnamn, som trädde i kraft den 1 juli 2017. Den nya lagen syftar bl.a. till att stärka enskildas möjligheter att själva välja sitt namn.

Till grund för den nya lagen låg Namnlagskommitténs förslag. Namnlagskommittén föreslog även att en make med den andra makens samtycke skulle få förvärva hans eller hennes efternamn som en del i ett dubbelt efternamn efter en äktenskapsskillnad. En sådan situation skulle exempelvis kunna bli aktuell om en person som inte tidigare har förvärvat sin makes efternamn vill uppnå namngemenskap med de gemensamma barnen. Förslaget i denna del genomfördes emellertid inte under åberopande av att makarna hade kunnat uppnå namngemenskap under äktenskapet och att det lär vara mycket ovanligt med sådana önskemål. Vi håller inte med om dessa argument. Önskemålet om namngemenskap med de gemensamma barnen kan nämligen snarare bli starkare efter att äktenskapet har upplösts, och den omständigheten att en situation är sällsynt är enligt vår mening inte ett skäl för att begränsa individens valmöjligheter.

Vi anser därför att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som gör det möjligt att vid samtycke förvärva en tidigare makes efternamn som en del i ett dubbelt efternamn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

30. Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang, punkt 29 (L)

av Robert Hannah (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 29 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 9.

Ställningstagande

I många familjerättsliga sammanhang är det fortfarande inte möjligt att upprätta handlingar, skicka in ansökningar eller signera myndighetsdokument elektroniskt. Det är enligt min mening otillfredsställande att ett föräldrat regelverk gör att digitaliseringens möjligheter inte tas till vara fullt ut. Digital registrering är snabbare, billigare och miljövänligare samt ökar säkerheten i handläggningen.

Jag anser att det är självklart att ansökningar om hinderprövning och om registrering av äktenskapsförord, faderskapsbekräftelser, framtidsfullmakter och andra liknande familjerättsliga dokument som huvudregel ska kunna upprättas respektive ges in elektroniskt. Vad gäller de dokument som kräver bevitning behövs särskilda lösningar för att säkerställa en fullgod elektronisk bevitning, men det torde vara fullt möjligt att hitta rättssäkra tekniska lösningar för detta. Registrering av testamenten i det frivilliga testamentsregister som också förespråkas i motionen, i enlighet med vad som utvecklats tidigare i betänkandet, ska givetvis kunna ske elektroniskt.

Även i fortsättningen ska det i alla sammanhang vara möjligt att upprätta dokument och göra ansökningar på papper. Det är dock viktigt att lagstiftaren markerar att digitalt är huvudregeln och att myndigheterna bör inrikta sitt arbete på att möjliggöra detta.

Jag anser att regeringen nu bör ta nödvändiga initiativ för att möjliggöra elektronisk hantering av familjerättsliga dokument. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännager för regeringen.

Särskilda yttranden

1. Tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap, punkt 2 (L)

Robert Hannah (L) anför:

Som framgår ovan gav regeringen i mars 2017 en särskild utredare i uppdrag att undersöka om det finns behov av åtgärder för att säkerställa ett starkt skydd mot bl.a. tvångsäktenskap. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 september 2018. Vidare beslutade riksdagen våren 2017, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen snarast möjligt bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att möjligheten att i undantagsfall erkänna tvångsäktenskap begränsas ytterligare. Utskottet uttalade att det är angeläget att en lagstiftning som ytterligare begränsar möjligheten att erkänna tvångsäktenskap kan träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen bör därför enligt utskottet prioritera detta arbete och utan onödig tidsutdräkt återkomma till riksdagen med förslag på lagändringar.

Jag har mot den redovisade bakgrunden valt att inte reservera mig till förmån för partimotion 2017/18:3586 (L) yrkande 17 i den del det avser tvångsäktenskap. Jag kommer dock att noga följa det fortsatta arbetet med frågan och återkomma med förslag om det finns anledning till det.

2. Föräldraskap vid assisterad befruktning, punkt 15 (L)

Robert Hannah (L) anför:

Som framgår ovan innehåller den lagrådsremiss som överlämnades till Lagrådet den 8 februari 2018 förslag om bl.a. modernare regler om föräldraskap vid assisterad befruktning. Enligt förslaget ska reglerna om faderskap och föräldraskap efter assisterad befruktning i utlandet eller i egen regi vara desamma för olikkönade och samkönade par. En proposition är aviserad till den 20 mars 2018. Det finns mot den bakgrunden inte skäl för mig att lämna någon reservation till förmån för partimotion 2017/18:3578 (L) yrkande 10. Jag tänker dock följa frågan noga och eventuellt återkomma med förslag om det finns anledning till det.

3. Framtidsfullmakter, punkt 20 (M, C, L, KD)

Caroline Szyber (KD), Mats Green (M), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord-Toftby (M), Ola Johansson (C), Robert Hannah (L) och Thomas Finnborg (M) anför:

Som framgår ovan beslutade riksdagen våren 2017 om ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att överväga frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter. Enligt uppgift från Justitiedepartementet har arbete inletts med att överväga vilka åtgärder som bör vidtas

med anledning av tillkännagivandet, och ärendet bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Mot den bakgrunden har vi valt att inte nu följa upp förslaget i kommittémotion 2017/18:3344 (KD, M, C, L) yrkande 1. Vi kommer dock att noga följa det fortsatta arbetet med frågan och återkomma med förslag om det finns anledning till det.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motion från allmänna motionstiden 2016/17

2016/17:3221 av Cecilia Widegren m.fl. (M):

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka skyddet mot umgängessabotage och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2017/18

2017/18:135 av Said Abdu (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att låta intjänad inkomst- och premiepension ingå i giftorättsgodset och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:216 av Emma Carlsson Löfdahl (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att separerade föräldrar med gemensam vårdnad om barn ska ha rätt till samma information och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:224 av Bengt Eliasson m.fl. (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att äktenskapsbalken bör ändras så att äktenskap enbart kan ingås i civilrättslig ordning och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:416 av Barbro Westerholm (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lagändringar som styrker huvudmännens rätt och ställning gentemot gode män och förvaltare som missbrukat sitt ansvar och om att dessa också bör lagföras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att huvudmännen ska hållas skadeslösa för de förmögenhetsbrott de utsatts för och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:420 av Christina Örnebjär (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns rätt till eget juridiskt ombud och tillkännager detta för regeringen.

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt rätt för barn att slippa umgänge med en förälder och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:424 av Christina Örnebjär m.fl. (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen så att barns rättigheter stärks vad gäller umgänge med för dem viktiga personer och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:621 av Anna Wallentheim (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagstifta om en könsneutral föräldrapresumtion och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:622 av Catharina Bråkenhielm (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökat stöd till den ekonomiskt svaga vid skilsmässa och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:662 av Gunilla Nordgren och Sailsa Quicklund (båda M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lagändring i föräldrabalken i vad som avser rätten att vara vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka barnperspektivet i 2006 års vårdnadsreform och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:677 av Berit Högman (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att se över förutsättningarna för vigselförrättare och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:678 av Azadeh Rojhan Gustafsson m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen när det gäller våldsutövande föräldrars rätt till vårdnad och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:949 av Kerstin Lundgren (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över reglerna för vigselförrättare förordnade av länsstyrelserna och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:953 av Kerstin Lundgren (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förutsättningslöst se över lagstiftningen för gode män och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:982 av Julia Kronlid m.fl. (SD):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över föräldrabalken i syfte att möjliggöra tidigare fastställande av faderskap och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör fastställas som rutin inom mödravården att inleda processen för fastställande av faderskap i de fall föräldrarna ger sitt medgivande, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en lagstadgad rätt för en man som anser sig vara far till ett barn att kräva faderskapstest efter födseln och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en känd fader till barnet per automatik ska tillerkännas gemensam vårdnad och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tvister kring vårdnad i första hand ska lösas genom medling, där målet är att föräldrarna enas kring en samförstånds lösning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda barnperspektivet i rättsväsendet och om att delad vårdnad ska vara norm och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagstiftningen mot tvångsäktenskap ska skärpas och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att äktenskap som ingåtts genom ombud, där båda makarna inte varit fysiskt närvarande vid vigseln, ska förklaras ogiltiga i vårt land och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta bort möjligheten till dispens för äktenskap där barn är under 18 år, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om införandet av ett frivilligt testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:983 av Mikael Eskilander och Roger Hedlund (båda SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över föräldrabalken i syfte att möjliggöra tidigare fastställande av faderskap och tillkännager detta för regeringen.

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör fastställas som rutin inom mödravården att inleda processen för fastställande av faderskap i de fall föräldrarna ger sitt medgivande, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en känd fader till ett barn per automatik ska tillerkännas gemensam vårdnad, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tvister kring vårdnad i första hand ska lösas genom medling, där målet är att föräldrarna enas kring en samförståndslösning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda barnperspektivet i rättsväsendet och om att delad vårdnad ska vara norm samt tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagstiftningen mot tvångsäktenskap ska skärpas och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att äktenskap som ingåtts genom ombud, där båda makarna inte varit fysiskt närvarande vid vigseln, ska förklaras ogiltiga i vårt land, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta bort möjligheten till dispens för äktenskap där barn är under 18 år och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om införandet av ett frivilligt testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:984 av Mikael Eskilandersson och Roger Hedlund (båda SD):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa kontrollerna av gode män och förvaltare och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utbildning av förvaltare och gode män och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1045 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Mikael Cederbratt (båda M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra för borgerliga vigselförrättare att få sitt förordnande prövat för vigsel i våra grannländer och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vid behov se över lagen för att modernisera den för att ge möjlighet att vara borgerlig vigselförrättare för svenska brudpar i grannländer och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1056 av Lennart Axelsson m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga obligatoriskt informationssamtal till stöd för föräldrar och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1194 av Gunilla Nordgren (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra ändringar i lagstiftningen och ge människor möjlighet att kunna få sitt testamente registrerat och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1195 av Gunilla Nordgren (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över och ändra reglerna i föräldrabalken vad avser rätten att vara vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1225 av Helena Bouveng (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en snabbare och effektivare bodelning och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1433 av Margareta Larsson (-):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en lagändring utifrån motionens intentioner och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1539 av Margareta Larsson (-):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa möjlighet till medling i tvister om vårdnad, umgänge och boende och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1878 av Mathias Tegnér (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om reformering av fastställande av faderskap och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1883 av Solveig Zander och Ola Johansson (båda C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att inrätta en central myndighet med ansvar för överförmyndarverksamheten och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa och förtydliga länsstyrelsens tillsynsansvar för ÖF och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överförmyndarverksamheten måste ledas av en nämnd och att en sådan

- nämnd kan vara gemensam för flera kommuner och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga överförmyndarens tillsynsansvar vad gäller ekonomi, att bevaka rätt och att sörja för person och tillkännager detta för regeringen.
 5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av det s.k. fribeloppet så att gode män och förvaltare kan få ett skäligt arvode och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1937 av Christina Höj Larsen m.fl. (V):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att se över uppdraget som god man till ensamkommande barn i syfte att säkerställa hög kvalitet i utförandet samt införa en maxgräns avseende väntetid för att få en god man och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att säkerställa att gode män som tillförordnas barn med särskilda behov har rätt kompetens och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om stärkt beredskap i systemet för god man vid särskilt ansträngda situationer och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om skärpta krav på kunskap och utbildning hos gode män och överförmyndare och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1989 av Hans Rothenberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagstiftningen kring arvsrätten bör ses över och uppdateras till för samtiden relevanta förutsättningar och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2128 av Patrick Reslow (-):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fastställande av faderskap och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2145 av Veronica Lindholm och Helén Pettersson i Umeå (båda S):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över föräldrabalken i syfte att modernisera lagstiftningen för dagens och framtidens utmaningar och tillkännager detta för regeringen.

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att i lag ge stöd för kommunernas behov av professionella förvaltare och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att ge lagstöd för digital signering för ställföreträdare (t.ex. bank-id) och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över länsstyrelsernas granskningsuppdrag och verka för att dessa förs över till en central statlig myndighet samt tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2169 av Betty Malmberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ärvdabalken bör ändras så att i det fall ett testamente finns upprättat ska testators yttersta vilja gälla och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2171 av Maria Stockhaus (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda konsekvenserna för kvinnor och barn på kort och lång sikt av att Sverige accepterar månggifte om äktenskap ingås i ett annat land, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utredningen bör ta hänsyn till frågor som hur barnens framtid påverkas och hur levnadsvillkoren ser ut för de kvinnor som berörs, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utredningen också bör beskriva vilka konsekvenser månggifte innebär avseende svenska lagar som arvsrätt och vad som gäller vid eventuell skilsmässa, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2017/18:2259 av Jan Ericson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om månggifte och barnäktenskap och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2279 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt register för gode män och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att komma till rätta med missbruk av utsatta människors situation och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten med professionella gode män och tillkännager detta för regeringen.

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om försäkring för gode män och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att modernisera lagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2308 av Anti Avsan (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrade vårdnadsregler och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2350 av Borianan Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om avskaffande av laglotten och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2387 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn ska kunna ha fler än två juridiska vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns rätt till umgänge med alla sina föräldrar och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2393 av Rasmus Ling (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur fler kan bli vigselförrättare, för att tillmötesgå önskemål som finns från giftaspar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra för höjt arvode för vigselförrättare om denne behöver lägga minst 2 timmar för att ta sig till ceremonin och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2580 av Elin Lundgren (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att förkorta bodelningsprocesserna och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2657 av Elin Lundgren (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att pappor också ska ha möjlighet att begära faderskapstest, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2017/18:2658 av Johan Andersson (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av ersättningsnivån för vigselförrättare och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2668 av Teresa Carvalho m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en översyn av struktur, lagar och regler kring godmanskap och förvaltare och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2670 av Gustaf Lantz (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över behovet av åtgärder för att underlätta för hyresvärdar att initiera att en god man eller förvaltare utses för den som saknar förmåga att fullgöra sina förpliktelser som hyresgäst, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2017/18:2677 av Hans Ekström m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga möjligheten att barn ska kunna ha fler än två juridiska vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2868 av Rickard Nordin (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att faderskap ska berättiga till vårdnad om inte annat beslutats i domstol och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagstiftningen för föräldraskapspresumtion inom samkönade par ändras så att den motsvarar den lagstiftning som gäller för heterosexuella tvåkönade par och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3025 av Stefan Nilsson (MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det rimliga i att införa ett system med anställda förvaltare, som ersätter nuvarande system med ideellt arbetande förvaltare och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M):

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om betänketid vid skilsmässa och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att föräldrar som söker vårdnad, boende eller umgänge i domstol först måste kunna få hjälp med information av sakkunnig person, t.ex. socialtjänsten, och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att i vårdnadstvister utse medlare tidigt i processen och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föräldrarnas samarbete vid gemensam vårdnad och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barnets rätt att komma till tals och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen i syfte att underlätta för anhöriga att ha kontakt med barn och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av reglerna för särkullbarn och efterlevandes rätt till arv och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över bodelningsprocessen i syfte att göra den effektivare och snabbare och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att inrätta ett frivilligt testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lagstiftningen avseende dödförklaring och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3246 av Erik Bengtzboe (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av barns rätt att testamentera sin kvarlåtenskap och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3248 av Erik Bengtzboe (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av ärvdabalken och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3261 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillåta fler vårdnadshavare för barn och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3298 av Maria Strömkvist m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av lagstiftningen rörande gode män och förvaltare och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3344 av Caroline Szyber m.fl. (KD, M, C, L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en möjlighet att registrera elektroniskt upprättade framtidsfullmakter och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en möjlighet att förvärva sin före detta makes/makas efternamn som led i ett dubbelt efternamn vid samtycke och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3394 av Aron Modig m.fl. (KD):

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ensamkommande flyktingbarn ska få en god man inom 24 timmar och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3441 av Fredrik Schulte (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inga äktenskap ingångna med eller mellan minderåriga bör erkännas av svensk lag och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om könsneutral familjelagstiftning och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3586 av Jan Björklund m.fl. (L):

16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en skyndsam lagändring så att en person under 18 år aldrig ska kunna räknas som gift enligt svensk rätt och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3589 av Robert Hannah m.fl. (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns umgängesrätt för andra än vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polygama äktenskap som ingåtts utomlands och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föräktenskaplig egendom, arv och gåva som enskild egendom och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om frivilligt testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjlighet för en framtidsfullmäktig att företräda den enskilde gentemot hälso- och sjukvården när denne inte längre har förmåga att själv ta ställning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gränsdragningen mellan omsorg och hälso- och sjukvård i lagstiftningen om framtidsfullmakter och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten för en framtidsfullmäktig att ge gåvor och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjlighet för fullmaktshavare att tillfälligt anlita juridisk person för kvalificerad hjälp och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om elektronisk signatur av familjerättsliga dokument och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3606 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning bör tillsättas med uppdrag att utforma en ny lagstiftning om överförmyndare samt gode män och förvaltare som på ett rättssäkert sätt bättre svarar mot dagens behov och förutsättningar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas hur en legal uppdelning av den gode mannens förordnande i personliga och ekonomiska angelägenheter skulle kunna se ut och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att alla ställföreträdare ska genomgå en obligatorisk basutbildning och att överförmyndaren ska ansvara för att gode män och förvaltare i övrigt erbjuds den utbildning som behövs för att utföra sina uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas om det ska införas ett rent kommunalt ansvar för gode män och förvaltare inom den egna organisationen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas ett kommunalt solidariskt skadeståndsansvar för förmögenhetsbrott som en ställföreträdare begått mot huvudmannen inom ramen för sitt uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på hur utbildning

för överförmyndare och överförmyndarnämnder ska organiseras för att säkerställa en högre kompetensnivå hos dessa och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående bör ta initiativ till att samordna och följa upp länsstyrelsernas tillsyn av överförmyndare och återkomma med förslag på vilken myndighet som ska ansvara för detta och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3607 av Lotta Johnsson Fornarve m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen i syfte att den ska bli både materiellt och språkligt könsneutral och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att rutinerna för fastställande av faderskap förenklas när föräldrarna till ett barn är ogifta, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att en föräldraskapspresumtion ska gälla i de fall där en lesbisk kvinna som lever i äktenskap eller registrerat partnerskap genomgår assisterad befruktning vid allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att begreppet faderskapspresumtion ändras till föräldraskapspresumtion i samtliga lagtexter där det förekommer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att partnern till den kvinna som genomgår assisterad befruktning utanför allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg får möjlighet att bekräfta föräldraskapet till barnet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att begreppet faderskapsbekräftelse ändras till föräldraskapsbekräftelse i samtliga lagtexter där det förekommer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att den man som donerat sin sperma för assisterad befruktning av en kvinna får möjlighet att bekräfta faderskapet till barnet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2017/18:3652 av Caroline Szyber m.fl. (KD):

58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra åt Skatteverket att inrätta ett testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla fastställande av föräldraskapet och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3685 av Annie Lööf m.fl. (C):

40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn inte ska tvingas leva under äktenskapsliknande förhållanden i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3750 av Emma Henriksson m.fl. (KD):

102. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en särskild företrädare för barn vid vårdnadshavares separation och tillkännager detta för regeringen.
108. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka barnens rättigheter i vårdnadstvister genom att införa en rätt till juridiskt ombud och tillkännager detta för regeringen.
109. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ogifta par ska kunna bekräfta faderskapet på samma sätt som i dag men redan under graviditeten och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3776 av Solveig Zander m.fl. (C):

27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att en översyn av kvaliteten i gode mäns uppdrag genomförs och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3787 av Johanna Jönsson m.fl. (C):

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en professionalisering av gode män och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3836 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med förslag med utgångspunkt från vårdnadsutredningens slutbetänkande och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka barnens rättigheter i vårdnadstvister och tillkännager detta för regeringen.

47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bekräftelse av faderskapet ska kunna ske för ogifta som är överens om det på samma sätt som i dag, men redan under graviditeten, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2017/18:3838 av Maria Stockhaus (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga om riksdagsledamöter bör få automatisk vigselrätt som följer naturligt med ämbetet som riksdagsledamot, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2017/18:3891 av Paula Bieler m.fl. (SD):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om jämställt föräldraskap och tillkännager detta för regeringen.